

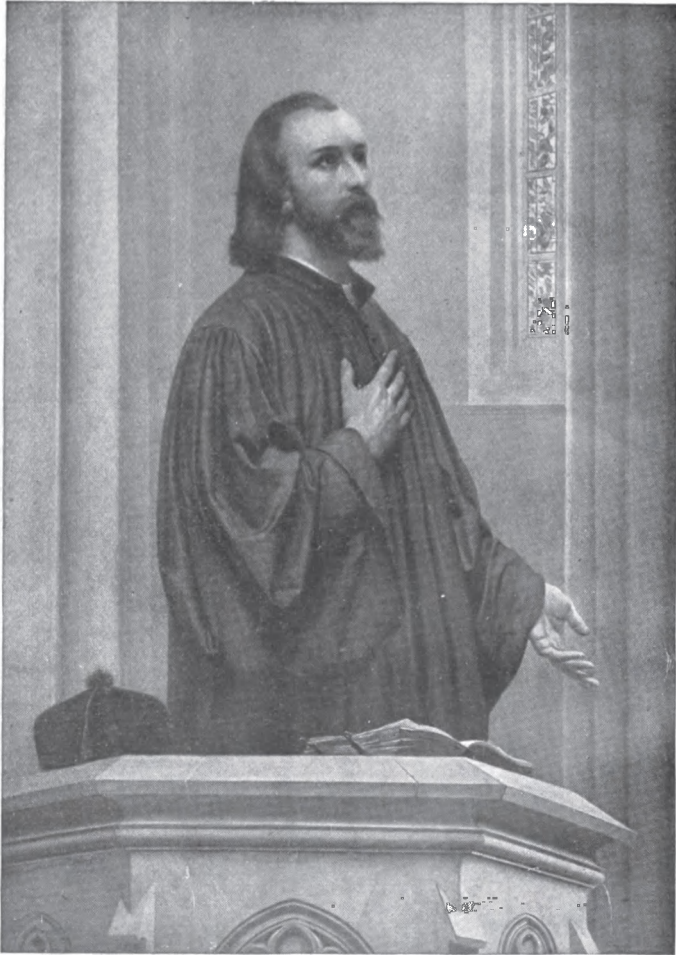

Ivan Aivicko

Digitized by Google

Іван Гус в Бетлеємській каплиці.

Вучунос'куї, Зуповїї, 1880-1946

НА-Б.

Ivan Hus, ches'kyї muchenyk

ІВАН ГУС

ЧЕСЬКИЙ МУЧЕНИК

ЙОГО ЖИТЕ, НАУКИ І

СМЕРТЬ.

Написав

З. БИЧИНСЬКИЙ

В Пітсбургу, Па.

1916.

**Copyright, 1916. by
S. BYCHINSKY.**

HATCH/GRAD
SAC
10/23/08

**Докторови Богослова Вацлавови Лосї
чеському проповідникови Євангелия
землякови незабутньої пам'яті
Івана Гуса
в доказ привязання
присвячує сю працю
автор.**

ПЕРЕДМОВА.

З поміж історій славянських народів, історія Чехів представляє для нас, Українців, особливий інтерес. А самим серцем і жерлом натхнення в чеській історії є доба Гуса. Це є борба за релігійну і народну незалежність.

Як раз тепер минає п'ятьсот літ від часу, коли Іван Гус згинув мученичою смертю з руки ворогів релігійного і народного піднесення чеського народу. З тої нагоди появили ся на многих мовах вичерпуючі праці про Івана Гуса і його діяльність. За тих п'ятьсот літ вплив Гуса сягнув далеко поза етнографічні границі його рідного краю. Ідеали Гуса стали десь власністю цілого культурного та свободолюбного світа.

Перший, що розбудив симпатії Українців до особи й діяльності »Константського мученика«, був Тарас Шевченко, своєю поемою »Бретик«. По за те в нашій літературі появилася невеличка книжочка під заголовком »Іван Гус«, видання Русько-Української Видавничої Спілки, і Доманицького В. »Смерть за правду«, оповідання про Івана Гуса. На тім і кінчить ся наша література, як про історію чеського народу взагалі, так про Гусову добу в особенности.

П'ятьсотлітній ювілей смерті Івана Гуса розбудив і в мені заінтересоване історією Чехів, а спеціально, добою Гуса. Мої студії в тім напрямі незвичай-

но поглибили мої погляди на релігійне і народне питання. У Гуса, ті два ідеали: релігія і народність, є нерозривні. Ідея релігійної свободи і свобідного народного розвитку, що днесь таку велику ролю відграє у житю поневолених народів, глибоко корінить ся в науці Гуса.

Є дві скрайні думки в розуміню науки і діяльності Івана Гуса. Перша думка, переважно серед чужинців, є, що Іван Гус був чисто релігійний реформатор, а народне питання ним порушене є зовсім підрядного значіння. Друга думка, ширена переважно вільнодумними Чехами, є, що Іван Гус був в першій мірі народний робітник, що працював над розбудженем національної ідеї серед Чехів в їх борбі з Німцями. Релігійне питання, порушуване Гусом, они уважають підрядної ваги, котре лише з конечности, відповідно умовам часу виринуло на верх.

На мою думку оба ті погляди є скрайні. Іван Гус потерпів мученичу смерть не за свій чеський патріотизм, але за свої релігійні погляди. З другого боку і відроджене чеського народа має свій початок в діяльності Івана Гуса. »Одиноким ключем до зрозуміння Івана Гуса, реформатора і чеського патріота,« як сказав визначний чеський проповідник і патріот, Др. В. Лоса, »є його любов до Христа і Євангелия«.

В отсій праці я старав ся коротко і популярно зобразити жите, характер і працю чеського мученика, а моїм бажанем і молитвою є, щоби ідеї сего великого мужа захопили і нашу, українську душу.

Щасливий є нарід, що може величатись велитнями духа тої міри, що Іван Гус. На жаль, ми, Українці, не стрічаємо в нашій минувшині того рода велитня духа,

що пірвав би нитки з мертвечиною церковно-народного оптушіня, та випровадив би народ на ясний шлях свободи духа й поступу. Однак нарід, що має велику минувшість, має перед собою велику та тяжку задачу, дорівнати тій минувшині, щоб не стати ся негідним єї. Ми ж, Українці, потішаймо ся бодэј тим, що ми свою історію щойно творимо.

При писаню сеї книжки послугував ся я отсимп научиними творами: »Історія Чехів«, Францішка Паляцького; »Жите і часи Учителя Івана Гуса«, князя Ліцова; »Богемія«, князя Ліцова; »Жите і часи Івана Гуса«, І. Г. Джілета; »Іван Гус, Сьвідок«, Оскара Кунса; »Іван Гус, мученик Чехії«, професора В. Н. Шварце; »Гус і Європїм«, Йосифа Александра Гелферта; »Папи Риму«, Роберта Й. Лонга і »Іван Гус, його жите, науки і смерть«. професора Давида С. Шафа.

На тім місци хочу прилюдно подякувати чеському проповідникови, Др. Вацлавови Лосї, котрий чимало допоміг менї в доборї чеських жерел, як також в поглубленю ідеалів Гуса, а також преповідникови Вь силеви Кузьовому, котрий много причинив ся до остаточного викінченя сеї книжки.

Пітсбург, Па., грудень 1916. р.

З. Бичинський.

ПОКАЗЧИК ЗМІСТУ.

Передмова 5

Розділ I.

Рідний край і часи Івана Гуса.

	Стор.
Чехія	17
Богатства землі	17
Чеський нарід	18
Чехи і події в Європі в чотирнайцятім віці	19
Чехи живо перенимають ся новими релігійними думками	26
Нові ідеї розповсюднують ся в Чехії	28
Конрад Вальдгавзер	29
Міліч з Кромернжу	30
Матій з Янова	32
Вплив Векліфа на Чехів	34

Розділ II.

Молодість і перші праці Гуса.

Молодість Гуса	38
Іван Гус на університеті в Празі	39
Іван Гус і Бетлемська каплиця	40
Іван Гус інтересує ся важними питаннями	42
Іван Гус і Іван Векліф	44

Іван Гус яко народний провідник	47
Змагане Гуса піднести морально духовенство	48
Іван Гус яко церковний реформатор	55
Іван Гус яко чеський патріот	60

Розділ III.

Іван Гус в борбі з архієпископом.

Закруг впливу Івана Гуса ширшає	64
Корінь лиха	64
Змаганя направити лихо	66
Собор в Пізі	66
Папська булла	67
Протест Гуса	70
Архієпископ палить єретичні книги	72
Протест Гуса в руках папи	76
Король і королева вставляють ся за Гусом	77
Гус не йде на послуханє до Риму	78
Мировий суд	80
Ісповіданє віри Гуса	81
Збинець ломить угоду	82

Розділ IV.

Іван Гус противить ся папі.

Іван Гус і Іван Стакс	85
Причина ворожнечі поміж Гусом і папою	87
Гус і продаж відпустів	89
Наука о відпустах	91
Гус противить ся продажі відпустів	92
Погляди Гуса на відпусти і на дочасну владсть папи	94

Давні приятелі опускають Гуса	100
Демонстрація проти відпустів	101
Перші мученики чеської реформації	102
Відновлене XLV артикулів проти Вигліфа	103
Гус збиває рішення своїх противників	105

Розділ V.

Іван Гус на вигнанню.

Справа Гуса в Римі	110
Вигляте Гуса	111
Гус апелює до Ісуса Христа	113
Друга папська була	114
Гус йде на добровільне вигнання	116
Синод в Празі	117
Листи Івана Гуса	122
Королівська комісія	125
Житє і писаня Гуса на вигнанню	127
Дальший оборот Гусової справи	128

Розділ VI.

Іван Гус на Констанцькiм Соборі.

Собор в Констанції	131
Гус вибирає ся на Собор до Констанції	132
Гус вибирає ся в подорож	134
Місто Констанція	136
Перші дні Гуса в Констанції	138
Ув'язненє Гуса	139
Гус на папськiм переслуханю	140
Гус у в'язниці	141
Письма Гуса з в'язниці	142
Іван Гус на допитах	143

Приїзд короля Жигмонта	145
Безнадійне положення Гуса	147
Одинока потіха Гуса	147
Судьба Єроніма	148

Розділ VII.

Суд над Гусом.

Папа Іван XXIII.	150
Резиґнація і утеча папи	151
Доля Івана Гуса	153
Протести в справі Гуса	153
Причастіє під двома видами	157
Клятва кинена на Вிகліфа	159
Судьба папи Івана XXIII.	160
Перше переслуханє Гуса з дня 5. червня	161
Гус після першого переслуханя	163
Друге переслуханє Гуса	164
Справа хліба в Причастію	165
Дальші закиди проти Гуса	166
Завізанє Гуса, щоб здав ся на ласку Собора	168
Вражіня Гуса після другого переслуханя	169
Трете і послідне переслуханє	170
Закиди оперті на відповіді Палечови	174
Шість закидів оснований на писанях проти Станіслава	176
Дві дороги	177
Становиско Гуса	179

Розділ VIII.

Смерть на нострі.

Підслухана розмова	182
Впливи на Гуса, щоб підчинив ся Соборови	183

Вороги Гуса відвідують його	186
Думки Гуса про короля Жигмонта	186
Думки Гуса про Собор	187
Думки Гуса про папу	188
Содомські папи	189
Послідні думки Гуса про рідний край	190
Думка Гуса про наближаючу ся смерть	192
Собор рішає спалити книги Гуса	193
Відповідь Гуса на закиди Собора	194
Послідна депутація у Гуса	195
День 6. липня 1415. року	196
Проповідь єпископа з Лоді	196
Відчитане оскарження	197
Засуд	199
Скинене з сьвященничого стану	201
Гус в руках сьвітських властей	202
Гус на місци страчення	203
Смерть Івана Гуса	204

Розділ ІХ.

Після смерти Івана Гуса.

Перші вісти в Чехії	206
Протест університету	206
Собор повідомляє Чехів про смерть Гуса	207
Утворення ся партії Гуситів	209
Єронім з Праги і Гус	210
Житє Єроніма повне пригод	212
Ув'язнене і засуд Єроніма	213
Смерть Єроніма	215
Собор відделикує ся до Жигмонта	217
Дві партії поміж Гуситами	219

Папська булля	220
Відповідь Чехів на папську буллю	222

Розділ X.

Гуситські війни.

Іван Жіжка з Троцнова	224
Внутрішні заворушення в Чехії	225
Відважний крок Жіжки	226
Армія Жіжки	227
Жіжка йде з військом на Прагу	228
Смерть короля Вацлава	229
Нові переслідування Гуситів	230
Жигмонт упоминає ся о чеський престол	231
Жіжка і Жигмонт готують ся до війни	232
Папа оголошує хрестоносний похід на Чехію	233
Побіда Гуситів	234
Битва під Прагою	235
Друга битва під Прагою	237
Возні пляни Жіжки	238
Жіжка тратить зір	239
Новий похід Жигмонта на Прагу	239
Роздори в Празі	241
Борба Таборитів з Калікстинами	242
Жіжка займає Прагу	243
Предложено короля і смерть Жіжки	244
Дальші війни Гуситів	245
Закінчене	246
Індекс	250

Спис образків.

Іван Гус проповідує в Бетлємській каплиці в Празі	1.
Гусінець	39.
Родинна хата Івана Гуса	39.
Площа, на якій стояла Бетлємська каплиця	61.
Вхід до університету в Празі	61.
Місто Констанція з Катедрою	137.
Мешканє Гуса в Констанції	137.
Вязниця Гуса в Домініканськїм монастири	141.
Вязниця Гуса в замку Гоглбен над Реном	141.
Купецька палата де відбували ся урядові засіданя Собора в Констанції	161.
Іван Гус в вязниці перед смертю	191.
Засуд Івана Гуса	199.
Похід Гуса на місце смерти	203.
Пам'ятник на могилі висипаній в честь Гуса	203.
Смерть Івана Гуса	205.
Похід Броніма з Праги на місце смерти	215.
Іван Жіжка під Прагою	237.

РОЗДІЛ 1.

РІДНИЙ КРАЙ І ЧАСИ ІВАНА ГУСА.

Чехія. Чехія була вітчизною і місцем діяльності Івана Гуса. Є се не великий край, котрий однак став славним через те, що вийшов з него муж, Іван Гус, котрого наука а передовсім мученича смерть із рук католицької церкви, наповнила подивом увесь християнський світ. Чехія обнімає двацять тисяч американських квадратних миль, а єї положене в серцю Європи сприяло єї розвитку. Зі всіх чотирох сторін Чехії вносять ся високі гори, котрі забезпечують єї границі перед нападом ворогів. Чехія виглядає неначе природна твердиня, а знатоки воєнні назвали єї ключем до новочасної Європи. Чехія була полем многих битв, она була осередком кровавої Трийцять Літної Війни і видала немало славних борців. Славна в минувшина Чехів, однак вершка своєї слави досягнули Чехи через свою участь в реформі католицької церкви, до чого спонукала їх діяльність і мученича смерть найбільшого сина Чехії, Івана Гуса, про що буде бесіда в отсій книжці.

Богатства землі. Чехія, се гарний і багатий край. Земля там в урожайна, а під землею усякі богатства, окрім соли і пиятини. Знаходять ся там різні доро-

гоцінні камені, загально звісні суть оналі. Подостатком є там мінеральних жерел. Купелеві місця, як Карльсбад і Маренбад суть звісні на цілім світі. Многі ріки, що спливають з гір,носять з собою намул, котрий чинить землю урожайною. Чехія, окружена горами, є захищена перед холодними вітрами і тому підсонє є там дуже лагідне. Хотяй високі гори окружають Чехію, то однак не є она відтята від світа. Велика ріка Ельба, що перепливає через край, відтак на Саксонській границі дістав ся через гори до Німеччини і впадає до Німецького моря, лучить Чехію з великими торговельними містами і державами, що лежать над нею. Богатства землі були там достаточні, щоб піддержувати духа промислу і незалежности. А природне положене Чехії сприяло витвореню ся питомого, чеського характеру, звичаїв і заведень.

Чеський нарід. Чехію замешкували різні народи. Найновійші наукові досліди вказують, що частина Чехії вже в початках християнства була замешкана славянським племенем. Другі народи що там мешкали, належали до Кельтійського або до Тевтонського племени. Найславнійші поміж тими племенами були Бої або «люті», котрі надали назву краєви «Богемія». Десь в половині пятого столітя прибули там зі всхідної Європи, Чехи, могуче і великодушне племє славянське. Они осіли ся там на стало, а давні мешканці Богемії зістали або прогнані, або підбиті. Про давну історію Чехів ми знаємо дуже мало. Їх державний устрій, їх політичні заведеня і звичаї були дуже прості. Також дуже мало знаємо про їх первісні релігій-

ні віруваня. Взагалі визначали ся они славянськими прикметами характеру. Були они скорі до сварок і гніву, як також до великих вибухів одушевлення. Притім визначали ся они ревностю, багатою уявою, були легкі до заворушення, скорі до діланя, до тепні в мові, поетичної вдачі. Релігійними питаннями інтересували ся дуже живо. Задля тих черт чеського народного характеру, одні їх дуже величали, але другі дуже їх ганили.

Ті народні прикмети зросли а заразом скріпив ся народний дух Чехів з хвилию, коли чужі народи почали напливати до їх краю. Коли приглянемо ся мапі, то побачимо, що Чехи суть майже окружені німецькими краями. Було зовсім предвиджене, що скорше або пізнійше Німці почнуть напливати до Чехії. Они почали поселювати ся попри Чехів в шестім і семім віці. Коли Німці почали приходити до значія і впливу, дуже часто приходило до менших і більших непорозумінь між тими двома народами. Релігійні непорозуміня в нізнійших часах, що раз більше заострували ся через народні негодованя. Ті непорозуміня і ворожнечі поміж Чехами і Німцями тривають по нинішній день. Дві треті часті людности Чехії становлять Чехи, а одну третю Німці.

Чехи і події в Европі в чотирнайцятім зіці. З кінцем тринайцятого віку середновічне папство і церков дійшла до повного розвитку. Розвиток сей усовершав ся через дві сотки літ до того часу. Тоді то повстали могуті монаші чини, схолястична теологія дійшла до повного розцвіту, заведено папську інквізицію, і удосконалено сакраментальну систему, котру уважали

за так конечну до спасеня, як огонь потрібний до огрітя змерзлого тіла, або лікарство довилічення хороби. Слідуючі дві сотки літ були свідком протестів проти існуючого порядку, опертих на Свв. Письмі, розумі і історії. В середних віках католицька церков сотворила три могучі інституції, в котрих руках находила ся необмежена і начальна власть над цілим християнським світом. Є се: абсолютне папство, церков в сімома тайнами і інквізиція. Найвиднішими борцями за ті три інституції були, папа Григорій VII. і папа Інокентій III. Они твердили, що папа, яко наслідник Петра, лучив в собі найвишшу власть в церкві і начальну власть над світськими володітелями. Они порівнювали церковну власть до сонця і золота а світську власть до місяця і олова. Папа Григорій VII. (1073—1085.) рішучо заявив, що світська власть має свій початок в грісі—в зависти, жадобі, жорстокости, рабунку і убійстві. А церков, се Боже заведене, установлене Христом, коли він сказав до Петра: »Ти єси Петр, і на сьому камені збудую церков мою«. Мат. 16:18. Сей папа заявив, що він має власть скидати і настановляти царів, покликуючи ся на Свв. Письмо Старого Завіту, Брем. 1:10: »Ось, се я постановив тебе нині над народами й над царствами, щоб ти викоренював і руйнував, вигублював і валив, будував і насаджував«. Коли він посварив ся з цїсарем Генриком IV., то не лише скинув його з престола, але також звільнив його підданих від послушеньства і настановив другого цїсаря.

Папа Інокентій III. (1198—1216) заявив, що, як лише Петро йшов по воді до Ісуса, так і папа має одиное право правити народами світа. Як місяць ді-

стає своє світло від сонця, так цісар і князі дістають свою владу від папи, Христового наслідника на землі. Папа є судиєю над всіма людьми, а він сам є відвічальний лише перед Богом. Один монах, Цезар в Гайстербаху висказав загальну думку духовенства, коли порівнював церков до небозводу, папу до сонця, цісаря до місяця, духовенство до дня, єпископів до зьвізд а світських людей до ночі. Папа Інокентій залюбки порівнював церков і державу до голови і тіла. Так як голова руководить цілим тілом, так папа кермує державою.

Папа Боніфатій VIII. сказав, що для спасеня душі кінечно є підчинити ся римському папі. Після науки середніх віків, церков була видимою організацією, котра мала за ціль уділяти спасення. Церков обнімала цілий світ. Тайни, котрі та церков уділяла, мали силу самі в собі, так як лікарство або пожива. Они вносили в грішника духове житє і в тім житю його піддержували. Тайни вводили грішника до царства вірних, кормили його підчас його житя на землі, а в кінці, грішник прийнявши елепомазанне йшов у другий світ.

Окрім папства і церкви, середні віки принесли ще інквізицію, то є організацію, котра мала знищити всякий опір в церкві і опір церковним наукам і розпорядженням. Хто не годив ся з науками церкви, або хто не повинував ся зарядженням духовенства, той поповнив злочин. Четвертий Лятеранський Собор 1215. року висказав ся, що як єретик не має жадного права в церкві, так не має жадного права на світї, він не має права навіть жити. Церков діставала владу над людиною при хрещенню, а се означало, що

церков має право тій людині навіть відобрати життя. Тома Аквінас, славний католицький теолог, учив, що єретиків належить палити подібно як тих, що підроблюють гроші. Він сказав: »Єретиків потреба не лише відділити від церкви через викляте, але треба їх відділити від світа через смерть«. Справді церков могла лише карати єретиків на досмертну в'язницю, бо карати смертю було їй недозволено, але она радила собі в той спосіб, що засуджених віддавала світським властям, щоби ті виконали засуд смерти.

Ті три католицькі здобутки середніх віків — абсолютне палство, церков яко організація що дає життя, і абсолютне право карати єретиків смертю, володіли християнським світом аж до часів Мартина Лютра. Однак не обійшло ся без того, щоб не повставали мужі, котрі отверто виступали проти тих надужить церкви і старали ся, або зреформувати її, або повалити її. Ворожнеча проти римської церкви почала ся з хвилею успіхів і зросту власті тої церкви. Коли Христова церков була еще переслідована, вийшли з неї християнські мученики, котрі були найдостойнішими примірами християнської ідеї. Коли цїсар Константин в четвертім віці надав церкві великі богацтва і власть, нагло наступила велика зміна. Була велика різниця поміж мучениками церкви з 313. року а заможними і світсовими єпископами, котрі зібрали ся на церковний собор в дванайцять літ пізніше. Та різниця зростала зі зростом могутости римської церкви. Церков почала впоювати в людей, що св'ященик є чимсь ліпшим від світського чоловіка. Щоб скріпити ту різницю між духовенством а світськими людьми, церков римська почала подава-

ти світським людям Тайну Вечеру лише під видом хліба, а духовенство почало жити в безженнім стані.

Все те викликало протест поодиноких людей і народів. А протест сей дійшов до смертельної ненависти і ворожнечі, коли духовенство стало ся зіпсутим, неспосібним, мало обрзованим і скрайно неморальним. В тих часах, о котрих ми тут пишемо, зіпсуте і моральний упадок римської церкви дійшов до найгіршого степеня. Тоді то настав час так званої Схизми Папства. Двох людей в тім самім часі твердило, що суть правдивими папами. Один з них мав свій двір в Авініоні у Франції, а другий в Римі. Схизма ся викликала велике заворушенє в цілім християнським світі. Люди не знали що думати на вид ганебної борби о найвисший уряд в церкві. Один і другий папа твердив, що він є правдивий заступник Христовий на землі і оба з них мали своїх прихлонників і приятелів. Схизма папська почала ся 1378. року, коли то вибрано двох папів і тревала через пятьдесять літ. Оба папи старали ся здобути собі нових прихлонників, або позбути ся ворогів. В році 1406. до 1415., римським папою був Григорий XII., а в Авініоні сидів папа Бенедикт XIII. Папа Григорий XII. попав в сварню зі своїми кардиналами і загрозив їм смертию, коли би они утікли з міста. Але кардинали щасливо утікли і лишили таку заяву: »Ми опустили двір сего проклятого папи, бо він хотів поубивати нас. Ми також знали, що він лагодить в своїй палаті залізні ланцухи і різні знаряди, щоби нас взяти на муки, подібно, як се учинив папа Урбан VI. з нашими попередниками. Для нашого власного безпеченьства і для добра церкви ми утікли в безпечне мі-

ще, де би рука того жорстокого, схизматицького папи не досягла нас. І ми протестуємо перед цілим християнським світом проти поведень і надужить його».

Коли папа викляв тих кардиналів, они дали йому таку відповідь: »Проклін на Григорія, злочинця, п'яницю і опришка; чоловіка крови, славного розбишаку, схизматика, еретика, предтечу антихриста! Прокляте на него! Він засїв на престолі апостола як злодій, щоб запалити дім Божий на чотирох углах і розвалити його. Проклін на него! Але ми покладемо кінець тому лиху, ми отворимо очи народів і покажемо їм, що папи суть ненаситні і жорстокі самозванці, котрі в ім'я Боже зухвало ругають ся з людей і старають ся скріпити свою власть не допускаючи до народів світла знання. Ти Григорію! Ми відкриємо всі твої бруди і твою ненаситну і гидку любов з твоєю власною сестрою. Ми покличемо тебе перед наш трибунал в Пізі і скинемо тебе з апостолського престола, котрий ти загарбав і збезчестив і позбавимо тебе усякої гідности».

Подібним способом виклинав оден папа другого, кидаючи на себе страшні проклятя і називаючи себе взаємно синами чорта, еретиками, злодіями, деспотами і зрадниками. А найсумнійше з того всього було те, що ті вивози і назви, які одні папи кидали на других, майже цілковито годили ся з правдою.

Вислід того зіпсуття римської церкви був такий, що она втратила вплив на совість народа і силу плекати живу віру. Проповіди, котрі би люди розуміли, були дуже рідкі. Сьв. Письмо було знане лиш малій горстці одиниць. Богослуженя, що відправляю-

вано по церквах, набрали вигляду бездушного представлення. Більшість духовенства зовсім не проповідувала і перестала бути приміром християнського життя для своїх вірних. Духовенство віддавало ся гулящому життю, пиянству, польованню, неморальности. Не дивно отже, що нарід почав тратити віру у всю окрім матеріальної сили. Держави підносили ся і удержували ся лише силою. Меч в кріпких руках заступив всяке почуте справедливости. Навіть папи римські більше довіряли силі меча, як своїм власним едиктам і постановам. Посеред звуку меча, всі иньші голоси притихли.

Але зміна мусіла наступити. Негодоване одиниць а опісля народа поволи змагало ся, аж вибухло страшною полумінею. Люди почали думати самі за себе, а не так, як церков їм казала. Надійшла хвиля, коли свободна релігійна думка набрала сили і захопила ширший круг людей. Підвалини абсолютної римської церкви почали хитати ся, коли вї місце заняло Св'яте Письмо, яко одиноке жерело і правило християнської віри.

Поволи думка людська набрала сили. З разу народний протест був за свободою релігійної думки, опісля він перейшов в борбу за свободу совісті і державну свободу. Показало ся в історії Європи, що народами правлять не так царі, як люди думки, учені, патріотичні провідники, теологи і реформатори. Домаганем того часу було, що потреба привернути до життя давну простоту первісної Христової церкви.

Такий стан церкви і такі думки знаходили ся по цілій майже західній Європі, а передовсім живо прийняли ся они серед чеського народа.

Чехи живо перенимають ся новими релігійними думками. Новими, поступовими думками, що ширили ся за границею, нарід чеський дуже живо заінтересував ся і переняв ся. До сего підготовив його досвід і історія яко народа. Вже повисше було сказано, що ми дуже мало знаємо про історію Чехів після їх поселеня ся в Чехії. Дперва від девятого віку історія їх є більше звісна. Тоді то світло Євангелія дійшло до Чехів і в половині девятого зіку они приняли християнство. З двох сторін ділали на них впливи. Зі всходу грецька церков, з западу римська церков. Вплив грецької церкви був переважаючий, бо римська церков впливала на Чехів через Німців, до котрих они дуже ворожо відносили ся.

Коли християнський князь чеський післав післанців до грецького царя в Константинополи з просьбою, щоби він дав їм християнських учителів славянського походження, просьба його зістала сейчас сповнена і до Чехії прибули два брати місіонарі, Кирило і Методий. Були се люди незвичайних спосібностей і великого досвіду. Вже від молодости они посвятили ся свому місіонарському званю. Заки прибули до Чехії, они дуже успішно проповідували Євангеліє в Болгарії і других місцях. Їх бажанє було отворити дорогу для Євангелія до сердець Чехів. Они перевели Сьв. Письмо на славянську мову, винайшовши для неї нову азбуку. Великою прикметою їх праці було те, що они уживали народної мови не лише в поученях, але також в публичних Богослуженях. Они зорганізували церков, що Чехам дуже припала до серця. В сей спосіб положено основи під народного і релігійно-

го духа і свободнійшу, незалежну думку, котра опісля дуже сильно розвинула ся.

На сей розвій церковний в Чехії папи римські гляділи завидним оком. Они уживали всіх способів, щоби підчинити чеську церков під свою контролю. Дперва з кінцем одинайцятого віку, коли їх сила змогла ся в Европі, они успіли загорнути Чехів під свою власть. З часом славянський церковний ритуал зістав занеханий а духовенство перестало уживати народної мови в публичних Богослуженях. На єї місце введено латинську мову і римські церемонії. Але привязанє народа до уживаня рідної мови для релігійних цілий не затратило ся. Серце народа занадто сильно прилягло до звичаїв предків, а се показало ся передовсім тогді, коли Рим накинув Чехам свою попівську систему. Система ся на тім полягала, що духовенство мало бути безженне, що сьвітським людям уділяно причастія лиш під одним видом і що духовенство є одиноким посередником поміж Богом і людьми. На підставі сего, духовенство творило окрему касту, котра уважала себе за виспу і ліпшу від сьвітських людей. Але народови не подобала ся та думка, що они не можуть мати приступу до Бога, хіба лиш за посередництвом духовенства. Також не припало народови до вподоби причастіє під одним видом. Отсі суть причини, чому Чехи скорше як другі народи явно виступили зі своїм негодованєм до папства і Риму, коли скрайна неморальність духовенства а в кінці папська схизма вичерпала їх терпеливість. Здавало ся, що Чехи ждали лише відповідної хвилі і провідника, щоб станути до отвертого протесту.

Противенство Чехів до римської церкви було скріп-

лене сильно розвиваючим ся народним, патріотичним духом. Ненависть до Риму обняла народні маси, котрі радо приймали усякі нові, свобідні думки з заграниці.

Великою підмогою чеського протесту було також те, що просвіта і добробит в Чехах були на високім степені розвитку.

В половині чотирнайцятого віку засів на чеськім королівськім престолі Кароль, котрий в короткім часі опісля став цісарем німецьким яко Кароль IV. Він полюбив Чехію і широ нею заопікував ся. Його пановане в Чехах здобуло собі назву Золотого Віку. У права рілі і торговля за его часів дуже успішно розвинули ся. Справедливість була точно виконувана. Про мисл розвивав ся і в тім часі почав ся виріб загально звісного чеського шкла. А понад усе, на найбільшу увагу заслугує засноване ним університету в Празі, 1348. року. Був се перший університет в німецькій державі і одинокий через пів сотки літ. Так успішно розвивала ся та найвисша школа, що число студентів доходило не раз сімох тисяч. Вплив і ученість Праського університету стояли на рівні з Оксфордським і Париським університетом. Учені чужих країв радо прибували до Праги. Завдяки Праському університетови, Чехи випередили сусідні народи в науці і промислі.

Нові ідеї розповсюднують ся в Чехії. Ідеї, котрі вирости в Чехії, і ті, що зістали принесені з за границі, досіли тут дуже живо і нашли відгомін скорше як де інде. Повстали в Чехах люди розумні, вимовні, ревні і неустрапимі проповідники пра-

ведности, котрі дали вислів тому, що нарід в серцю почував. Они звернули думку народа і його зусилля в напрямі, де народні почуваня могли стрінутися з успіхом і здійсненем свого ідеалу. Они почали домагати ся реформ на основі Сьв. Письма, котру то думку опісля розвинув Іван Гус. Они були предтечами Івана Гуса. Они заохочували нарід до борби за реформу. Они були оборонцями правди і звістунами реформатора, котрий мав стати на чолі цілого народа в борбі за народну реформу. Деякі з тих предтечів Івана Гуса заслужують на нашу увагу.

Конрад Вальдгавзер. Першим з тих, що промостили дорогу Іванови Гусови, був Конрад Вальдгавзер. Він був Німець з роду і був монахом в Августиніянськїм чині. Запрошений цісарем Карольом IV., прибув до Праги 1360. року і почав тут свою діяльність, котру совістно сповняв аж до смерти. Він був проповідником покаяня. Його вимовні проповіді в латинськїй і німецькїй мові відразу зробили велике враженє на жителїв Праги. Товпи народа приходили слухати його проповідий, так що другі церкви монаші в коротці випорожнили ся. Він каже про се тими словами: »Скоро я прибув до Праги, нарід покинув церкви монаших проповідників з відразою і пішов за мною, хотяй я безошадно картав їх блуди і грїхи«. Одного разу коли він проповідував, Францішканські монахи хотіли заглушити його слова і почали дзвонити в дзвони. Тоді Конрад розпустив людей з церкви і почав проповідувати під голим небом.

Вальдгавзер проповідував покаяне і праведність і виступав безошадно проти духової гордості, зави-

сти, розпусти, марнотравства і других гріхів. Успіх його проповідий показав ся в тім, що люди почали зміняти своє грішне жите. Славний лихвар віддав покривдженем свій нечесний заробок. Богато грішників зробило публичне покаянє. Много Жидів радо слухало його проповіді. Чим більше він виступав проти блуду і непотрібних прикрас, тим більше нарід привязував ся до него. Конрад також дуже остро виступав проти перекупства духовенства, а головно монахів, за їх безличну торгівлю ріжними мощами святих, між иньшими святої Варвари. Він дорікав їм за їх жаду, нечесність і другі гріхи.

Виступи Конрада дуже розгнівали монахів і чин Домініканів зладив проти него вісімнадцять закидів. Чин Августинів доложив до того еще шість закидів. Чотири з тих закидів були такі: Вальдгавзер учить, що: 1. Ті, що приймають хлопців і дівчат до монастирів за гроші, суть на віки прокляті; 2. Ніхто в Празі не проповідує цілої правди; 3. Монахи мають подостатком богацтв і не потребують грошей; 4. Монаші чини мають приказ убити його. На ті закиди відповів Вальдгавзер публично, що монахи різнять ся від своїх перших основателїв так, що если би они встали з гробу, то би не лиш відрекли ся їх, але укаменували би їх. Оден чоловік з тих часів, котрий знав Конрада Вальдгавзера, виступив в його обороні називаючи його оборонцем Христової правди, приміром релігійности і чистоти, зеркалом чесноти і проповідником Євангелия.

Мілч з Кромеріжу. Поміж тими, що слухали проповідий Вальдгавзера, був молодий святик, кот-

рий був призначений на його наслідника в трудній праці церковної реформи. Був се Міліч з Кромеріжу, котрого задля чистої християнської душі, ще за життя уважали за сьвятого. Вже від молодости він показав велику спосібність до праці і до науки і много часу посьвятив на студії Сьв. Письма. Хотяй ждала його сьвітла будучність, він нагло в 1363. році покинув ріжні свої достоїнства церковні і віддав ся цілковито убожеству і проповіді Євангелия. Уроджений в Моравії, він знав чеську мову, окрім того вивчив ся латинської і німецької мови. Уживаючи тих мов в своїх знаменитих проповідях, він в короткім часі зискав більший вплив на людей як Конрад Вальдгаузер, котрого він став наслідником, яко парох церкви Тин недовго перед його смертию. Він був так популярний, що часто був приневолений проповідувати три рази денно. Ба навіть були дні, коли він виголосив пять проповідий, одну по латинськи, одну по німецьки а три в чеській мові. Через свої чеські проповіді, Міліч скріпляв народного духа Чехів. Міліч виступав проти блудів і зіпсутя всіх кляс, духовних і сьвітських, він не щадив навіть церковної ієрархії. Такий вплив мали його проповіді, що одна часть міста, Бенатки, де находили ся дома лихої слави, так перемінила ся, що єї названо Новим Єрусалимом. Около двіста упавших жінок покаяло ся і почало чесне житє. Зіпсутя часів напоїло його ідеєю, що наближає ся кінець сьвіта, і що в короткім часі покаже ся Антихрист. Одного разу він назвав самого цїсаря Кароля IV. антихристом. За се, на приказ архиепископа Праги, він зістав увязнений. Коли духовенство нападало на него, він відкликав ся до папи. В

1367. році удав ся до Риму, де ожидав повороту папи Урбана V. з Авініону. Підчас того він прибив повідомлене на церкві сьв. Петра, що буде проповідувати про близький прихід антихриста. За се уряд інквізиційний увязнив його. Випущений на волю вернув ся назад до Праги і почав дальше картати монахів і других. Розлючені монахи зібрали дванайцять закидів проти него і післали їх до папи. Між иньшими они поробили йому такі закиди: Мілїч учить, що антихрист вже прийшов; що духовенство не має права мати яку власність; що податок збираний духовенством з домів і виноградників є лихвою; що причастіє повинно ся приймати досить часто. Папа Григорій XI. осудив Мілїча і заборонив йому відправляти публичні Богослуженя, если закиди йому пороблені суть правдиві. Але в обороні Мілїча станув кардинал Альбано, котрий був його приятелем. Мілїч дальше проповідував з великим успіхом. Він дуже сильно виступав проти почитаня образів і проти поганської почеси, віддаваної мощам сьвятих. Мілїч помер 29. червня 1374. року. Матїй з Янова, котрий дуже високо цїнив працю і заслуги Мілїча, називає його сином і взором Господа Ісуса Христа і образом апостолів в слові і ділі.

Матїй з Янова. Послїдний і найбільший з предтечів Івана Гуса, був Матїй з Янова. Він вступив в слїди Вальдгавзера і Мілїча а під многими взглядами випередив їх. Був він сином чеського шляхтича і через шість літ був на науках в Парижи. Якийсь час перебував в Римі а коли вернув ся до Праги, заняв поважний уряд в церкві. Матїй з Янова перебув

велику внутрішню борбу заки дійшов до самовідречення і почав уживати свого знання і досьвіду в промову правди. Він був писателем а не проповідником. Яко учений теолог, мав він великий вплив на професорів університету, котрі по смерті Івана Гуса стали найвисшими судьями в справах релігії в Чехії. В своїх писанях Матій показав незвичайне знанє Сьв. Письма. Він відкинув власть людського переданя, на його місце поставив яко найвисший авторітет Сьв. Письмо. Він провірював усе на підставі Сьв. Письма і тому його становиско було відважне і євангельське. Він ясно і зрозуміло вказував на потребу реформи церкви і задалегідь предвиджував великі трудности в тім ділі. Його пляном було побороти ті трудности способами означеними в Євангелиях. Він втратив віру у римську церков і бажав привернути до життя християнство апостольських часів. В тій справі він так писав: »Я уважаю се за конечне, викоринити увесь бурян, привернути Слово Боже на землі і відживити Христову церков в єї первіснім, здоровім стані, а задержати лиш ті правила і постанови, які були в часах апостолів. Всі людські видумки, перемонії і переданя в короткім часі мають бути цілковито знищені, лиш оден, Господь Ісус, буде почитаний, а його слово остоїть ся на віки.« Правда, котру він голосив, була звістуном надходячої Реформації і упадку старого ладу.

Ті три проповідники і реформатори приготували думку чеського народа на посланництво, яке мав для него Іван Гус. Они перед Гусом піднесли авторітет Сьв. Письма, хотяй під тим взглядом не посунули ся так далеко як він, і публично виступали проти зіпсу-

тя духовенства. Нема сумніву, що своїм приміром они мали вплив на Івана Гуса, але головні ідеї, котрі опісля мали вплив на него, Гус одержав з чужого краю, від Англійця Івана Векліфа.

Вплив Векліфа на Чехів. В тім часі, коли ум Чехів був заврушений проповідями трох славних проповідників, про котрих згадано повисше, привезено до Чехії писаня Івана Векліфа, котрі додали палива до огню. Іван Векліф помер 1384. року, коли Іван Гус був еще малолітком, але писаня Векліфа пережили його много літ і були головним жерелом, звідки Гус черпав нові ідеї, поглибив їх і зробив ними сильніший вплив на свій нарід. Писаня Векліфа принесли до Праги студенти, котрі вандрували з університету до університету, жадні знаня і розношики нових наук і ідей. Також писаня Векліфа дістали ся до Праги за посередством Анни Люксембурської, доньки цїсаря Кароля IV., котра в році 1328 вийшла замуж за англійського короля Ричарда II. Анна посідала високе образование і була прихильна поступовим думкам. Ідучи до Англії она взяла з собою примірники Сьв. Письма в латинській, чеській і німецькій мові. З нею удав ся до Англії гурток студентів, котрі бажали збільшити своє знане на Оксфордським університеті. А Оксфорд в тім часі був пересяклий науками Векліфа, і мав розголос яко місце поступової ба навіть еретичної науки. Не дивно, що молодіж, вже з природи більше податна до свободи думки і свобідного дослїду, масами горнула ся до Оксфорду. Поміж першими студентами, що принесли книж-

ки Вיקліфа з Англії до Чехії, був Ернст в Празі, приятель Гуса, котрий після Гуса згинув мученичою смертю.

Писаня Вיקліфа скоро розійшли ся по Чехах, а його імя було більше поважане тут, як в його родиннім краю, Англії. Під впливом Вיקліфа повстала в Англії секта релігійна, Лоллардів, котра уживала Сьв. Письма переведеного Вיקліфом на англійську мову. В Чехії називано Вיקліфа п'ятим Євангелистом.

Ніхто до часів реформації не відважив ся зайняти такого неустрашимого становиска супроти існуючого лиха в римській церкві, як Іван Вיקліф. Він без милосердя нападав на тогочасний лад церковний і блуди папства. Вיקліф був ученим і професором в Оксфорді. Він був також патріотом, проповідником, захитником чистоти і простоти віри і борцем за реформу релігійну. Під впливом Вיקліфа, 1376. року англійський парламент відмовив платити папі римському свою данину. Отверто і виразно Вיקліф писав і проповідував проти мбнахів, їх лїнивства і вигідного життя. Також виступав він проти вмїшуваня ся папів до світських справ. Оден католицький писатель з тих часів пише, що він бігав з місця на місце і брехав на церков. Вיקліф твердив, що на случай потреби нарід може забрати собі мастки духовенства, а папу називав він антихристом, гордим і грїшним сьвящеником з Риму, лихварем і рабівником. Вже в 1377. році власть церковна викляла його, але-коли ним заопікував ся князь з Лянкастер, не могли йому нічого злого зробити. Папа Григорий XI. післав пять буль проти него на руки короля, архиепископа і оксфордського університету, називаючи його еретиком, небезпечним

для церкви і держави. Папа римський писав, що Викаліф »ригає з брудного каналу свого серця страшні і прокляті вресі, котрі принесуть знищене церкві і державі«.

Під опікою могутих приятелів, Викаліф дальше голосив свою науку. Він казав, що викляте духовенством або папою не має значіння, если оно не годиться з законом Христовим; що навіть світський чоловік виступити може з оскарженем самого папи; що Христос не в присутній природнім тілом і кровію в Тайній Вечері; що єпископ або священик, коли знаходить ся в смертельнім грісі, не може уділяти святых Тайн, що церков англійська не повинна узнавати жадного папи, але має оголосити себе незалежною; що се є противне науці Свв. Письма, щоби духовенство посідало маєтки. Найбільшу увагу звернув Викаліф на Свв. Письмо і стремів до того, щоби оно находило ся в руках людей, бо оно є Книгою Житя, Христовою Вірою, цілою Правдою, непорочним Законом. Його власть є найвисша, і вірні мають повинувати ся йому без огляду на те, що говорить церков. Першим обовязком духовенства є познакомити вірних зі змістом Свв. Письма. Кождий християнин повинен мати його у своїй рідній мові, щоби міг слідувати за Христом і пійти до неба.

Але ті науки Викаліфа не довго ширили ся в Англії. Письма його попалено а його приклонників винищено при помочи інквізиції і огня. Викаліф помер природною смертю в своїй парохії в Луттерворт, в шістьдесять першим році житя, 1384. року.

Так отже крок за кроком приготовлювала ся дорога для надходячої реформації в Чехії. Було там ров-

винене патріотичне почуття, була неохота до чужостороннього духовенства, любов до Сьв. Письма з кожною хвилиною зростала, була там погорда для здеморалізованого духовенства, ум людей пробуджав ся а на дні серця у кожного було бажанне повернути до життя простоту первісного християнства. А тепер показала ся потреба великого чоловіка, великого провідника, котрий би лучив у собі усі ті ідеї, що проникали народну душу, котрий би умів думати і умів говорити і не бояв ся постояти за свої переконання. А такий чоловік знайшов ся в особі Івана Гуса, найбільшого мужа, якого коли небудь видала Чехія.

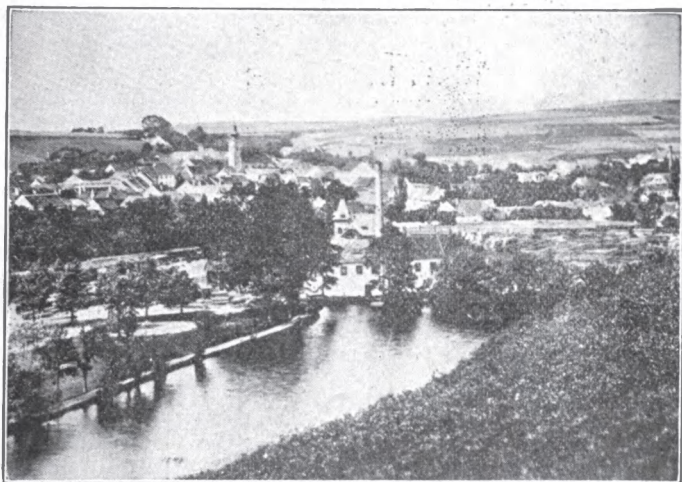

РОЗДІЛ 2.

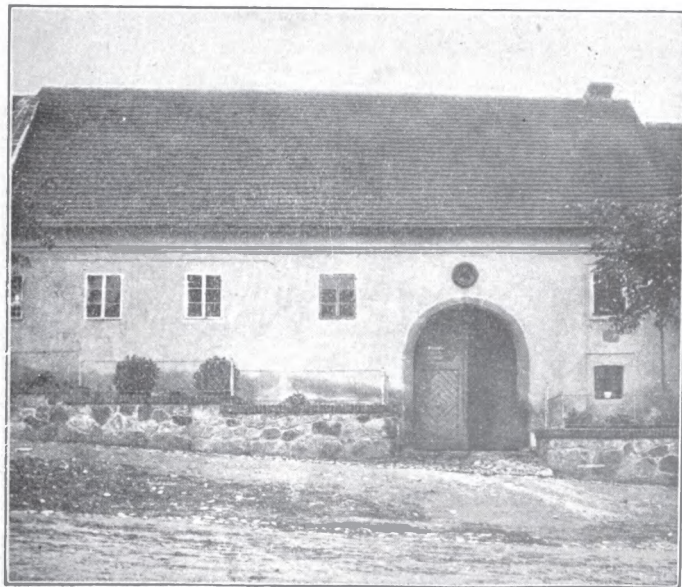
МОЛОДІСТЬ І ПЕРШІ ПРАЦІ ГУСА.

Молодість Гуса. Іван Гус родив ся в Гусінцю, селі, в полудневій Чехії, недалеко Баварської границі, около року 1373., а помер спалений на кострі 6. липня 1415 року. Імя його, як бачимо, походило від рідного села, що тогді було прийнятим звичаєм. По нашому оно означає тільки, що »гуска«. Приятелі Гуса і він сам часто робили жарти з того імени. Один приятель, пишучи про Гуса з Констанції, сказав, що Гуска еще не зварена, і не боїть ся, щоб її зварили. А сам Гус писав: »Если ви любите свою бідну Гуску, то подбайте о тоє, щоб король післав свою сторожу«.

Родителі Гуса були бідні, добродушні мужики, котрі не жалували трудів, щоби дати синові гарне образование. Отець Гуса, котрий звав ся Іван, помер, коли син був еще малолітнім, а мати щиро заповікувала ся сином і часто товаришила йому до школи. Найперше післано його до монастирської школи в ріднім селі, котра находила ся недалеко його мешканя. Монахи скоро пізнали великі спосібности молодого хлопця, і дуже його полюбили. Часто брали його з собою, коли выпускали ся в подорож за границу. Зі смертю батька, мати і син терпіли великий недостаток, так що не було защо купити хлопцеві потріб-

Гусінець.

Родинна хата Івана Гуса.

ної одежи. Тоді а також і пізнійше прийшов Гусови з помічю поміщик зі села, Николай Гусінець.

Уміщений в монастири, Іван Гус взяв ся до науки з великою ревностію. Але не много міг він тут научити ся, бо самі монахи мали дуже маленьке образованє. На многі його питаня не могли дати жадної відповіди. »Если хлопец хоче знати більше«, они сказали, »то нехай іде до висшої школи в сусіднім містечку Прахатичу«. Там учителі не могли надивувати ся його способностямн. Його великий поступ в науці запевняв йому світлу будучність. ✂

Іван Гус на університеті в Празі. Коли Іван покінчив школу в Прахатичу, повернув до своєї вдовиці-матери. »Що ж ми будемо робити, мій сину?« она спитала. »Пійду до Праги«, була його відповідь, бо жадоба знаня горіла в його серцю. Коли він пішов до Праги, не можна напевно сказати, було се однак около 1389. року. Оповіданє говорить, що мати вибрала ся з ним до міста і взяла зі собою гуску, щоби зробити з неї дарунок ректорови. По дорозі однак гуска вирвала ся вї з рук і втікла. Бідна мати ворожила з того випадку нещасну долю своему синовн.

На університеті, Іван Гус учив ся штук, фільово-фії і теології. За свої поступи в науці дістав він різні університетські титули, як бакалярат штук і теології, але титулу доктора богословя він не дістав. На своє удержанє він зарабляв сьпівом на улицах і в церквах, подібно як се чинив сто літ пізнійше Мартин Лютер. Як набожним і як бідним він був, може посвідчити одна пригода, про котру він сам вгадує у своїх споминах. В 1395. році продавали в Празі

ювілейні відпусти і він видав послідних чотири сотники, щоби і собі купити грамоту з відпустом. На иньшій місци він пише, що коли еще був малим голодним студентом, то вробив з хліба ложку і їв нею горох, а опісля зїв і саму ложку. В однім з його листів читаємо, що заки він зівстав сьвящеником, дуже любив грати в шахи, а роздумавши над тим він уважав за конечне висповідати ся з того гріха, бо через гру тратив дорогий час а також часто підчас гри попадав в гнів і других до гніву доводив.

В тих часах студенти університету вели досить свобідне жите, розпустні жінки часто заходили до їх мешкань, ба навіть разом з ними жили. Але жите Гуса було чисте і без плями. Найкрасшим доказом того може послужити та обставина, що коли на Соборі Константськім католицьке духовенство робило Гусови ріжнородні закиди, то ні оден з його ворогів і словом не натякнув про неморальність Гуса.

В 1401. році Гус викладає на університеті про Реченя Петра з Льомбарду. Того самого року, в доказ високого поважання в яким держали його на університеті, вибрано його деканом філзофічного факультету а слідуючого року еще більшу почесть надано йому, коли зівстав вибраний ректором університету. Сей уряд він сповняв через шість місяців. Видко вже тогді своїми умовими та моральними прикметами він визначав ся посеред других, коли надано йому найвисшу почесть в університеті тої слави, що праський.

Іван Гус і Бетлеємська каплиця. Іван Гус зівстав ординаваний сьвящеником 1401. року. Першу свою

проповідь виголосив в церкві св. Михайла. В 1402. році зівстав іменованим проповідником в Бетлеємській каплиці. Молодий еще священик, не сповна трицятьлітний, в короткім часі став найбільшим проповідником свого часу і головною духовною особою в своїм краю. Бетлеємська каплиця стала релігійним осередком міста Праги. Голос Гуса досягав людей всіх клас від короля до жебрака, духовенства і світських.

В Бетлеємську каплицю вибудували і вивінували два світські люди в році 1391. Один з них був купець Кріж а другий шляхтич Іван Мільгайм з Пардубиць. дорадник короля Вацлава. Їх бажанем було вибудувати церков відповідну для проповіді Слова Божого в народній мові. Нема сумніву, що сю ідею викликали проповіді Вальдгавзера, Мілча і Матія з Янова. Місця, котре би відповідало бажанням тих двох фундаторів, тогді не було в Празі. В других церквах Праги, богослуження повні блиску і церемоній не лишали зовсім часу на проповіді з Євангелия. Каплицю названо Бетлеємською — »Дім Хліба« — щоби, як сего бажали фундатори у своїм записі, »прості люди і вірні Христови могли там кормити ся хлібом святої проповіді.« Пала Григорий XII. посилаючи в 1408. році своє апостольське благословенство тій каплиці. повторив, що она збудована для проповіді Слова Божого. Був се великий будинок, скорше заслугував на назву церкви як каплиці, де могло помістити ся три тисячі людей. Фундатори застерегли, що кожної неділі і свята мають там бути виголошені дві проповіді. Право іменованя проповідника належало до родини Мільгаймів. Опісля додано проповідникови за

помічника другого священика і вибудовано їм мешкане коло каплиці. Дохід з тої каплиці мав бути обернений на допомогу бідним студентам університету.

Днесь каплиця Бетлеємська вже не існує. В році 1786. знищили її Єзуїти. Заховали ся лише двері з мешканя проповідника, котрі Чехи вважають за народні святащі.

Першим проповідником в Бетлеємській каплиці був Іван Протіва. В 1396. році заняв його місце Стефан Колін, котрий був рівночасно професором університету. Дня 14. марця 1402. року проповідницю Бетлеємську заняв Іван Гус і від того часу она стала ся осередком релігійного життя в Празі. Еней Сильвій, котрий опісля вістав вибраний папою Пієм II., у своїх писанях говорять про Гуса як про знаменитого бесідника. Іван Гус відразу взяв ся до праці з великою ревностю. Його вплив з проповідниць переходив власть архієпископа, ба навіть самого короля. Хотяй попередники його були звісні як славні проповідники, однак вимова Гуса цілковито їх притьмила. Ціле місто заворушило ся від його слів. Ні один проповідник не був більше привязаний до своєї церкви, як Гус до Бетлеємської каплиці і в чорних годинах свого увязнення він всегда згадував про неї теплими словами. Послідні його письма з вязниці були звернені до вірних з Бетлеємської каплиці.

Іван Гус интересує ся важними питаннями. Вже від першої хвилі, коли вступив на університет jako студент, Іван Гус дуже живо почав интересувати ся справами, котрими опісля так ревно займав ся, і ва

котрі в кінці положили своє життя. На університеті в Празі починала ся раз слабша то сильніша борба так поміж професорами як і учениками. З одного боку стояли Німці, що більше були склонні попірати Рим і його церковну політику, з другого боку були Чехи, що були більше ліберальних поглядів. Також живучи в Празі і будучи в тісних зносинах з університетом, Гус мав велику нагоду добре приглянути ся тому, що діяло ся в Чехії і сусідних краях в тих бурливих часах. Він наочно міг пізнати правдиве положення і здеморалізоване церкви римської. Вже від двадцятьох літ ганебна папська Схизма неначе черв точила повагу церкви. Два папи, оба обстоюючи за тим, що суть правими Христовими паслідниками на землі, кидали на себе найстрашніші прокляття і взови. В наслідок того церков ослабла і захорила у всіх своїх членах. Навіть те що діяло ся в Чехії і посеред мурів Праги застановляло думаючого чоловіка і наповняло його серце невизказаним сумом. Все те дуже живо діткнуло Івана Гуса. Враз з другими щирими молодими студентами він уболівав над блудами свого краю. Тоді то могучі слова Міліча і Матія з Янова знайшли відгомін в його серцю і висше християнське життя стало ся його ціллю. Зіпсута церков стратила силу в його очах, она не могла відновити духа, не могла одушевляти молодого, жадного праці і самопожертвованя серця. Але на єї місце відкрило ся перед Гусом Сьв. Письмо, котре захопило його ум і дало йому ясне розуміння ціли життя. Сьв. Письмо і писаня ріжних щирих людей були йому жерелом надії. В першій мірі писаня Івана Векліфа глибоко його застановили, бо в них пізнав

він чоловіка великої відваги і сьвятости, котрий ясно вказав, що одиноким виходом із того церковного безголовя є реформа на підставі Сьв. Письма.

Іван Гус і Іван Вיקліф. Як попередно сказано, Єронім з Праги був перший, що привіз до Чехії писання Вיקліфа при кінці чотирнадцятого віку. Перенятий наукою Вיקліфа, він почав її розбирати з професорами і учениками праського університету. Відразу знайшов він деяких приклонників, хоч переважаюча більшість членів університету була рішучо противна тим новим наукам. Оден історик пише, що коли Єронім в році 1398. показав Гусови одну з книжок Вיקліфа, Гус уважав її за повну ересі і дуже остро виступив проти неї. Він радив Єронімови спалити її або вкинути до ріки Молдави, щоби не попала ся в руки людей бажуючих новостий. Але в пізніших роках, книжки Вיקліфа почали ся ширити в Празі дуже скоро і звернули на себе увагу університетських властей. Вже в тім часі синод в Лондоні викляв многі писання Вיקліфа яко еретичні, тож і праський університет був приневолений висказати свій осуд про науку англійського еретика. Сею справою заняв ся Іван Гибнер, котрий зібрав головні науки Вיקліфа і предложив їх під осуд університетським властям. Дня 28. мая 1403. року скликано університетський збір, щоб провірити і осудити нездорову науку Вיקліфа. В тих нарадах взяв також участь теологічний факультет. Іван Гус був також присутний, але його вороже становиско до науки Вיקліфа по части вже змінило ся. Нема сумніву, що Іван Гус в тім часі переходив внутрішню боротьбу, і був нері-

шений. Він не був приготований боронити наук Векліфа, але також не міг виступити проти них. Гус і горстка його приятелів всіма силами старалися відложити видане осуду про писання Векліфа на пізніше. Вони твердили, що предложені до осуду виписи з писань Векліфа суть поперекручувані і що надано їм зовсім відмінне значіння як сего бажав сам автор. Як раз в тім часі спалено в Праві двох людей, котрі продавали підроблене лікарство. Навязуючи до сего випадку, спитав Гус зібраних: »Чи не заслугоють на більшу кару ті, що перекручують змісл науки і надають їй ложне значіння, як ті, що лише підробляють свій товар?«

Але помимо противенства Гуса і його приятелів, збір університетський осудив писання Векліфа тими словами: »Нехай знають всі люди, що всі доктори і професори тут зібрані, однодушно, без замітної опозиції, осудили, відкинули і прокляли сорок п'ять артикулів Векліфа, як еретичні, блудні і огидні. Нехай же всі разом і кожний з окрема член сего народу знає, що не вільно боронити ані учити публично або приватно, якого небудь з тих артикулів під карою вигнання з поміж сего народу.«

Яке небудь було становиско Гуса до наук Векліфа в тім часі, одно в певне, що від того часу Гус почав більше інтересуватися тими науками, (се, яко університетському професорови, було йому дозволене) щоби в догіднійшій порі і ліпше їх перетравивши, стати їх зашитником.

Писання Векліфа розширили погляди Гуса на велике питаннє церковної реформи. Чим більше він їх пізнавав, тим ліпше бачив, що вони годяться з його

го власними поглядами. Про се сам Гус говорить в пізнійших часах тими словами: »Мене притягає до Вיקліфа слава, якої він заживає поміж добримми та не зіпсованими сьвящениками Оксфрдського університету і в загалі поміж людьми. Мене потягають його писаня, в котрих він всіма силами змагає ся повести людей до Христового закона, а перед усім визнає духовенство щоб покинуло блеск і власть світову, а щоби жило згідно з апостолами після Христового закона«.

Гус бачив, що не міг осудити Вיקліфа яко еретика, і що в найголовнійших точках він вповні з ним годив ся.

Писаня Вיקліфа зістали узнані в Празі за еретичкі 1403. року, а слідуячого року прибуло до Праги двох учених Англіїців, приклонників наук Вיקліфа, і стали там професорами. Они з огляду на власне безпеченство дуже мало згадували імя Вיקліфа, за те публично попирали деякі скрайні його науки. Між иньшими они порушили слідуячі два питання: Чи папа римський має більше власти як простий сьвященик, і чи хлїб, котрий він благословить підчас Служби Божої має в собі більшу силу, як коли є благословлений яким другим сьвящеником. Они казали, що обговорюючи ті питання, старають ся лише поглубити і скріпити свою віру. Але їм заборонено дальших диспут і від того часу они почали потайно ширити свої погляди. Коли на університеті поволи зєднували собі прихильників, посеред народа наука їх стала ся дуже популярною. До того причинила ся слідуяча обставина. Господар, у котрого они мешкали, Лука Веленський, позволив їм розвісити на стїні в одній

кімнаті образ, котрий представляв противенство поміж чистим а зіпсованим християнством. Образ сей говорив більше як слова. Люди товпами приходили його оглядати і серед тишини робили свої уваги. По однім боці на образі був Христос, входячий скромно до Брусалима. Сидів на осляти, а нарід і діти окружали його і кидали на дорогу перед ним оливні листочки і галузе; його апостоли, босі, слідували за ним. По другім боці на образі була представлена процесія папи. Папа сидів на величавім кони, покритім прикрасами з золота, срібла і дорогоцінного каменя; доокола него йшло військо з бубнами і трубами, списамі і галібардами; по заду слідували кардинали на величавих, золотом прикрашених конях. Була се образова проповідь. Іван Гус бачив сей образ і в одній проповіді хвалив його яко вірне зображене Христа і Антихриста.

Так минуло пару літ. Початкове упереджене Гуса до еретичної науки Векліфа перемінило ся в почитане і наслідуванє великого англійського реформатора.

Іван Гус яко народний провідник. Житє Праги проникали три могучі течії. Перша, се моральний рух, що мав на ціли моральну поправу духовенства; друга, се реформаційний рух, що мав на ціли реформу церковного устрою, опираючий ся на наулі Векліфа; трета, се патріотичний рух, де чеський нарід стремів до верховодства над Німцями в Чехії і до самостійної управи всіма чеськими справами.

У тих трох рухах, яко проповідник праведности, яко релігійний реформатор і яко патріот, Іван Гус був уважаний за провідника народного. Він лучив в

собі всі прикмети, потрібні народному провідникови. Його щирі змагання були очевидні, його ревність постійна, його енергія непоборима, його відвага не знала страху, а при тім всім, його жите було чисте як слеза, понад всякі закиди. Його моральна сила і вимова зднавали йому прихильність многих визначних людей не виключаючи короля Вацлава і королевої Софії. Єпископ Праги Збинець також зразу зачислявся до приятелів Гуса, але опісля став його ворогом. Про Збинецька буде бесіда пізнійше, тут однак можна згадати, що Збинець був рівночасно сьвящеником і жовніром, наук він не посідав, ба навіть були погоски, що він був неписьменний. В 1404. році на чолі королівського війська він побив і взяв до неволі славного розбшаку Николая Зуля, а два роки опісля брав участь в борбах в Баварії. Коли Зуля засудили на смерть, за духовного дорадника дали йому Івана Гуса. Такий мав Гус вплив на того розбшаку, що перед смертю він покаявся і просив всіх присутних щоб молили Бога о прощєне йому гріхів.

Змаганє Гуса піднести морально духовенство. Оцінивши моральну вартість і спосібности Гуса як проповідника, архиепископ Збинець іменовав його синодальним проповідником 1404. року. Ту почесть діставав Гус кілька разів пізнійше. Так много довіря мав Збинець до Гуса, що поручив йому подавати до його відома если почув про які нерегулярности в житю духовенства. Гус ревно взяв ся до праці уважаючи, що уряд його кладе на него велику відвічальність. У своїм письмі до архиепископа він нарікає, що злочинці-сьвященики живють в блуді і розпусті і ніхто не ро-

бить їм докору, підчас коли нижші священники, що совістно сповняють свої обовязки, бувають увязнені, або вигнані, неначе би були еретиками.

Помимо змагань праського архієпископа піднести моральність духовенства, звіти візитацій в часів Гуса вказують на його оплаканий стан. Священники жили на віру в окремих домах, мали синів і доньок, віддавали ся перелюбови і розпусті, заходили до коршем і брали участь в п'яньстві і гулятиці. У всіх чеських проповідях, Гус закидає духовенству не лише облудне житє, але також симонію, жадобу і захланність. Він каже, що священники уживають свого духовного уряду для власної корнсти і заспокоєня власних похотий. Він говорить дальше, що ті розпустники-священники так забезпечили себе ріжними антихристовими установами, що если хто возьме що від священника, хотяй би навіть слушно, або если зловить ся священника на перелюбі або рабунку, то сей час здержує ся Богослужєня, передовсім, коли рабівник або перелюбник священник зістав увязнений. Коли священник підчас суперечки в коршмі о дівку або карти дістане поза уха, то той, що поважив ся підняти свою руку на духовну особу, сей час вістає виклятий. Если хто ударить священника так, що кров йому пустить, або мечем скалічить його, то сей час здержують ся всі Богослужєня, а виновник особисто має йти до Риму, бо лише папа римський може простити гріх тому, що спустив крови священникови. Але коли священник відрубає чоловікови ногу або руку, або уба невинну особу, то анї священникови нічого злого не стане ся, анї не застанавляє ся Богослужєнь. Чому так? Бо оден чорт не вибирає очий

другому чортови. Те, що Гус говорить про привилей духовенства, пригадує нам слова Лютра з його відозви до німецької шляхти: »Если священник зістане убитий, цілий край попадає під інтердикт. Чому так не є, коли мужик зістане убитий?«

В иньшій проповіді Гус так говорив: »Наші теперішні єпископи і священники а передовсім катедральні каноніки і ліноухи відправлячі літургії ледви можуть діждати ся кінця відправи і біжуть з церкви, одні до коршми а другі сюди і туди на негідні забави, ба навіть танці. Монахи уряджують в публичних домах танці і принята в надії зеднати собі людей і здерти їх на Служби Божі, і ті лотри, священники диявола, на хвилю не подумают, що при відправі літургії Христос дає ученикам своє власне тіло і кров. Як Юда, що пійшов до архирея спродати Христа, многи наші священники живуть в розпусті як дикі звірі, утікають від стола Господнього, одні, щоб служили мамоні, другі пустоті, одні грають в гроші, другі танцюють, а то всьо заборонене духовенству. І як раз ті, що повинні бути провідниками в наслідваню Христа, суть його найбільшими ворогами.«

В иньшій проповіді казав Гус: »Коли церков не буде мати мастку, не буде мати і духовенства. З відки походить симонія і пуста гордість духовенства над народом? З відки розпустие їх жите? З відки війни, проклятя і сварні поміж папами, єпископами і священниками? Собаки брешуть і кусають зден другого через кість. Відберіть їм кість а они перестануть кусати ся. Все те походить від затрової любови грошей, мамони, осуженої Христом.«

В першій своїй проповіді перед Синодом, Гус го-

ворив, що правдиві єпископи і сьвященики відзначають ся покорю, чистотою і убожеством . »Але«, казав він, »є многі поміж вами, що через питє вина і п'яньство суть більше сплямлені як сьвітські люди. Як сьвітські люди ідуть з палицями до церкви, так ті сьвященики ідуть з палицями до коршем, а коли вертають з відтам, то не годні вже іти а єще менше годні говорити а вже найменше зі всього они знають, чоґо вимагає ся від їх духовного стану. Богатші з них ідуть на прийнятя уряджені за милостиню, де є богато їди і налитку і то добірнійшого як навіть богата шляхта може мати і де Христос зі своїми терпіннями є зовсім виключений. Коли кров розгріє ся, они говорять про жінки і ведуть безвстидні бесіди. Они не ідуть на вечірню або скорочують єї. Навіть в церкві не можуть вдержати ся від неприличних уваґ. Они повинні бути вигнані як собаки з дому Божого, де дають таке згіршенє серцям простих сьвітських людей.«

Що до убожества, Гус говорив те, о чім сам переконав ся. »Поміж сьвящениками суть торговщики і згінники, що продають конї, вино і другі річи за висшу пїну, як сьвітські купці продавали, а то через велику їх захланність. Щоби зібрати гроші на величаві церкви, посьвячені сьвятим і на їх прикрашенє, уряджує ся празники і відпусти неначе би се було сьвяткованє апостольське торжество. На них випорожнювало ся кишені бідних людей, більше при помочи гидкої брехні, як покірної просьби. Духовенство повинно знати, що одна брехня більше неподобас ся Богови, як подобас ся Йому величава церков. хочби навіть збудована зі самого золота.«

В послідній синодальній проповіді, виголошеній в

1407. році, Гус взивав духовенство, папів, кардиналів, патріархів, архієпископів, єпископів, архидияконів і простих монахів і священників, щоб всі вони стали на чолі в духовній боротьбі. Тих, що забули на обов'язки свого духовного стану, він назвав єретиками. Він грірко осудив всяке здиране грошей через продаж відпустів, фальшивих мощей і чудотворних образів. Найгіршими зі всіх єретиків суть ті, що торгують сьвятими річами.

Як раз в тім часі Іван Гус мав нагоду вяснити видумане чудо в Вилснак. Сьвященик в Вилснак, місточку в Брандєбургії, на північний захід від Берліна оголосив, що в пожарищу, яке мало там місце, він знайшов сьв. Тайни в полуміні неспалені і скроплені кровію Христовою. Та чутка скоро дістала ся поза границі краю. Скоро рознесли ся оповіданя, що на вид того оплатка діяли ся чуда. Товпи народа почали приходити оглядати чудову річ. Хорі і каліки надіяли ся помочи з паломництва до Вилснак. Они приходили зі всіх сторін, навіть в Праги, Угорщини і других частий Європи. Поміж многими чудами приписуваними тому оплаткови мало бути одно, де лицар станув до двобою зі своїм противником і підчас борби жертвував посьвятити своє оружє Сьвятій Крови. Сейчас стало ся чудо і він убив свого противника. Друге чудо стало ся одному рабівникови, Петрови, котрий зістав вкинений до вязниці за свої злочини. Він зробив обіт до Сьвятої Крови в Вилснак і сейчас стало ся чудо. Ланцухи, котрими був скований, розпали ся і він утік з вязниці. В кінци ошуканьство Вилснацьке вишло на верх. Оден горожанин з Праги, іменем Петро Житко мав зісохлу ру-

ку. Чуючи, що в Вилснак діють ся чуда, казав зробити срібну руку і поніс єї до чудотворного місця яко дарунок за надіяне чудо. Але помочи не дізнав жадної. Він побув еще пару днів в Вилснак, так що сьвященик про се не знав, бо був цікавий приглянути ся ближше тим чудам. Аж другого дня він побачив, що сьвященик виступив на проповідницю. підніс до гори срібну руку і сказав: »Слухайте діти, яке стало ся чудо. Зісохла рука нашого сусіда з Праги вістала уздоровлена через Сьвяту Кров, а ту срібну руку він приніс яко жертву благодарення«. Тоді Петро підніс у гору свою зісохлу руку і крикнув: »Сьвященику, ти брешеш, ось тут моя зісохла рука, така, як все була«.

Та справа дуже зацікавила Пражан і архієпископ іменував комісію, до котрої належав Гус, щоб она перевірила чудотворну Сьвяту Кров. Комісія перевівши точне слідство здала справоздане, що Вилснацьке чудо се нікчемна облуда і опуканьство. Тоді архієпископ видав розпоряджене, забороняюче паломництво до Вилснак.

Опісля в Празі ровинула ся дебата, чи Кров Христова зістала прославлена, чи ні. Тоді Гус написав розвідку під заголовком »Кров Христова«. У тій розвідці писав Гус, що кров Христова зістала прославлена враз з тілом в часі воскресення і була зовсім невідлучна від него. Тому ніхто не може почитати єї на землі, бо нема єї тут. Нікчемні, захланні сьвященики не вагали би ся своєю власною кровію покропити оплаток. щоби дурні вірили, що се кров Христова. Що до иньших чудотворних останків Христа, на котрих мала появити ся кров, Гус каже: »Не-

хай докажуть нам се; але скорше дасть ся почути труба послідного суда, як покаже ся доказ. Що до тих ошуканьств, я не бачу нич незвичайного, бо навіть тут, в Празі, показують кров Христову, змішану з молоком Диви Марні.»

На закид, що чудо може стати ся через Божу всемогучість, Гус відповідає, що треба розрізнити поміж тим, що Бог може учинити, а тим, що Бог чинить. Взагалі він каже, що обманець съвященик і на хвилику не заважає ся поперти новими брехнями своє брехливе твердження, що стало ся чудо.

Професор Давид Шаф в своїй книжці »Іван Гус«, котра недавно вийшла з друку, подає слідуючу замітку: »В вересню 1909. року мав я спосібність оглядати найбільший збір реліквій, який виставляють на публичний показ, що сім літ в Аахен, в тамошній катедрі. Мені сказали, що попередного дня, як я там прийшов, одинайцять тисяч людей заплатило вступ, щоб оглянути ті реліквії. Бідних людей впускають даром. На стінах коритаря, через котрий ми переходили, висіли повідомлення: »Стережіть ся злодіїв«. Мені прийшло на думку, що старинні останки Стефана, кусник губки поданої Христови на хресті, два зуби апостола Томи і другі не менше цікаві съвяті річі, що находили ся лиш пару стіп віддалені, не були до сить сильні охоронити перед тими новочасними грішниками. Найцікавішими предметами на тій виставі були чотири великі реліквії: — спідна одіж Марні, котру она носила, коли породила Ісуса; одяг Христа, котрий мав на собі підчас мук; накрите Ісуса докоола бедр на хресті і простирало, на котре покладено відтату голову Йоана Хрестителя. Казали, що на-

бедерник і простирало мали на собі сліди крові Ісуса, але я не бачив тих слідів, бо они не були розвинені. Одяг Марії розпростертий находив ся під шклом. По обох боках того шкла сиділи два сьвященники, котрі брали коронки, подавані їм вірними, дотикали ся ними сьвятого одягу і віддавали властителям. Кажуть, що та парада в катедрі що сїм лїт відбуває ся від 1200 року.«

Іван Гус яко церковний реформатор. Коли університет Праги заявив ся 1403. року проти писань Викаліфа, наслідок того був такий, що так на університеті як і поза університетом вросла цікавість знати, які то властиво суть ті науки Викаліфа. Через читанє його книжок, зовсїм природно збільшав ся заступ приклонників реформації церкви на спосіб ним предложений, то є, щоби усе в церкві провірювати на підставі Сьв. Письма. Але рівночасно збільшало ся число противників його науки. 1405. року папа Інокентий VII. завізвав архієпископа Праги Збінека, щоби він викоринив блуди Викаліфа, засїяні в його диєцезії. Слїдуючого року на синоді потверджено заяву університету в справі Викаліфа і загрожено виклятем всіх тих, котрі би перечили, що хлїб і вино після благословеня сьвящеником не є правдивим тілом і кровю Христа. Многих сьвітських і духовних людей покликано перед суд архієпископа за те, що они держали ся поглядів Викаліфа. Але за вставленем ся Гуса випущено їх безкарно.

Того самого року університет в Оксфордї прислав праському університетови урядово потверджене сьвідоцтво, що до характеру Викаліфа. Там було ска-

зано, що життя Вайліфа було без плями, що ученість його була незвичайно глибока, і що всі заховали соловку пам'ять про него. Головною його цілью було добро церкви. Його розговори до самої смерті були такі знамениті і такі чисті, що не лишали і тіни підозріння. В своїх науках, проповідях і розговорах він був сильним оборонцем віри, а в своїх писаннях теологічних, філософічних і практичних, оперши ся на Святе Письмо, він виступав проти всіх тих, що хулили Христову релігію. Оксфорд не мав рівного йому професора. Ані не був він осуджений за ересь, ані тіло його не зістало спалене.

Се свідощтво лиш роздуло полумінь непорозуміння в Празі. Чехія вже тогді мала злу славу яко край пересичений Вайліфовою ересію. Головними прихильниками науки Вайліфа показали ся майже виключно чеські студенти і чеські професори університету. Слівчуте наукам Вайліфа було неначе пробним каменем чеського патріотизму а сама наука Вайліфа дала нагоду витвореню ся свідомої окремішности чеського народу. Ті Вайліфові прихильники з поміж Чехів урядово устроїли збори 20. мая 1408. року в присутности шістьдесятьох чотирох професорів, сто п'ятьдесятьох бакалярів і близько тисячу студентів. Поміж професорами були Станіслав Знайм, Стефан Палеч і Гус. Гус запротестував проти попередного рішення університету в справі наук Вайліфа і збори ухвалили, щоб наукам Вайліфа не надавано єрелічного і блудного значіння.

Але папа римський не уставав в своїх змаганях, щоб цілковито знищити всякий слід Вайліфізму в Чехії. Новий папа Григорій XII. в маю 1408. року за-

жадав від архієпископа, щоб зробив докладне слідство, чи Чехія є затровна Вிகліфовою ересю чи ні. В два місяці пізніше архієпископ відповів, що в цілій його дієцезії нема ні одного еретика, і що Чехія є наскрізь вірна католицькій церкві.

Тим часом Іван Гус щораз явнійше став попірати реформу церкви на вірцях поданих Вிகліфом. Се використали його вороги і в 1408. році внесли на него скаргу до архієпископа. Після їх скарги він провинив ся в тім, що в Бетлеємській каплиці перед великим збором мужчин і жінок заявив, противлячи ся науці Отців церкви, що гріхом є, коли сьвященики беруть гроші за похорон і за удлюване сьв. Тайн. Він учинив духовенство ненависним перед лицем народа, коли сказав, що бажавби, аби його душа була там, де є душа Вிகліфа. Одного разу, коли обідав з ректором церкви сьв. Климентія, він ударив кулаком в стіл і сказав: »Що ж є римська церков? Антихрист поставив в ній свою ногу«. Також закидали Гусови, що він часто у своїх проповідях зневажав духовенство так, як сего ніхто доси не відважив ся. Се правда, що Гус не знав границь, витикаючи блуди духовенству, на що впрочім оно вповні заслугувало, але його обжалувателі найбільше надіяли ся стягнути на него кару закидаючи йому Вிகліфову ересь.

На ті закиди Гус сейчас відповів. Він стояв при своїм, що сьвященик не має права домагати ся певної заплати за духовні услуги. Се, казав він, противить ся канонічному заїгови. Если люди давали що сьвященикам, то мало бути добровільною жертвою. Коли він сказав, що був би рад бути там, де є Вிகліф,

то він виразив лише надію, »бо«, каже він, »кождий чоловік, як далеко я знаю, що не був осуджений Сьв. Письмом і обявленем, буде послідного дня далеко вище як я. Кого не осудило ні Сьв. Письмо, ні обявлене через церков, того і я не можу осудити, бо правда говорить: Не судіть, щоб не суджено вас«. Що до сьвятих дарів, Гус заявив і опісля перед своєю смертю те саме твердив, що він постійно був тої віри, що люди бачили при піднесеню Сьв. Дарів в виді хліба і вина, то було тіло Христове, а те они бачили через свою віру. На закид, що він нагально виступав проти духовенства, Гус відповів, що він лише слідував за наукою Старого і Нового Завіту і навів много примірів зі Сьв. Письма. Христос викидав блуди народови і сьвященикам, називав їх навіть диявольськими синами.

Відповідь Гуса не вдоволила його ворогів. Они дальше слідили його на кождім кроці, ходили слухати його проповідий в Ветлеємській каплиці, щоби лиш зловити його на якімсь слові і знова внести скаргу на него.

До тепер Іван Гус тішив ся повним довірем архиепископа Збинека. Однак коли вороги Гуса почали що раз сильнійше закидати йому, що він еретик-Викліфіець, Збинець побачив, що приходить ся йому вибирати поміж ворогами Гуса а самим Гусом. Він знав, що коли стане по стороні Гуса, то стягне на себе негодоване папи і наклеюють його пятном еретика, до чого однак він не оказував великої охоти. Він рішив поводити ся з Гусом строго після звичаю церкви. Але і Гус не остав ся без сторонників. В першій мірі нарід був майже в цілости за ним, а та-

кож і значна частина духовенства. Королева іменувала його своїм сповідником і часто в товаристві жінок зі свого оточення приходила до Ветлеємської каплиці. І сам король, здавалось, був по стороні Гуса, хоча з оглядів політичних він не бажав наражати ся папі а також старав ся не допустити до роздвоєння народа ізза релігійного питання.

Тимчасом папська ересь, що тревала вже трицять літ, наближала ся до кінця. Григорій XII., вибраний папою в Римі 1406. року, а Бенедикт XIII., в році 1394. вибраний папою в Авініоні, заявили бажане своє положити кінець тому роздорови, однак жаден з них не був досить великодушний зречи ся престолу в користь другого. Дперва 1409. року тринацять кардиналів осудивши одного і другого папу скликали церковний собор до Пізи, щоби там залагодити папсьгуг схизму.

Чеський король Вацлав, ідучи за приміром свого отця Кароля IV., узнавав за правдивих панів тих, що підчас схизми перебували в Римі. Але і йому надоїло ся то папське безголове, і коли скликано собор до Пізи, він, щоби залагодити вже той папський спір, заявив свою неутральність, а також, що буде попірати рішене собору. Король зажадав, щоб університет і духовенство також заявило свою неутральність. Але власти університетські спротивили ся бажаню короля, бо знали, що за королем стануть чеські студенти, а прочі були противні неутральности. Архиепископ Збинец також опер ся бажаню короля і дальше узнавав за папу Григория. За те Гус станув отверто по стороні короля, через що зеднав собі його прихильність, але зате стягнув на себе ненависть ар-

архиепископа.

Собор в Пізі вибрав папою Александра V., а король Вацлав сейчас узнав його за голову церкви. В пару місяців пізнійше і архиепископ Збинець перейшов під його владу. При тій нагоді можна сказати, що з вибором Александра, було трох папів, бо два другі, хоч скинені собором, дальше твердили, що суть законними папами.

Та борба папська в Чехії відбила ся на Гусі в той спосіб, що Збинець відобрав йому право сповняти священні обовязки і заборонив йому проповідувати. В сей спосіб розпочала ся ворожнеча поміж Гусом а архиепископом Збинеком, про що буде бесіда в слідуючій розділі.

Іван Гус яко чеський патріот. Як згадано повисше, праський університет вдержав ся від заявленя своєї неутральности взглядом папства в час собору в Пізі. Се було ознакою, що думка професорів і учеників в тій справі була поділена, а також се було послідною причиною зміни статута університету. Борба о ту зміну була народною борбою Чехів, котрих патріотичний дух вже в тих часах високо розвинув ся. На чолі сеї борби станув Іван Гус яко перший чеський патріот, і хотяй коли він відніс побіду, імя його стало близьке серцю народа, за те зміна статута викликала гірку ненависть до него німецького населеня в Празі.

Устрій празького університету полягав на тім, що справами його радили чотири народи, котрих молодіж побирала там науки, кождий з них маючи оден голос. Голоси ті мали: Чехи, Ваварці, Поляки і Саксонці.

Вхід до університету в Празі.

**Площа, на якій стояла
Бетлеємська каплиця.**

Коли після 1400. року засновано польський університет в Кракові, Поляки опустили Прагу, а голос свій передали Німцям. Так отже в заряді університетом Німці мали три голоси, а Чехи лиш один. Се було причиною великого негодованя Чехів, котрі зовсім слушно чули ся покривдженими. В самім місті Празі, хояй чеська людність була значно переважаюча, Німці мали майже усю власть в своїх руках. Всяке урядоване відбувало ся в німецькій мові, а на вісімнайцять членів мійської ради було лиш двох Чехів. Розбуджені патріотичним духом, Чехи що раз голосніше почали парікати і домагати ся своїх прав так в місті, як і на університеті. Іван Гус бачив дуже добре покривджене свого народа і на хвильку не завагав ся поперти слухні його домаганя. Він сказав: »Нас, Чехів, Німці гнетуть, забираючи всі уряди в державі, підчас коли ми мовчимо. Після всяких прав Бога, природи і порядку річей, Чехи в чеськім королівстві повинні мати першеньство до урядів, так як Французи мають в французькім королівстві, а Німці в німецьких краях. З Чехами обходять ся гірше як з собаками або вужами, бо пес боронить своєї буди, в котрій лежить, а коли другий пес хоче вигнати його з відтам, то він боре ся, але ми позволяємо Німцям давити себе і забирати всі уряди без скарги«.

Невдоволене і протест чеський прибирав що раз грізнійший вигляд, а осередком ворожнечі став праський університет. Справа опинила ся в руках короля. Вацлав зразу був прихильний Німцям, але коли довідав ся, що на університеті в Парижи Французи мали три голоси, а чужинці лиш оден, він станув по стороні покривджених Чехів. Дня 18. січня 1409. року,

король Вацлав видав розпоряджене, силою котрого статут університету зівстав змінений і Чехи дістали три голоси а чужинці оден. Се розноряджене до глубини заворушило чужинців. Они заслали грімкі протести до короля і предсказували упадок університету. Але даром. Король не змінив свого розпорядженя. Тогді чужинці заключили між собою торжественний договір під присягою, що всі заберуть ся з Праги і не вернуть туди, хіба, що відвискають давні привилеї.

Радість Гуса не мала границь. Він публично славив короля за його доброту до народа і в Ветлеємській каплиці завівзав нарід, щоб подякував Богови за побіду Чехів над Німцями.

Король мусів ужити сили, щоби перевести нове розноряджене. Він зажадав резигнації німецького ректора а на його місце іменував Чеха.

Поступок короля Вацлава боронили на тій основі, що за пятьдесят лїт, від коли основано університет, чеський нарід значно розріс ся і неревиснив чужинців у всякій галузи науки. Не було вже причини, чому старий лад мав би панувати. Чеський нарід повинен правити своїм власним краєм. Німці не дали би Чехам першенства в Відни або Гайдельбергу. Чеський нарід повинен бути на чолі, а не по заду в своїм власнім університеті.

Хоч як слушні були твердження Чехів, чужинці, професори і студенти, вірні своїй присязі, опустили Прагу раз на все. Одного дня вийшло їх два тисячі. а всіх разом опустило празький університет пять тисяч. Многі з них удали ся до Липська, де того року, 1409. засновано новий університет. На уні-

верситеті лишило ся лиш нів тисяча чеських студентів. Переміна статута університету відбила ся дуже болючо на його розвитку. Праський університет, що разом з Париським і Оксфордським творив три світила науки в Європі, від того часу почав клонити ся до упадку. Але зміна статута була конечна так, як конечною в операція боляка, що псує здорове тіло. Операція ослаблює тіло і спричиняє біль, так само і зміна статута університета була болісна, але рівночасно она очистила і скріпила народне життя чеського народу.

Душею сего патріотичного руху Чехів був Іван Гус. На него посипали ся похвали а також і докори, що то він прогнав Німців з університету. Гус перечив тому. До кінця життя він терпів від Німців, а в Констанції найзавзятійшими його ворогами показали ся деякі з професорів, що опустили Прагу і перенесли ся до Липська.

Першим ректором зреформованого університету вибрано Івана Гуса 15. жовтня 1409. року, в доказ признання його заслуг. Від того часу університет переймає ся науками Гуса, так як Оксфорд перейняв ся науками Векліфа. Старші професори відсунули ся на бік, а Гус і його приклонники заволоділи цілковито провідною думкою університету Праги.

РОЗДІЛ 3.

ІВАН ГУС В БОРБІ З АРХИЕПИСКОПОМ.

Занруг впливу Івана Гуса ширшає. Відносини поміж Іваном Гусом а римо-католицькою церквою стали дуже напружені. На кождім кроці стрічали його нові вороги. Старше духовенство, заграничні професори університету і монахи зібрали ся разом проти него. А коли він не уставав в доріканю духовенству за його блуди, отверга борба з церковними властями мусіла наступити. Вороги Гуса вказували на него як на отвертого противника Риму, хотяй він сам до кінця свого життя, в невинности свого серця, уважав себе за дійсного і правдивого члена Христової церкви. Однак замітне є те, що коли діяльність його ставала острійша і більше звернена проти Риму, вплив його обіймав що раз ширші круги народа. Непевні і бурливі відносини в Європі мали великий вплив на Чехів, де почуваня релігійні змішані з народними почуванями захопили ум народа. Серед тих переломових часів Іван Гус займає місце, що не остало ся без впливу на цілу католицьку Європу.

Корінь лиха. Не трудно було знайти, де лежав корінь лиха тих часів. Церков, котра твердила, що її власть походить від самого Христа і то власть над душею і тілом чоловіка, котра уважала себе началь-

ною, духовною і світською властю, находила ся в страшнім розкладі, поділена і ослаблена папською схизмою. Часи, коли двох а опісля трох панів рівночасно твердило, що суть правними Петровими наслідниками. належать до найтемніших часів в історії римської церкви. Насильство і безправе панувало всюди. Великі політичні і релігійні непорозуміння були безпосереднім наслідком папської схизми. Поділена і зіпсована римська церков не мала ні сили, ні впливу на неспокійних, сварливих князів, а шукаючи у них підмоги, лише заострювала ворожнечу і непорозуміння. всюди панував неспокій, злочин і безправе. Провідники церковні стратили моральне почуте і хапали ся найгідкіших средств, щоб лиш скріпити або продовжити свою власть. Церковні уряди публично спродавано за гроші тому, хто дав більше. За приміром старшини пійшло і низше духовенство, котрого захланности не було краю. А соперничі папи, забуваючи про свою духовну гідність, не уставали в киданю на себе взаімно проклонів і визовів. Проклони панів і виклятя були на порядку деннім і стратили свою давну силу. Ба що більше, коли проклятя вичерпали ся і не робили вже жадного вражіння, папи поклали свою падію на меч, на оружну силу. Вірні люди з послідного мусіли удержувати уоружене військо, потрібне папам до поборюваня їх ворогів. Не дивно отже, що народи почали ворупити ся і почав підніматись що раз сильнійший голос, домагаючий ся якогось кінця тим надужитям. Побожні і смирні люди що раз яснійше почали бачити в чім лежить корінь того лиха і зростало в їх серцю понятя ідеальної Христової церкви.

Змагання направити лихо. Як сказано повисше, корінем лиха була папська схизма. Так бодай думали видійші тогочасні люди, котрі бажали положити конець тому лиху. Найперше старали ся они вплинути на одного або другого папу, щоб зрік ся свого уряду. Але се показало ся безуспішним. Відтак надіяли ся, що коли один папа помре, то його кардинали не будуть вибирати наслідника а прилучать ся до збору кардиналів другого папи. Але і тут надії не здійснили ся. По смерті Авініонського або Римського папи, кардинали сейчас вибирали нового. А оба папи і їх кардинали мали своїх приклонників. Західноєвропейські держави і їх володїтелі попирали будьто римського, будьто авініонського папу. А щоби запевнити собі то попере, папи не вагали ся давати своїм приятелям ріжні привилеї, котрі лиш збільшали роздор і замішанє. Остаточно показало ся, що одним способом закінчити папську схизму буде, скликати церковний собор. Сю думку прийнято загально дуже прихильно. Але потреба було аж двох церковних соборів, в Пізі 1409. року, і в Констанці 1414—1418, заки остаточно папська схизма вістала вилічена. З тими двома соборами праця і судьба Івана Гуса стоять в тісній звязи.

Собор в Пізі. Ми вже попередно вгадали, що король Чехів, Вацлав, Іван Гус, чеські професори і студенти університету і взагалі свідомїша чеська суспільність прихильно віднесла ся до собору в Пізі, і заявила свою готовість узнати за правдивого пану того, котрого вибере сей собор. Але церковна ієрархія в Чехії з архієпископом Збинеком на чолі і чу-

жосторонні професори і студенти університету остали ся вірними папі Григорієви, котрий пробував в Римі. Безпосередний наслідок того був такий, що відобрано чужинцям спеціальні привилеї на праськім університеті і они гуртом опустили Прагу. В тім відоргав Гус перворядну ролю.

Але церковний собор в Пізі не приніс пожаданих результатів, ба навіть в певній мірі еще погіршив ситуацію. Собор скинув з уряду двох істнуючих панів, і вибрав нового, Александра V. Коли два старі папи не повинували ся рішеню собора, католицька церков погрузла в еще більшім багні розстрою, величаючи ся тепер аж трома папамн.

В Чехії, король і нарід признали правдивим папу Александра V., а архиепископ Збинек остав ся на дальше вірний Григорієви XII. Коли нарід ворожо відніс ся до Збинека, він кинув клятьбу на Прагу і опустив місто. По кількох місяцях однак, дня 2. вересня 1409. року Збинек дав ся намовити і узнав своїм папоу Александра V.

Папська буля. Серед того Гус стояв вірно по стороні короля, і в своїх проповідях в Ветлеємській каплиці остро виступав проти архиепископа, через що обурене народа на архиепископську партію дуже збільшало ся. Тогді давні вороги Гуса знов піднесли голову і почали закидати Гусови, що він єретик і ворог католицької церкви. Они зновили старі закиди і обвинувачували Гуса, що він називає Рим осідком антихриста, а кожного сьвященника, що бере гроші за уділюване сьв. Тайн, зве єретиком. Також закидали йому, що він не лише хвалить Векліфа, але також

заявляє своє привязане до него.

Архиепископ, котрий тогді вже признав за свого зверхника Александра V., зібрав всі скарги на Гуса і післав їх папі з заявою, що ересь Вיקліфа ширить ся поміж Чехами. З кінцем грудня 1409. року папа Александер V. прислав Збинекови буллю, себто інструкцію, як має викоринити заразливу ересь, котра неначе боляк запускає коріне в здорове тіло церкви. Папа казав Збинекови дібрати собі раду, зложеноу з чотирох докторів теології і двох правників і з ними разом перешкодити дальшому ширеню ся поглядів Вיקліфа на університеті і по других місцях, грозячи непокірним карою, яка є установлена на еретиків. Проповідь людям була заборонена, окрім катедри, парохіяльних і монастирських церков. Та заборона обіймала всі каплиці, навіть такі, що мали спеціальне папське позволене, як Бетлеємська каплиця. Всі книги і писаня Вיקліфа мали бути віддані архиепископови, щоби в сей спосіб усунути їх з перед очий вірних.

Папська булля мала на ціли з нащадком знищити вплив Вיקліфа і замкнути уста Гусови. Збинек сей час дібрав собі раду, і приступив до виконаня розпоряджень буллі. В червню 1410. року вийшло розпоряджене з архиепископської палати, щоби всі писаня Вיקліфа зібрати і спалити, і що нігде не вільно проповідувати окрім катедри, парохіяльних і монастирських церков. Всі писаня Вיקліфа в протягу шістьох днів мали бути знесені до палати архиепископа. Хто би відважив ся задержати у себе яку книгу того еретика, той мав бути торжественно виклятий у всіх церквах Праги при звуках дзвонів і при удареню

об землю запалених свічок. З такими виклятими людьми ніхто не смів зносити ся ні при їдженю, ні при питю, ні в бесіді, ні в розмові, ні при купні, ні при продажи, ні на улици, ні на торговици, ні при огню, ні при купели. Так мало Гус був свідомий того, що був в блуді, що поніс свої книжки Векліфа до Збинека і просив його, щоби показав йому, які блуди в них находять ся.

Але розпоряджене Збинека не зістало так гладко переведене, як він того бажав. Власти університетські отверто відмовили повинувати ся його домаганям що до видачі писань Векліфа на тій підставі, що архиепископ не має жадної власти над університетом в справах науки і книжок. Університет підлягає світським а не духовним властям. Власти університетські віднесли ся до короля з просьбою о поміч. За впливом короля Збинек відложив своє розпоряджене на пізнійше.

Дня 22. чорвня 1410. року Гус мав проповідь до великої товпи народа. Він згадав про розпоряджене, щоби попалити писаня Векліфа і заявив, що папа Александер V. був зле поінформований про релігійні відносини в Чехії. Він сказав: »Папу Александра переконали, що Чехи держать ся наук Векліфа, котрі суть противні вірі, но я дякую Богови, що я не знайшов одного Чеха, котрий би був еретиком«. На се закричали вірні: »Они брешуть, они брешуть!« »Дивіть ся«, казав дальше Гус, »я відкликав ся проти розпорядження архиепископа і тепер відкликаю ся. Чи постоїте ви за мною?« На се закликав нарід в чеській мові: »Ми постоїмо і тепер за тобою!« Говорячи дальше, Гус заявив, що його обовязком є про-

повідувати і буде він проповідувати дальше, хиба що виженуть його з краю, або згине в вязниці, бо папи уміють брехати і брехали, лиш оден Бог, не може говорити неправду. Відтак завізвав він присутних до витревалости і щоб не дали ся налякати виклятем.

Протест Гуса. В кілька днів пізніше, 25. червня, 1410., Гус при помочи кількох професорів і студентів злагодив добре оброблений протест проти розпоряджень архієпископа. В тім протесті він осуджує домагане ся Збінека, аби університет віддав йому книжки, котрі відписано або закуплено з великими накладом праці і гроша. Лиш чоловік необізнаний зі Сьв. Письмом і канонічним законом міг би подумати про палене книжок про льогіку, філософію і математику, котрі не заключають в собі жадних блудів, але противно, суть повні здорової правди. Если ж ті книжки учили блудів, то як раз обовязком професорів є мати ті книжки, читати їх, і збивати блудну їх науку. Апостол Павло часом покликав ся на поганські писаня. Новий завіт не засудив книжок поганських писателів на спалене. Если би розпоряджене Збінека стало правосильним, тогді треба би попалити писаня навіть деяких отців церкви, котрих деякі науки церков відкинула.

Дальше протестує Гус проти заборони проповідування Слова Божого в Бетлеємській каплиці. Ту каплицю вибудував князь Іван Мільгайм за дозволом короля і папи, щоб в ній проповідувати в чеській мові. Заборона проповіді в тій каплиці є противна науці Ісуса Христа а також противорічить письмови

самого папи, котрий дав дозвіл тій каплиці. Ісус проповідував на озері і на горі, на улиці і на дорозі. Архиепископ Збинець своїм розпорядженням відсунув на бік Сьв. Письмо і науку Отців Церкви, коли відбирає священникови право сповняти свій обов'язок проповідування Слова Божого. Гус знова закинув, що папа Александер будучи зле поінформований, видав свою буллу, а що розпоряджене Збинека оперте в на папській буллі, тому не має жадної вартости. Гус також додав в своїм протесті, що ні він, ні його товариші не мають заміру поспирати жадних блудів, які би находили в тих виклятих книгах. В тих справах, що відносять ся до спасення і проповіді Слова Божого, они мусять скорше повинувати ся Богови як чоловікови. Задля тих наведених причин они не узнають і не будуть повинувати ся булли Збинека. Протест сей післано до Івана XXIII., котрий оголосив себе папою після наглої смерті Александра V.

Іван Гус знав дуже добре, що бере ся до великого і небезпечного діла, але він був приготований на все. Його власні слова найкраще се показують: »Я завіряю вас, що моя ціль в боронити правду, котру Бог дозволив мені пізнати. Передовсім буду боронити правду Сьв. Письма до самої смерти, бо я знаю, що правда стоїть, в всемогуча і остоїть ся во віки. А если би страх перед смертию мав мене налякати, то все таки я надію ся на мого Бога і на поміч Сьв. Духа, що сам Господь додасть мені витревалости. А коли я знайшов ласку перед Його лицем, Він увінчає мене мученичою смертию. І чи в яка славніша від тої побіда? Запрошуючи своїх вірних до сеї побіди, наш Господь, каже: Не лякайте

ся тих, що убивають тіло».

Ті слова подиктувало йому не пусте бажане слави. Він наперед бачив, до чого борба його може довести і в покорі серця він здав ся на волю Божу.

Архиепископ палить єретичні книги. День 16. липня 1410. року назначив Збинец на спаленє єретичних книжок англійського реформатора. На просторім архиепископськїм подвірї на Градчинї зібрано на купу поверх двїста книжок Вїклїфа, (деякі з них були в гарній дорогоцінній оправі) подвірє обложено військом, щоби забезпечити ся перед нападом ворожого народа і серед величавого збору церковних достойників і духовенства, сам архиепископ запалив нагромаджену купу. І сейчас, коли полумїнь обняла невинні книжки, задавонили усї дзвони в містї, не наче на який похорон, а всї присутні почали набожно сьпівати: »Тебе Боже хвалим«. Оден з присутних, парох церкви сьв. Єгїдія, іменем Петро з Пекла сказав, що він умисно вїйшов до пекла і бачив там єретика Вїклїфа. На те відповів йому Іван Гїчїн, що по неже нема на те других сьвідків, то він певно бреше.

Так отже дїло вістало доконане. А мало оно великі наслідки, котрих архиепископ зовсїм не предвиджував. Всяка надїя на мирне переведенє реформації церкви в Чехї тут скінчила ся. Папа і Збинец думав, що тим закінчить ся всякий клопїт, але Боже провидїне доказало, що се був початок великого горя для римської церкви.

Полумїнь на архиепископськїм подвірї викликала велике обуренє значної части мешканців міста Праги. Студенти почали висьмівати ся зі Збинека і уложили

пісню, котра так звучала в чеській мові:

Zbyněk biskup, Abeceda,
spálil knihy, nič nevěda,
co je v nich napsáno.

Збинець побачив, що його жите загрожене і чим скорше утік з Праги. В два дни після спалення книг Викаліфа він кинув клятву на Гуса і тих професорів і студентів, що вислали протест проти него до папи. Він назвав їх ворохобниками і непослушними католицькій вірі. Викляте се мало бути проголошене по церквах серед звичайних церемоній, при звуках давніх і киданю запалених свічок об землю.

Але клятва та, котра часто упокорювала самих царів і цілі народи, тим разом не принесла пожаданого успіху. Люди гляділи на неї як на насильство і надужите власти. В найближшу неділю священики по церквах оголосили клятву Збинека. В многих церквах прийшло до поважних заворушень. В самій катедрі підчас великої літургії священик серед великого гамору мусів вийти з церкви. В церкві св. Стефана, люди з добутими мечами кинули ся на священика і загрозили його житю, если проголосить викляте. Не менше нагальними показали ся приклонники Збинека, котрі в подібний спосіб виступили проти Гусових приятелів. Уми народа були розярені. Королева плакала а король занепокоїв ся і кляв.

Тим часом Гус і другі приклонники Викаліфа не засицляли справи і в знаменитих і горячих проповідях понесли єї перед загал народа. Они поділили поміж себе різні писаня Викаліфа і боронили їх в проповідях по різних церквах, до котрих мали приступ. Симон з Тиснова сказав, що Збинець лише з глупоти і темноти своєї казав попалити книги Викаліфа. »Тому«, ска-

зав він, »ощадім його і молім ся за него«. Яків зі Стрибра говорив, що в писаннях Векліфа знайшов »живу правду і євангельську науку, котру кождий християнин повинен боронити до самої смерти проти сил і властей темряви сего світа, що повстали проти неї.« Прокопій в своїй проповіді назвав Векліфа »Євангельським Доктором«. Він сказав дальше: »Лише зажилі в богатствах сего світа і розпустники назвали Векліфа єретиком. Чому они, заки казали спалити писаня Векліфа, не пійшли за радою Гамалиїла, котрий в Дінях Апостолів, голова 5., стих 38., так сказав: Відступіть ся від людей сих і оставте їх; бо коли від людей рада ся, або діло се, то обернеть ся в ніщо; коли ж від Бога, то не здоляєте його знівечити, та щоб іще й противниками Божими не зробітись вам«. Здіслав в своїй проповіді назвав палене Збіннеком книжок Векліфа, глупим видовищем. Він казав дальше: »Писаня Векліфа суть справді набожні і пожиточні, а если они заслуговали на те, щоб їх попалити задля якихсь там мнмих єресий, то чомуж не спалити цілу землю, котра є говна єресий, чому не попалити Жидів і поганців, котрі отверто не признають Христа яко Господа«.

Гус взяв в оборону книжку Векліфа про »Сьвяту Тройцю« і заявив, що він є готовий стати проти всіх тих, що були прихильні спаленю книжок. »Спалене книжок«, він сказав, »не знищило гріха в нічийм серцю, але знищило много прегарних і глибоких думок, що находили ся в спалених книгах, збільшило заворушення, ненависти, ба навіть викликало убійства в місті. Подібно, як апостоли, я не можу інакше, але мушу говорити про річи, які я чув і бачив.

Моїм обов'язком є проповідувати в Бетлєвській каплиці, хочай папа і архієпископ мені заборонили. Те викляте і спалене принесло багато лиха чеському королівству, а що до заборони проповіді, то є она противна науці Христа, котрий приказав, щоби проповідувати його Євангеліє цілому світови. Хочай би навіть писаня Викліфа заключали в собі ересі, то не повинно ся їх палити, так як не повинно ся палити добрих людей, що стикають ся з еретиками, або шеницю, що змішана є з половою. Чи не обіцяв Бог опадити Содому, если би там знайшло ся бодай десять праведних людей?«

Безчисленні товпи народа слухали тих проповідей в обороні спалених писань Викліфа і обурене їх не мало границь. Серце народа переконало ся о одній непоборимій правді, що »огонь не в силі знищити правди«.

В короткім часі показало ся, що не всі писаня Викліфа зістали спалені. Много людей не віддало своїх книжок на поталу полуміні. Многі знова так заінтересували ся тими писаннями, що попит за ними був дуже великий. Штука друкарська, котра так станула у пригоді Мартинови Лютрови сто літ пізнійше в ширеню його наук і поглядів, тогді еще не була звісна, тому велике число тих заборонених книжок зістало переписане і розповсюджене в дуже короткім часі. Рівночасно почало ся ширити поміж народом Св'яте Письмо, котре потверджувало науки Викліфа і Гуса.

Король станув отверто по стороні Гуса і зажадав від архієпископа, щоби винагородив властителів спалених книжок Викліфа за їх втрату, а коли Збинек відмовив, король Вацлав відобрав прихід духовень-

ства, котре брало участь в тім виклятю.

Протест Гуса в руках папи. Серед того помер папа Александер V., а на його місце вибрано Івана XXIII. Коли прибули до Праги два посланці того папи, щоби повідомити короля про його вибір, король і королева і многі ві шляхти просили їх, щоби вони вставили ся у нового папи і вимогли на нїм знесенє буллї Александра V.

Але справа та була дуже трудна. Гус отверто виступив був проти папської власти. Бресь Викліфа була тут вже на другім місци, а на перше місце висунуло ся непослушеньство Гуса церковним властям. Він був виклятий архиепископом, котрому власть до того дав сам папа. Гуса провина лежала в тім, що він зломав послушеньство церковне і ширив науки, котрі переходили границі приписані церквою. Він вже тогді був отверто заявив, що не церков, але Сьвяте Письмо має начальну власть. Він також публично сказав в Бетлємській каплиці, що його бажанєм є повинувати ся Богови радше, як чоловікови. За такі думки, хотяй навіть не висловлені так докладно, папа Григорій XI. викляв Викліфа в Англії. А Гус пійшов еще дальше від него, і боронив права приватної думки. Не диво отже, що справа Гуса була дуже трудна, бо він підкопував цілу систему католицької церкви, збудовану в таким великим старанем і накладом праці через цілі середновічні віки.

Папа Іван XXIII., скоро дістав протест Гуса, віддав його в руки чотиром кардиналам, щоби они розглянули ту справу. Кардинали засягнувши ради учених з Оксфордського і Париського університету, не могли

знайти нічого в книгах Векліфа, за що би ті писаня мали бути спалені; противно, они знайшли там много добрих річей. Лиш в двох розвідках Векліфа знайшли они певні думки, котрих не повинно ся ширити.

Здавало ся, що протест Гуса, після такого висказу чотирох кардиналів, зістане узгляднений. Але партія Збинека не заспала справи і під її впливом папа Іван віддав протест Гуса до полагодження кардиналови Оддо Кольонна. Кардинал Оддо взяв ся до сеї справи дуже політично і завізвав Гуса, щоби особисто явив ся в Римі і оправдав ся з починених йому закидів.

Король і королева вставляють ся за Гусом. Рівночасно король і королева ревно заняли ся судьбою Гуса і особисто старали ся вплинути на кардиналів, щоби они рішили в його користь. Они запротестували проти розпорядження архієпископа, щоби попалити писаня Векліфа і проти замкнення Бетлєвської каплиці і других. Король назвав буллю Александра нерозважною і домагав ся знесеня заборони проповідування Слова Божого по каплицях. Він сказав, що та булля повстала на основі ложного підозріння, що серця Чехів були заражені вресію. »Як можна надїяти ся«, він писав, »щоби люди могли задержати чисту віру, коли проповідь Слова Божого є заборонена?« В трох письмах до папи, королева теплим словом згадувала про Ветлєвську каплицю і про духову користь, яку з відтам виносила она і єї двір. Она молила папу о свободу проповіді, щоби не замикати перед нею і перед народом спасення. Взагалі королева не мало причинила ся своїм впливом до розширення поглядів

Гуса.

І другі члени королівського двора щиро заінтересувалися справою Гуса і уживали своїх впливів в обороні його. Навіть урядники міста Праги післили прошенє до папи Івана XXIII., щоб зніс буллю свого попередника і позволив Гусови проповідувати в Бетлемській каплиці.

Гус не йде на послуханє до Риму. Хотяй Гус за-протестував проти рішеня Збінека, хотяй король Вацлав і королева Софія, університет і мійська рада, ба навіть весь нарід заступався за Гусом, архієпископ Збінек мав більший вплив в Римі. Кардинал Кольонна, приятель Збінека, котрий мав в своїх руках справу Гуса, визначив йому речинець, щоби явився в Римі на послуханє. Гус перечував, що в Римі жде його небезпеченство і рішився не послухати завізваня. Щоби однак непотрібно не стягати на себе еше більше ворогованя Риму, він післав там трох своїх представителів, Івана з Єсеніц, доктора теології і двох молодих теологів, щоби они боронили його справу. Але они не могли нічого вдїяти. Король і королева довідавшися о завізваню Гуса до Риму, знов почали за ним вставлятися. В своїх письмах до папи і кардиналів они просили, щоб звільнено Гуса від обовязку їхати до Риму. Они заявили свою любов і привязанє до Гуса. Король домагався, щоб замкнено уста ворогам Гуса, і щоб йому було вільно дальше проповідувати. »Со не добре«, писав король, »щоб так пожиточний чоловік, як Гус, був виставлений на суд ворогів, і щоби через те весь нарід був заворушений. Гус негда був готовий відповісти за свої погляди чи то

перед університетом, чи яким другим трибуналом. Ізда до Риму є получена з великими небезпечностями». В кінці свого письма просив король, щоби кардинал Кольонна сам приїхав до Праги, особисто переконав ся, які там панують відносини і там переслухав Гуса. Королева прилучаючи ся до прошень свого мужа, писала, що она часто чула Гуса в Ветлеємській каплиці, і молила, щоби »в ім'я Боже, в ім'я спасення, і в ім'я мира народа«, звільнено Гуса від всякого підозріння.

За причину, чому Гус не поїхав до Риму, приятелі його, між ними і король, подали, що подорож є дуже небезпечна. Про те небезпеченство згадував також сам Гус. В своїм письмі до Чеської ради, з грудня 1411. року він згадує, що вдовж цілої дороги заставлено на него сіти в тій цілі, щоби він вже більше не вернув до Чехії. В иньшій письмі він говорить, що його приятелі відраджували йому їхати, щоби не мусів покидати свої роботи в Празі, а також если би пустив ся в дорогу, то нерозважно виставляв би своє житє на небезпеченство. Рівночасно він заявив, що був готовий з Христовою помочию явити ся в Римі, если би через те, або навіть через свою власну смерть міг кому помочи до спасення. Також сказав, що кошта подорожи до Риму, віддаленого триста миль, були великі, тому домагав ся суду в Празі, то є в місци, де поповнив своє мнине переступство.

І знов нічого не помогли Гусови ні письма королівської пари, ні впливи других людей. Коли минув речинець, а Гус не явив ся в Римі, кардинал Кольонна в лютім 1411. року кинув клятву на него і на послідувателів і приклонників його. Гуса виключено з ка-

толицької церкви без переслухання і без доказання йому вресі. Проголошене викляття Гуса оповіщено по всіх церквах Праги окрім двох.

Всі бачили, що Гуса тяжко покривджено і всі знали, що Збинець не щадив ні грошей, ні дарунків, щоби підкупити кардиналів і поставити на своїм, тому ненависть народа, почавши від самого короля звернула ся проти архієпископа і його прихильників. Найболіснійше відчув Збинець ухвалу міської ради, котра здержала йому всяку виплату данин і десятин. Збинець боронив ся заїло. Він кинув клятву на сьвітські власти міста Праги і Вишеграду, а опісля кинув інтердикт на Прагу. В цілім місті не вільно було правити літургії, ані сповняти треб церковних. Але Гус і другі проповідували дальше, а нарід еще більше почав зневажати духовенство, що остало ся вірним архієпископови. Помимо королівської заборони, улиці гомоніли насмішливими піснями зверненими проти Збинецька. Деяких більше неспокойних сьвященників король прогнав з міста і казав забрати з катедри всі скарби і дорогоцінності, щоби часом Збинець, утікаючи з Праги, не забрав їх з собою.

Мировий суд. Архієпископ став безсильний. Власть сьвітська, котра до тепер стояла на услугах власти церковної, відмовила йому помочи. Король заборонив віддавати сьвітську справу перед церковний суд, під карою утрати уряду. Збинець побачив, що борба не рівна, і згодив ся на полагоджене того спору в мирний спосіб. Дня 3. липня 1411. року архієпископ і університетські власти підписали угоду, на підставі котрої ціле непорозуміне віддало ся в руки

короля і його дорадників до погоди. Обі споручі сторони заявили, що приймуть королівське рішення. Університет вніс прошене до Збінека, щоби здійвив клятву з Гуса і уневажнив інтердикт кинений на Прагу. Угоду сю підписали в присутности публичного нотаря найповажнійші люди в Чехії, між ними і Гус.

Король був прихильний тому мировому суду-ви і призначив до него патріарха Єрусалимського, єпископа Оломуцького, князя Рудольфа Саксонського і других передових людей. Суд мировий взяв ся ревню до праці і в три дни опісля оголосив своє рішення. Архиепископ мав піддати ся власти короля, яко свого володителя і мав повідомити папу римського, що як далеко він знає, ересі в Чехії нема, а непорозуміня, які він мав з урядом міста, зістали в мирний спосіб залагоджені на королівським суді. Він мав також еставити ся у папи, щоби той зніс всяку клятву, кпену ним на людей. Архиепископ мав знести клятви і інтердикт, котрі сам кинув. З другого боку, король мав подбати о се, щоби всяку ересь, яка би показала ся в краю, в самім почині викоринити а також мав привернути всяку власть і всі доходи тим сьвященникам, котрі дізнали гніву королівського. Університет мав запевнені давні привилеї і свободи, уділені йому папами, Карольом IV. і Вацлавом.

Ісповіданє віри Гуса. Гус, котрий був причиною того вьшого клопоту в Празі, написав дня 1. вересня 1411. року до папи Івана XXIII. своє ісповіданє віри, і того самого дня злагодив письмо до кардиналів. В своїм письмі до папи, котре відчитав перед універ-

ситетським збором, він заявив свою готовість кожного часу вробити повне ісповідане своєї віри. Він вірив в божество Христа, і що кожде Христове слово є правдиве. Він вірив, що церков Христова була збудована на непорушній скалі і не може бути знищена. Буллі папські, видані проти него, опирали ся на ложних інформаціях. Ложним є оскажене, що він учив неначе то хліб і вино остають ся хлібом і вином після благословення сьвящеником. Неправдою є, що він учив, що сьв. Дари, коли піднесені, були тілом Христовим, а коли покладені на столі, були знова лише хлібом. Також неправдою є, щоб він говорив, що сьвященик в смертельнім грісі не може уділяти сьв. Тайн, або що сьвітські володітелі можуть загарбати маєтки духовенства; що відпусти не приносять жадної користи, або що сьвітська власть може ужити меча проти духовенства. Також неправдою є що він був причиною того, що прогнано Німців з праського університету. А що до того, що він не явив ся в Римі, то він пійшов за порадою многих приятелів, а також бояв ся, що спокусить Бога, виставляючи ся на смерть.

В письмі до кардиналів, Гус заявив готовість стати перед університетським збором, перед чеськими церковними достойниками і перед цілим народом, і висказати перед ними просте і повне ісповідане своєї віри, хотяйби навіть підчас того запалено огні на еретиків.

Збинек ломить угоду. Надія, що мировий суд принесе позднане і спокій в Чехії, не сповнила ся. Збинек побачив, що если би приняв рішене суду, тим самим зрік би ся своїх прав яко архиепископ, котрі здо-

була церков по довгих і завзятих борбах. Тому він скоро відступив від угоди і звернув свою діяльність в иньший напрям. Єще по нинішній день заховалося письмо Збінека до папи, котрого однак він ніколи не вислав. В тім письмі він просив папу, щоби »з великого свого милосердія уневажнив клятву і засуд, кинений на поважаного професора, Івана Гуса, і щоб звільнив його від особистого ставлення ся в Римі.«

Збінек звернув ся тепер до Жигмонта, брата Вацлава, котрий саме тогді зістав вибраний королем Римським. Вацлав і Жигмонт не жили в згоді, і Збінек знав про се дуже добре. Тому він старав ся повискати для себе прихильність Жигмонта, і в сей спосіб заховати свою гідність і знайти оборону перед гнівом Вацлава. Заки однак Збінек звернув ся до Жигмонта, написав письмо до короля Вацлава, в котрім подав причини чому він ломить угоду. Причин тих було много. Найперше король не хотів вислухати його, а відтак не сповнив того, що рішив мировий суд. Його прихильники все єще були позбавлені десятин, данин, винниць і других законних посіlostий. Сьвященника, котрий через два роки жив з одною монахиною, не віддано під його церковний суд, але сьвітські судні засудили його на вязницю. Парох церкви сьв. Николая зістав увязнений і позбавлений всіх маєтків, хотяй на нім не було жадної вини. Много сьвященників мусіло утікати. Одним словом, власть його є обмежена, і ставлено перешкоди в справованю його високого уряду. Сьвітські власти зовсім не старали ся спинити нарід перед надужитєм і насильством. Вів не міг заховати своєї гідности і сьвідчити перед папою, що викляті особи не були винні єреси.

Письмо се написав архієпископ Збінек з Літмиша, 5. вересня 1411. року, з дороги на Угорщину, де мав бачити ся з королем Жигмонтом. В три тижні опісля, коли вже находив ся в місті Прешбургу, він нагло захорів і помер.

Смерть архієпископа Збінека не мала жадного впливу на дальший розвій справи Гуса. Можна навіть припустити, що, хотяй би він був і жив, не зайшла би була жадна зміна. Збінек був чоловік слабого характеру і зовсім не був відповідний на важне становиско яке займав. Не був він ані ученим теологом, ані хитрим і енергічним інквізитором. Очевидним було, що він не доріс змірити ся з пробуджуючою ся бурею в Чехії, і тому залагоджене Гусової справи перейшло з Чехії до Риму і набрало світового значіння.

РОЗДІЛ 4.

ІВАН ГУС ПРОТИВИТЬ СЯ ПАПІ.

Іван Гус і Іван Станс. По смерті архієпископа Збінека, на якийсь час запанував в Празі мир. Була се тишина перед надходячим вихром. Місце Збінека заняв прихильник короля, Німець з Моравії, Альбік. Він був з разу надвірним королівським лікарем, і посідав великий маєток. Коли померла йому жінка, він вступив в духовний стан, а відтак при помочи своїх грошей, котрими щедро сипав так в Празі, як і в Римі, зістав праським архієпископом. Але він показав ся невідповідним на сей уряд і небавом його місце заняв Конрад Вехта.

Хвилевий спокій в Празі перебило прибуте двох англійських дипломатів, котрі в дорозі на Угорщину задержали ся в Празі. Було се в вересню 1411. року. Праський університет, щоби віддати честь англійським гостям, запросив їх на бенкет. Але запрошення они не приймали, правдоподобно з дипломатичних взглядів, щоби не мішати ся в релігійне непорозуміння, яке тогді захопило цілу Прагу. Се однак не зовсім їм удало ся. Один з них, Іван Стакс, був ворожо настроений до науки Векліфа і при нагоді прилюдно виразив ся, що хто хоче остати правовірним католиком, не повинен читати книжок Векліфа. Він сказав, що ту пораду дав з любови до Бога і з любови

до ближнього, бо з власного досвіду він знав, кілька лиха приносить читане Векліфових писань.

Ті слова дуже прикро вразили Івана Гуса. Пропустити се без відповіді, могло дуже пошкодити тим, що одушевляли ся наукою Векліфа. Гус сейчас завізвав Стакса на публичну дебат у на університеті. Але Стакс не прийняв того визову, кажучи, що він є послом свого правительства, отже не може розпоряджати своєю особою в той час, а також в Празі не міг надіяти ся знайти безсторонних слухачів. За те він готовий був стати до дебати з Гусом на університеті в Парижі, або в яким другим місці, або навіть в Римі в присутности церковних достойників. Він навіть заявив свою готовість заплатити Гусови кошта подорожи, если він сам не міг їх покрити. При тім він додав, що коли його питали, що думають люди в Англії про Векліфа, то він відповів, що там уважають Векліфа за еретика, що книжки його попалено всюди де їх лише знайдено, і що урядово узнано його науку за еретицьку.

Справа та не закінчила ся з відїздом Стакса. Зараз по його виїзді, Гус приготував знамениту відповідь на університеті. Він сказав, що честь праського університету, ба навіть честь короля Вацлава вимагає того, щоби не пропустити мовчки слів Стакса. Він вірить і надіє ся, що Векліф находить ся поміж спасеними. Пусте є говорене, що Векліф є еретиком тому, що многі сьвященники в Англії, Франції і Чехії уважають його за еретика. Так само можна би сказати, що Христос не є Сином Божим тому, бо Турки, Татари і Сарацени не признають Христа за Бога. Спалене чоловіка не робить його книжок еретицьки-

ми, так само, як розп'яте не зробило Христа єретиком. Нехай Стакс покаже чи бодай одна наука Вיקліфа не годить ся зі Сьв. Письмом. Вже трийцять літ студенти Оксфордського університету учили ся писань Вיקліфа, а прецінь жаден з них не став єретиком. Як же ж можна говорити, що писаня Вיקліфа доводять до єресі?

На тім скінчив ся спір Гуса зі Стаксом. В два роки опісля, на Соборі в Констанції, Гус еще раз зійшов ся око в око зі Стаксом, коли Стакс виступав проти него як єретика.

Причина ворожнечі поміж Гусом і папою. По смерті Александра V., котрого вибрав папою собор в Пізі, наступив Іван XXII., оден з найгірших папів, які коли небудь панували. В історії римських папів читаємо, що були великі підозріня, що то він строїв Александра V., аби чим скорше засісти на папськім престолі. Вже яко єпископ він був знаний в цілій Европі зі своєї розпусти і поганого житя, а коли став папою, житє його стало еще поганійше. Окрім розпусного житя, він був дуже жорстокий і без вагання карав смертию всіх, що противили ся йому, або критикували його.

Скоро лиш Іван XXII. обняв папський престол, забажав здобути собі певну частину Італії, щоб мати над нею сьвітську власть. Але тут знайшов він небезпечного противника в особі Владислава, короля Неаполю, такого самого неспокійного духа, як він сам. Владислав напав зі своїм військом на землю, котру хотів загарбати папа Іван, і приступив до облоги Риму, де Іван XXII. замешкував. Тоди папа рішив ого-

лосити хрестоносний похід на Владислава. Імени »хрестоносний похід«, вже від довшого часу надуживали папи. Найперше оголошувано хрестоносні походи, то в борбу хреста, або сьвяту війну, проти Турків і Сарапенів, аби визволити з під їх власти Сьвяту Землю. Але опісля віпсуті і здеморалізовані папи оголошували хрестоносні походи проти князів і королів для своїх особистих користий. Ті воєнні походи називали хрестоносними, щоби надати їм вигляд сьвятости. Так само було і в тім случаю.

В вересню і грудню 1411. року папа Іван XXIII. двома буллями оголосив хрестоносний похід на Владислава, котрий »в сьвятокрадський спосіб назвав себе королем Єрусалиму і Сицилії.« В тих буллях папа назвав Владислава зрадником, ворохобником, богохульником, схизматиком, еретиком і приятелем еретиків, заговірщиком на папський престол і церков. Люди всіх клас і становиск, почавши від королів і кардиналів, аж до долу, мали припоясати меч і йти на сего нікчемного князя. »З ласки Божої і на підставі власти, даної йому апостолами Петром і Павлом«, папа обіцяв всім, що возьмуть за оружів в його справі, відпущене гріхів і вічне спасенне. В доброті свого серця не забув папа і за тих, що не годні особисто стати до борби, і обіцяв їм також всі ті відпусти, если на своє місце поставлять заступників, або причинять ся грішми до сего сьвятого підприємства. Ся воєнна виправка мала на ціли, після слів папи, »охоронити церков, матір і учительку всіх вірних, і оборонити місто, де Божество бажало перебувати«. Ту папську буллю мало духовенство читати по церквах кождої неділі і заохочувати вірних, щоби взяли участь

в тім хрестоноснім поході, котрий так само був милий Богу, як ті хрестоносні походи, що мали освободити Сьвяту Землю.

Гус і продаж відпустів. Папські буллі привіз до Праги Вацлав Тім, в маю 1412. року. Він мав заняти ся продажею відпустів в цілій Чехії. Вацлав сей час взяв ся енергічно до праці, для себе полишив саму Прагу і уставив великі скрині на гроші в трох найбільших праських церквах, а продажу відпустів по краю відпустів в винайм ріжним сьвященикам. Вацлав підозрівав, що Гус спротивить ся тій торгівлі Божими справами, тому, щоби з гори забезпечити ся перед неудачою, він завізвав Гуса до себе.

»Чи будеш повинувати ся апостольським припорученям?« спитав він Гуса.

Гус не завагав ся, що відповісти. »Я є готов з цілого серця повинувати ся апостольським розпорядженням«.

»Чи не чуєте«, сказав вдоволений папський легат до тих, що його окружали. »Іван Гус говорить, що є готовий повинувати ся апостольським розпорядженням«.

»Мій пане,« відповів Гус, »зрозумійте мене добре. Я сказав, що я готов з цілого серця повинувати ся апостольським розпорядженням. Але я називаю апостольськими розпорядженнями науки Христових апостолів, а о скільки папські рѳпорядження годять ся з ними, о стільки я дуже радо буду їм повинувати ся. Але если я знайду в них щось, що не годить ся з тим, то я відмовлю всякого послушеньства, хотяй би навіть ти перед мною запалив костир, щоб на нїм спалити мое тіло«.

Очевидне було, що Гус не пропустить мовчки продажі відпустів. Гус знав дуже добре, як в подібнім випадку поступив Вיקліф, коли папа Урбан VI. оголосив хрестоносний похід на свого противника з Авіньйону, папу Климентія VII. Тоді папську буллю проголошував в Англії єпископ Генрик Спенсер з Норвич. Папа Урбан обіцяв всім Англійцям, що возьмуть участь в тім хрестоноснім поході, відпуст на оден рік. З того відпусту могли користати живі і померші. Вיקліф пекучими словами напаятував той відпуст, яко закалу і ганьбу сьвятої справи і написав про се книжочку. Сей поступок Вיקліфа не остав ся без впливу на Гуса і в поборюваню відпустів він часто послугував ся аргументами Вיקліфа.

Знайшовши моральне поперте в писанях Вיקліфа, Гус рішив ся явно виступити проти продажі відпустів. Він аж надто ясно бачив наперед, яка важка борба жде його. Він знав, що прийде ся йому бороти зі самим папою, що буде мусів оспорювати його власть, і вказати його лож і облуду. До тепер він еще ніколи особисто не виступив проти папи. Він узнавав його як голову церкви, відкликав ся до него, писав до него і відносив ся до него з пошаною. Але Гус не міг вже довше видержати на тім становиску. Його душа бунтувала ся проти нікчемної торгівлі Божими справами. Його обовязки супроти Христа і церкви вималали від него, шоби він запротестував проти відпустів.

Гус знав, що його жде за се. Він знав, що наражає своє житє. Він знав, що многі приятелі налякають ся і опустять його. Він знав дуже добре, що виступити проти папства, хотяй оно много стратило зі своєї минувшої сили, означало стягнути на себе ненависть

кровожадного ворога, котрий не перебирав в середствах, щоби лиш здавити сьмільчака. Стаючи до борби з папою, Гус не міг вже числити на поміч могучих людей, котрі би охоронили його перед гнівом папи. Дотепер попирав Гуса простий нарід і король Вацлав. Але в борбі з папою Гус не міг вже числити на короля, бо король і архієпископ узнали Івана XXIII. за правного папу. Але Гус на все те не зважав. Його опанував геройський дух і без страху він пішов за голосом свого переконання. Послушеньство Христу стануло у него на першій місци, а власти папи він мав повинувати ся лише тогді, коли она годила ся з наукою Христа. Папська булля противила ся Христовому за-конові, тому він відкинув папську буллю.

Наука о відпустах. Щоби ліпше зрозуміти борбу Гуса з папою, треба знати науку католицької церкви о відпустах. Наука о відпустах витворила ся в середних віках, а зістала потверджена на соборі в Триденті, 1563. року. Латинське слово на відпуст є «індульгенція» а его урядове значіне є — звільнене від кари. В церковнім значіню, слово індульгенція означає відпущене туземної (не вічної) кари за гріх, (а не відпущене гріха) если грішник кає ся і зложить гроші на церков, або яку другу добродійну ціль. Наука про відпусти взяла свій початок зі старинного звичаю північних і західних варварів, котрі за яку небудь провину, місто потерпіти кару вязницї, платили грошеву гривну. Церков приняла сей звичай у сьвітських справах, а опісля ввела його і до справ релігійних. Се вначю збільшило єї доходи.

В дальшій значіню, система відпустів була получе-

на з католицькою наукою про покуту. Покута складалася в трох частин: зі сокрушення серця, устної сповіди і надолуження за гріхи добрими учинками, як: молитвою, постом, милостинею, паломництвом. Лише Бог прощав вічну кару за гріхи, але грішник мав понести дочасну кару, чи то в с'їм житю, чи в чистилищи. Власть над тими дочасними карами мав церков, або духовенство. З відси то повстала католицька система, де духовенство грає таку визначну ролю. Хоч та теорія цілковито противить ся науці Христа, однак можна би ще її проминути, якби не гідке і прямо злочинне переведенє її в житє.

Відпусти мали заступати третю часть покути, то є добрі учинки. Після теорії, той, хто хотїв користати з відпустів, мав мати сокрушене серце і мав відбути устну сповідь перед сьвящеником. Але люди, що купували відпусти, платили за них золотом, розуміючи, що купують позволенє грішити, або прощенє за сповнені проступки. А несовісні торговельники відпустами полишали людей під тим вражінєм, що вистарчить заплатити певну суму грошей за відпуст, а всі гріхи сповнені в минувшині, і ті, що будуть сповнені в будучности, будуть прощені.

Гус противить ся продажі відпустів. Папські буллі наробили в Праї великого заколоту. Огідна продаж відпустів за гроші порушила Гуса до живого і викликала обуренє посеред лїпшої кляси людей. Гус відразу станув до борби проти сеї нїкчемної торгowlі. Найперше з проповідниці він почав атакувати відпусти, кажучи, що та торгowlя ломила основні закони Євангелія і приносила ганьбу Христовій церкві. Про-

повіді Гуса на сю тему були сьміливі і євангельські. В одній з них, він говорить: »Очевидне є, дорогий Християнине, що чоловік може досягнути прощення гріхів лише через силу Божу і заслуги Христа. Нехай хто хоче, говорить інакше, нехай папа, єпископ, або сьвященик каже: »Прощаю тобі всі гріхи твої, звільняю тебе від кари і від мук пекла«, — то все те є пуста бесіда і нічого тобі не допоможе. Лише оден, Бог, я повтаряю, може простити гріхи через Христа, і Він прощає тільки тим, що кають ся«.

Окрім проповідий, Гус виготовив письмо дня 3. марця, 1412. року, в котрім безпощадно упорав ся з відпустами. В тім письмі він основно розібрав три питання. Перше питання було, чи треба вірити в папу. Він відповідає, що не можна вірити в папу так, як вірить ся в Бога, хочай можна вірити в то, що папа говорить і в то, що є папа. Друге питання було, чи сповідь перед сьвящеником є конечно потрібна до спасеня. Він відповідає, що не є. Тут він покликуював ся на писаня Петра Льомбарда, а також навів примір з Нового Завіта, де митар не явив ся перед сьвящеником, а однак зістав оправданий. Також згадав він про патрїярхів Старого Завіта, про діти, про німих, про тих, що живуть в пустинях, або перебувають в неволі, всі они не можуть сповідати ся перед сьвящеником, а »однак,« сказав він, »була би се чортівська ревність відмовити їм спасеня«.

В третім питаню він розбирав, чи які з воїнів Фа-раона, що потонули в Червонім Мори, і деякі з тих, що згинули підчас знищеня Содоми, зістали спасені. Гус каже, що можливо деякі з тих нещасних зістали спасені. Заразом він перестерігає, щоби жаден гріш-

ний чоловік не важив ся, без Божого обявленя, говорити на ближнього, що він є на віки проклятий. Він покликуює ся на Христові слова: »Не судить, щоб вас не суджено«.

Се письмо Гуса викликало велике ворогованє до него всіх професорів праського університету. Они публично закинули йому, що він назвав папські буллі доказом, що антихрист справді прийшов, і що треба поборювати папу, яко головного ворога і противника Христа.

Погляди Гуса на відпусти і на дочасну власть папи. Гус бажав прилюдно висказати свої погляди на відпусти і на дочасну власть папи і заявив, що о тім буде говорити на університеті. Але часть професорів внесла прошенє на руки архиепископа, щоби не позволив на ту дискусію. Мимо ріжних перепон, дискусія відбула ся на університеті дня 7. червня, 1412. року, при великім здвизі слухачів. Гус виголосив знамениту бесіду, котру многі уважають за найліпший його твір. Тут суть важнійші виїмки з його бесіди:

В перших словах Гус заявив, що після його віри, від того, як він віднесе ся до папської буллі, залежить честь Бога і добро церкви і його власної совісті. Його бажанє є, не сказати нічого, що було би противне Христовому закону.

Прощати гріхи може лиш один, Бог. Справді христіянський свьященик має право звільняти грішника від кари і вини, але лишє при помочи спеціального обявленя. Розумний свьященик може дати розгрішенє лишє тогді, коли грішник справді жалує того, що образив Бога, если постановляє більше не грішити

і если здає ся на милосердіє Боже, як сказано в книзі Єзекиїла 18:20, 21.: »Та душа, що грішить, та й вмерти мусить. Син за вину батькову не буде одвічати, а батько не буде двигати вини синовї. Праведність праведного зостанеть ся на йому, та й безбожність безбожного на йому буде. Ба й безбожник, як одвернеться од гріхів своїх, які творив, і буде повнити всі мої постанови, й усе чинити по закону й по справедливості, буде жити, не вмере«. Ніхто не може доступити відпусту, если не доступить ласки Божої.

Папа старає ся роздобути гроші на війну, але духовні власти повинні уживати духовного оружя, а не тілесного; нехай папа заносить молитви, нехай старає ся переконати серце, а коли потреба, нехай понесе смерть. »Мені відомщенне, я відам, глаголе Господь.« Рим. 12:19. О, коби то римський папа прийняв і наслідував в покорі то правило апостола Павла! Ні папа, ні єпископи не мають права воювати тілесним мечем. Їх оружєм повинні бути слези і молитви. Анї не повинен папа давати дозволене на війну, де розходить ся о його власну справу, щоби здобути собі сьвітську власть. Гус доказував се зі Сьв. Письма, і з писань Отців церкви і других учених. Гус признає, що церков має два мечі, духовний і тілесний, але церков, яко збір вірних складає ся з трох частий, з війська, духовенства і народу. Тілесний меч має спочивати в руках тої части церкви, що складає ся з війська. Духовний меч належить до духовенства. І так, як військо не може уживати духовного меча в той сам спосіб, як його уживають сьвяшеники, так само тілесного меча не повинні уживати сьвяшеники і духовні провідники церкви, бо він належить ся воїнам,

котрих головним обов'язком є боронити Христового закона і Його церкви. Ріжниця поміж військом і духовенством є ясна, а також поміж обома мечами. Духовний меч, се слово Боже, як се сказано є в Посланню до Єфеслян, голова шеста. Про тілесний меч є мова в Посланню до Римлян, 13:4. »Бо не дармо меч носить; Божий бо слуга він, відомститель гніва тому, хто робить лихе«. Хто уживає духовного меча, той не проливає крові грішника.

Нарід в своїй темноті думає, що має повинувати ся всім розказама папи. Се є ложне понятє. Папи не потреба слухати, коли він скликає хрестоносний похід, щоби знищити своїх ворогів, котрих він перед тим прокляв. Ісус Христос так не вчив. Він дорікав Яковови і Йоанови, коли они хотіли, щоб огонь вийшов з неба і знищив їх ворогів. Нехай папа спитає себе, чому він звиває християн, щоби нищили не Самаританів, але других християн. О, коби то духовенство взяло собі за примір життя Христа і апостолів і в терпеливості і самовідреченю слідували за Агнцем Божим, що бере на себе гріхи світа!

Торговля відпущама противить ся Сьв. Письму. Петро не спродав Симонови прощення гріхів. Продажа відпущеня гріхів папськими представителями є симонія. Гріхи має ся прощати безплатно. Папська булля не згадує молитви, посту і других добрих діл, — лише гроші. Чому ж папа не шукає захисту в молитві, але уповає лише на золото і срібло? Христос молив ся за Петра, щоб не опустила його віра. Чому-ж наслідники Петрові в хвилях потреби більше налягають на гроші і оружну силу, як на поміч Божу? О, коби то папа пійшов за приміром Христа і заступав ся

за своїх ворогів! Коби то він сказав в імені церкви: »Царство мое не од сьвіта сього«, і чинив добре і благословив тих, що зле про него говорять! Папа бере ся прощати гріхи в своє імя, а ми знаємо, що головна власть апостолів була, проповідувати Євангелиє. Навіть каючому ся грішникови папа не має права відпускати гріхів. Чи не відмовив Петро того права Симонови Магусови? Чи не казав йому молити ся, щоби Бог простив йому то грішне бажанє? Коли папа приписує собі власть відпускати гріхи, то тим він ставить себе понад Христа.

Щоби папа міг справедливо уділяти відпусти, він мусів би знати, чи Бог одобрює його учинок. Але такого знаня він не має, ані від обявленя, ані зі Сьв. Письма. Як може він спродавати то, чого Бог не хоче, аби спродавати? Даючи відпусти папа приписує собі власть Божу, а тої власти Бог не уділив своему сотворіню. Если папа знає кому гріхи суть відпущені, тогді він знає, котрі суть назначені Богом. Але він про се так мало знає, як про годину, коли помер Петро, або про день посліднього суду. Папа не є ані безгрішний, ані непомильний. Тверженє, що папа не може зблудити, є не лише ложне, але також богохульне; бо если би він не міг зблудити, то був би безгрішний, так як Ісус Христос. Але папи, як і другі люди можуть пійти у вічну щасливість, але також у вічну загладу.

Коли близше приглянути ся тим папським відпустам, то можна бачити, що они не лише противні наупі Христа, не лише противні нашому розумови, але суть прямо глупі. Возьмім під розвагу таку обставину. Ось жне великий грішник, батькоубійник, злодій, перелюбник. Він довідує ся про спродаж відпустів.

дає гроші на сей хрестоносний похід і пана уділяє йому відпуст від вини і кари. А там жне другий чоловік. Він заховує Божі заповіді і смертельні гріхи не тяжать на його совісти. Він кає ся своїх прбстунків, сповідає ся, але відпусту за гроші не купує. Приходить смерть на обох тих людей. Перший, злочинець, з папським відпустом не йде до чистилища, бо викупив ся від него за гроші, але іде прямо до неба, а другий йде на муки до чистилища.

Папа продає відпусти і для померших. Если би він мав ту власть, то міг би знищити і усунути саме чистилище. Він міг би розгрішити всіх, що суть в чистилищі і уділити їм вічного відпусту і ласки. З папської ласки, ніхто не потребував би вже йти до чистилища, і тогді не потреба би вже було молитов церкви за померших. При смерті кожний відразу полетів би до неба і не потребував би більше опіки і помочи церкви.

Папська булля дає однаковий відпуст всім, без огляду на їх гріхи, чи се убійство, чи малі гріхи. Дивне, що папа в своїй буллі не означає, які гріхи і кілько їх може бути прощених, але він виразьно зазначає кілько грошей за той відпуст треба заплатити. Если оден чоловік уба несправедливо тисячу людей, а другий чоловік сповнить лише малий гріх, то оба, купивши відпуст будуть увільнені від кари і вини. А если би той, з малим гріхом, мав більше грошей, то мусів би більше заплатити за відпуст без жадної другої причини, лиш, щоби вдоволити папську жадобу грошей. Чоловік, що затыгне ся до тої папської війни, може убити сьвящеників, ба навіть папських делегатів і може забрати їх гроші, і все таки може покори-

стувати ся папським відпустом. Хотяй в тім послїднім випадку, Гус сумніває ся, чи папа узнав би важність відпусту, хіба що гроші зістали би йому звернені.

Коли папа скликає хрестоносний похід, щоби мордувати християн, котрі остають під владою Владислава, то він поступає проти науки Христа. Христос казав Петрови сховати меч, і робив докори ученикам своїм, коли они хотїли пімсти на Самаританські оселї. Тому не треба слухати поклику папи. Ми нїгде не читаємо в Сьвятїм Письмі, щоби який сьвятий говорив до грїшника: »Я простив твій грїх, я даю тобі розгрїшене«. Також не знаходимо в Сьв. Письмі, щоби який сьвятий давав відпуст на кілька лїт, або кілька днів від кари і вини грїха.

При кінци своєї бесїди, Гус порівнав папу до тирана. Нї одного, нї другого не треба слухати. Если слова і розпорядження папи годять ся з Христовим законом, тогди треба їх слухати. Если ж они не годять ся з ними, тогди ученики Христові повинні станути вірно і відважно з Христом, проти всяких папських булей, і повинні бути готовими, коли зайде потреба, зносити трудности, ба навіть смерть. Коли папа уживає своєї сили в спосіб противний Сьв. Письму, тогди противити ся йому не в грїхом, але в нашим обовязком.

Ся розправа Гуса над відпустами дає нам як найкрасший примір його поглядів. Ясно видко, що з точки погляду церкви того часу, Іван Гус був справді еретиком. За основу своєї віри і релїгійних поглядів він не приймає вже середовічної, папської системи. Він кріпко опер ся на Сьв. Письмо, яко найвисшу власть в справах віри і життя. Він учив про свобідну ласку, і що сам Христос прощає грїшників, через що

він виступив проти середньовічної догми о покуті і проти потреби посередництва духовенства. Він заперечив тому, що папи суть непомильні. Він твердив, що прощення гріхів не можна купити за гроші. Він боронив свободи совісти. Він обстоював за тим, що головний обов'язок духовенства є проповідувати Євангеліє.

Давні приятелі опускають Гуса. Наслідок сеї дискусії Гуса був такий, що давні приятелі його на університеті опустили його, ба навіть обернули ся ворожо проти него. Декотрі з них почали отверто боронити папської буллі і стали остро виступати проти науки Вискліфа. Станіслав Знайм і Михайло Палеч, приятелі Гуса зі студентських часів, тепер з великою заїлостію почали поборювати Гуса і стали робити на него доноси до церковних властей. Палеч зразу виступав проти відпустів, але опісля перейшов він наглу зміну. Його називав Гус своїм »поважаним учителем«, »давним приятелем«, і »своїм головним товаришом«; а Станіслава він називав »мій учитель, від котрого я навчив ся много добрих річей«. Однак, коли прийшло вибирати між правдою а приятелями, Гус вибрав правду. Про се він так писав: »Палеч є мій приятель, правда є мій приятель, а если обоє зістануть моїми приятелями, то все таки першенство мушу віддати правді.«

Одним з найгірших ворогів Гуса до самого кінця, був Михайло Дайчброд, парох з Праги, котрий одержав почеси від папи Івана XXIII. за те, що ревно боронив католицької віри проти Гуса. Він був провідником ворогів Гуса в Римі і попіраний праським

духовенством, він домагався примірною покарання Гуса.

Поміж приятелями, що вірно держалися Гуса, на найбільшу увагу заслуговує Ернст з Праги, котрий в рік після смерті Гуса, згинув також мученичою смертю. Після промови Гуса на університеті, Ернст також виголосив палку промову, котра незвичайно припала до серця студентам, так що його уважали за героя дня. Опісля Ернст зівстав виклятий яко оборонець Вьєльфа і враз з другими був вкинений до в'язниці.

Демонстрація проти відпустів. Певно, що ніхто ліпше не бачив і не відчував гидоти поступовання папи, котрий віддав св'яті річи на безсоромну торгівлю, як Іван Гус. Він ужив всіх своїх спосібностей і вимови, щоби представити народови у властивім світлі, що то є той папський хрестоносний похід і відпусти. А мимо того він всегда поступав з гідністю, спокійно, хотяй твердо. Се умірковане Гуса було ознакою его великої сили. Він ніколи не старався заворушити уми своїх слухачів. За те приятелі і прихильники його не всегда були умірковані і часто в своїй завеликій ревности поривалися до публичних надужить. Під впливом горячої бесіди Ернста, студенти університету під проводом Вока Вальдштайна урядили публичну демонстрацію проти відпустів. Посеред крикливої товпи студентів їхав віз, а на нім сидів оден студент в убраню безвстидної жінки, обвішаний дзвінками. У його ніг лежав папір з многими печатками, котрий виглядав як папська булля. До окола воза йшли студенти уоружені патиками а навіть і мечами. Похід сей посував ся головними ули-

цями міста, а звістунки викрикували: »Ми несемо писаня еретика на спаленє«. На площі Кароля похід здержав ся, там виставлено шибеницю, а під нею, серед великої радості товпи, спалено папери, котрі представляли папську буллу. В тій демонстрації Ернст брав чинну участь. Ся подія еще більше роздула полумя публичного заворушення.

Перші мученики чеської реформації. Ті публичні неспокої закінчили ся смертю трох молодих людей, Мартина, Івана і Сташка. Той послідний походив з Польщі і був шевцем. Мартин крикнув в одній церкві, що папа є антихристом, бо оголосив хрестоносний похід на християн. Іван викинув з монастиря сьвященника, котрий продавав відпусти. Сташек запротестував в церкві проти продажу відпустів. За ті проступки радні міста засудили всіх трох на смерть, а щоби відстрашити нарід від подібних вибриків, урядово оповістили, що дня 11. липня 1412. року ті три люди зістануть публично страчені. Скоро лише Гус довідав ся о тім засуді, чим скорше поспішив до радних міста, щоби вставити ся за засудженими. З ним пійшли деякі професори університету і товпа студентів. Гус знав, що тих трох людей мало потерпіти смерть за те, що переняли ся його наукою і тому заявив урядникам, що він готовий пійти на смерть місто них, бо провина, яку они поповнили, є радше його як їх. Урядники побачивши кілька тисяч наріда перед мійською галею, налякали ся і по короткій нараді запевнили Гуса, що тим молодим засудженим нічого не стане ся. Гус прийняв запевнення урядників з повним довірем, оповістив про се зібраний нарід і завізав

Його, щоби розійшов ся. Скоро тільки нарід розійшов ся, радні міста казали катам відвезти молодих в'язнів на бік і там постинати їм голови. Кати сповнили своє кроваве діло а вістка про се скоро розійшла ся поміж народом. В одній хвили наплили товпи народа зі всіх сторін і знайшли тіла убитих. Якась набожна жінка прикрила тіла полотном, а многі з товпи замочили свої хустинки в крові мучеників. Скоро утворила ся похоронна процесія і серед співу жалібних гимнів, занесено убитих до Бетлємської каплиці і похоронено їх. Ся кровава подія пригнобила Гуса. Він в смутку і жалобі усунув ся на самоту і не брав участі в похороні. Доперва по кількох днях, коли прийшов до себе, він вголосив похоронну проповідь на память тих трох молодих мучеників.

Великість Гуса показала ся в тім, що, хотяй рада міста віроломно стратила тих трох молодих людей, він остав ся уміркований, і в своїх проповідях безпосередно по тім учинку, і словом не згадав про ганебний поступок уряду. Гус знав, що горячіше слово з його уст булоби паливом до розбуженого гніву народа, і могло повести легко до кровопролитя. Вороги його казали, що Гус налякав ся, але він знав, що до міста спроваджено значну військову силу, щоб кровію усмирити всяке публичне заворушене. Тому то він мовчав про ті справи а старав ся лише укріпити нарід в чистій вірі. Много Празан пішло за приміром Гуса і в короткім часі настав в місті супокій.

Відновлене XLV. артикулів проти Вискліфа. Вороги Гуса були того переконаня, що причиною всіх заворушень в Празі є наука Вискліфа, і що доки не ви-

корінить ся єї зі серця людей, доти не буде мира в місті. За дозволенем короля, дня 10. липня 1412. року зібрав ся на нараду університет, щоби потвердити своє попередне рішене з 1410. року, коли то XLV артикулів з писань Вיקліфа осуджено і заборонено їх признавати, чи то в тайні, чи то публично. Вісьмох визначних професорів, між ними давні приятелі Гуса, Палеч, Станіслав і Андрій Врода, остро осудили ті артикули яко повні ложи і ересі. До давних XLV артикулів додано еще шість нових. На підставі їх, кождий, що не признавав Съв. Тайн і права розгрішення церкви, так як учила католицька церков, мав бути покараний карою назначеною для еретиків. Ту саму кару стягали на себе всі ті, що не віддавали належної почеси мощам; що говорили, що прийшов вже антихрист предсказаний Съв. Письмом; що не вірили в ті звичаї церкви, котрі не були ясно означені в Съв. Письмі; що твердили, що сьвященик при сповіди не має права відпускати гріхів; що папа не має права кликати християн до борби з християнами в обороні апостольського престола, і що він не повинен спродавати відпустів, щоби зібрати гроші на ту війну.

Король прийняв то рішене університету і видав розпоряджене прогнати з краю всіх тих, що держали ся противних наук. Рівночасно однак король бажав залагодити ту трудність в мирний спосіб. В тиждень пізнійше відбули ся в мійській гали збори професорів університету і духовенства, на котрих потверджено рішене університету. Але в тім самім часі зібрани ся на університеті другі професори і многі студенти і запротестували проти осудження артикулів Вיקліфа,

без совісного розібраня їх. Тут знова виступив Гус в обороні Викаліфа і сказав, що не можна осуджувати жадної науки, если Сьв. Письмо єї не осуджує. Він казав дальше, що ті, що перестануть проповідувати Слово Боже, або перестануть слухати його через те, що діткнуло їх папське викляте, будуть осуджені яко зрадники на посліднім Суді; що кождий диякѡн і сьвященик має право проповідувати без огляду на се, чи папа або єпископ позволить йому, або нї; що десяти-на складана вірними на церков не є обовязком, але милостинею; що ніхто, если находить ся в смертельнім грїсі не може правосильно удїляти Сьв. Тайни; і що король може відобрати матеріяльну поміч тим сьвященикам, що не сповняють совісно своїх обовязків. Гус твердив дальше, що ані папа, ані єпископ, ані жаден живучий чоловік не має права заборонити сьвященикови, або дияконови проповідувати Слово Боже.

Гус збиває рішеня своїх противників. Через відновленє артикулів проти Викаліфа, публична думка в Празї знова заворушила ся. Гус був утверджений в своїх переконанях і був певний своєї побіди, если тільки противники дадуть йому спосібність. Спосібність прийшла, коли Гус і вісьмох професорів, котрі осудили Викаліфа, знайшли ся разом на послуханю у короля. Там Гус визвав своїх противників, щоб станули з ним до диспути під таким услівем, що если они докажуть своєї правди, тогді він радо піїде на смерть яко єретик, если ж він докаже своєї правди, судьба єретиків має стрїнути їх. Але професори не приняли визову. Они чули в своїм серцю, що правда не є по їх сторонї.

Не маючи иньшої ради, Гус дав публичну відповідь на рішення вісьмох професорів. Головно розходило ся тут о се, чи папські буллі про відпусту суть правосильні, як се твердили професори і яку власть має папа. Гус вже попередно виступив був проти папської власти на підставі науки Нового Завіту. У теперішній своїй відповіді він повторив попередні закиди а відтак взяв ся збивати твердження кожного професора з окрема. Гус зазначив, що треба зробити ріжницю поміж рішеннями апостолів а рішеннями папи. Папські буллі треба прийняти лиш тогді, коли они годять ся з Євангелиєм Христа і Посланнями Апостолів. Папські буллі були часто відкликувані або змінювані, а на випадок смерти папи, тратили свою силу. Буллю папи Івана XXIII., що скликувала хрестоносний похід на Владислава, ані Французи, ані Англіїці не дозволили оголосити у себе. Папські делегати не сміли навіть показати ся в тих краях. А тим часом Чехи з заячим серцем прийняли ті буллі і дозволили на продаж відпустів.

Що папа є помильний, се видно з досьвіду і слів апостолів. Коли апостол Павло їхав до Дамаску, обявлене Боже задержало його, а письма, які він мав від церкви в Єрусалимі, стали ся неважними. Подібно і папа видав письма, котрі виклинають людей, що суть вірні чистому ваконови Христа і віддає їх світським урядам на покаранє. Апостоли Петро, Павло, Йоан і Яків посиляли поздоровлення і заохоту другим церквам а не проклони. Петро називав папський осідок не Римом, але Вавилоном. Він писав: »Витає вас вибрана з вами церков в Вавилонї«. Він не писав до них: »Давайте гроші«. Він не проклинав і не виключав з

церкви тих, що проповідували Євангелиє, але він писав до них: »Благодать вам і впокій нехай умножить ся.« Христос не переслідував тих, що розпинали Його, але молив ся за них. А тут папська булля проклинає Владислава і його приклонників, яко схизматиків, зрадників, богохульників, еретиків і заговірщиків проти церкви і домагає ся їх покараня. Христос учив, щоби люди благословили тих, що їх проклинають і любили своїх ворогів.

Священик може розгрішати і давати відпуст лиш тогді, коли Бог перед тим відпустив. Навіть світський чоловік може відпускати гріхи, як се видно з Господньої молитви. Церков каже, що право відпусти скали гріхи походить від тайни хрещення, коли то священик увільняє душу від мук пекла і чистилища. Если дитина умре зараз після хрещення, то йде прямо до неба. Але рівночасно учить церков, що на випадок потреби, світський чоловік, ба навіть жінка може уділити тайни хрещення. Чи з того виходилоби, що і світські люди мають право відпускати всі гріхи? Виречене »Розгрішаю тебе«, властиво належить до самого Бога, а не до папи або священика.

Папи римські убирають ся в царські убори і золотий вінець. Не так робив Христос і його апостоли. Апостол Петро не заборонив похоронити Ананію і Сафіру, а папа відмавляє похорону тим, що не повинують ся його буллям. Різниця поміж житем папів, кардиналів і духовенства а житем апостолів є така велика, що если би они хотіли прогнати бісів даною Христом силою, то біси сказали би: »Ісуса ми знаємо, і Петра і Павла і других апостолів, але хто ви єсте?«

Папа і духовенство не мають права уживати тілесного меча. Христос казав Петрови сховати меч. Папа каже, що він хоче покарати смертю тих, що не піддають ся його власти. Але жидів він не карає, хочай они не признають Христового закона.

А що робити з еретиками? Чи засудити їх всіх на смерть? Чоловік не може вірити, хіба що з власної, свободної волі. І еретиків не можна насилувати, але треба лагідно і з любовію довести їх до правдивої віри в Христа і в його закон.

З відки має папа право оголошувати війну проти еретиків? Хто дав йому то право? Если би папа мав ту саму власть, що апостол Петро, то він зачав би війну найперше проти тих, що рабують Христову церков. Він би мусів вести війну зі самим собою і своїм духовенством. Але очевидно, папа не є всевідучий і не знає всього, що могло би принести користь церкві. Він міг би поступати у всіх випадках так, як Петро поступав, если би він всегда був наповнений Духом Божим. Що до смерти Ананія і Сафири, то не Петро, але Бог поразив їх, щоби скріпити віру церкви. Через пророчу силу, Петро відкрив їх облуду і предсказав смерть Сафири. Се учинив він не для власної користи, але в справі Божій.

Папа повинен уживати такого оружя, яке описує апостол Павло в останній голві свого Послання до Єфесьян. Там він довідає ся, що духовним мечем є Слово Боже. До того духовного меча, папа і єпископи повинні додати еще молитву і слези.

Та Гусова відповідь на рішенє його противників, що станули в обороні папської буллі, наглядно показує, що Гус зірвав зі середовічним понятєм про власть

церкви. Після науки Гуса, основи церкви суть чисто духовні. Ціль церкви є переконати грішника, поправити його блуди і ізцілити його рани, а не уживати сили проти него. Засуджувати єретиків на смерть, церков не має права. Обовязком церкви є спасти грішника через проповідь Євангелія. Віра тогди є правдива, коли походить з добровільного серця.

Ті рішучі слова Гуса много причинили ся до освідомлення народа в науці Св. Письма. Хотяй приятелі опустили його, зате зискав він нових приклонників посеред шляхти і простого народа. Здавало ся, що чиста справа Гуса таки віднесе побіду.

РОЗДІЛ 5.

ІВАН ГУС НА ВИГНАННЮ.

Справа Гуса в Римі. Зі зростом популярности Гуса в Чехії, змагала ся діяльність його ворогів в Празі і в Римі. Они уживали всяких способів і кожної нагоди, щоби лише придавити його і його науку, запевнити своє істноване і заслужити ся перед папою, яко вірні оборонці католицької церкви. Найперше посипали ся на него безіменні оскаженя, що він підкопує повагу духовенства. Гус дав різьку відповідь свому, як він каже, »скритому ворогови« і вияснив, чому він виступає проти блудів духовенства. Гус сказав у своїй відповіді, що він не підкопує поваги духовенства, але його борба є проти несовістних і неморальних съвящеників. В тій борбі він йшов за приміром Ісуса Христа, котрий плакав над Єрусалимом, який опісля зівстав зруйнований Титом. Христос увійшов до съвятині, робив докори тим, що продавали голуби і вигнав їх. Чеський король Кароль IV. карав ледачих съвящеників. В небі пробуває стан съвященичий, котрий складає ся з тих людей, що пожертвували себе Господеви. Той съвященичий стан і духовенство, що сповняє свої обовязки на землі, по правді поступає, коли дорікає злим і несовістним съвященикам.

Окрім того в 1412. році підчас противідпустових

заворухень в Празі, місцеве духовенство післало до Риму дві скарги на Гуса. Они назвали Гуса еретиком, приклонником Векліфа і противником папських відпустів. Они заявили, що »кождий еретик і схизматик заслугує на місце де пробував диявол і його ангели, в полуміні вічного огню«. Они просили папу, щоби віддав Гуса і його прихильників сьвітським властям до покараня, бо інакше годі охоронити невинних людей перед тими вовками.

Дальшим поведенем справи проти Гуса в Римі заняв ся Михайло Дайчброд, званий також »де Кавсіс«, задля своєї заїлости до Гуса в обороні правдивої віри. Михайло де Кавсіс мав як найгіршу славу. Його знали яко чоловіка несовісного, брехуна, злодія і ошуканця. Обікравши короля Вацлава в однім підприємстві, він удав ся до Риму і там як раз надав ся до служби папі Іванови XXIII. Він головню причинив ся до того, що Гус вістав засуджений на смерть.

Завдяки заходам Михайла де Кавсіс, справа Гуса в Римі зістала відновлена. Єї віддано до порішення кардиналови Петрови Стефанесчі. Два оборонці Гуса, що поїхали до Риму боронити його справи, зістали вкинуті до вязниці. Кардинал Стефанесчі після наради з другими, потвердив викляте Гуса, видане попередно кардиналом Кольонна і зробив його тяжким виклятем.

Викляте Гуса. Се тяжке викляте Гуса було виражене в найострійших словах. Всі вірні мали уникати того »ледачого сина церкви« у всіх місцях, публичних і приватних, при їдженю і питю, при розмові, при ку-

пні і при продажі. Мали відмовити йому всякої гостинности, огня і води. Если би Гус позістав під тим тяжким виклятем через двацять і три дни, тогді по всіх церквах, каплицях і монастирях, у всі дні святачні і неділі мало бути проголошено, серед церемонії гашеня свічок і киданя їх об землю, що Гус знаходить ся під тяжким виклятем. Кожда місцевість, деби він задержав ся, сейчас підпадала під інтердикт через весь час його побуту там і через оден повний день шля його відходу. Тогді служби Божі мали відправляти ся при замкнених дверях а тайни Причастія мало уділювати ся лише хорим.

Если би Гус помер тогді, коли на нїм тяжіла се тяжке виклять, то не вільно було його похоронити. А если би вже його похоронили, коли кинено на него клятву, тогді тіло його мало бути викопане з гробу, бо »через свій заговор і погорду для апостольських розпоряджень, він став ся негідний християнського похорону.« На знак вічного проклятя мало ся кинути три камені на хату, в котрій би він пробував. Вірні Христові були перестережені, щоб не мали нічого спільного з тим нещасним, чи в розмові, чи стоячи, чи вставаючи, підчас ходу або підчас їзди, при поздоровленю або при зносилах, при їдженю і питю, при вареню або при роботі, при купованю або продажі; не сьміли давати йому ні одежи, ні чобіт, ні напитку, води, ані других житєвих потреб; не сьміли потіпати його ані давати якої небудь помочи. Если би хто поважив ся зломати ту заборону, то підпадав під ту саму клятву, що він.

Так отже кинено на Гуса клятву Каїна, о скільки се було в людській силі. Його позбав-

лено средств до життя і всякої людської помочі.

Подібні безмилосердні і може навіть страшніші прокляття католицька церков видала вже попередно. Папи римські свobodно викликували всі грози сего світа і не вагали ся переносити їх в жите позагробове. Так приміром папа Климентій VI. видав року 1346. буллу проти баварського князя, такого змісту: »Нехай він буде проклятий, коли виходить, або приходить. Нехай Господь поразить його скажениною, сліпотою і божевілем. Нехай небо пішле на него всі громи. Нехай гнів всемогучого Бога і апостолів Петра і Павла спалить його в сім і будучім житю. Нехай земля розступить ся під ним і проковтне його живого. Нехай всі сили світа побють його і всі святі помішають ум його та пімстять ся на нїм на сім світі«. В тій буллі папа прокляв на знищене мешкане князя а його діти на затрату. Він сказав дальше: »Нехай упаде клятва на батька, щоб власними очами оглядав загибу своїх дітей«.

Такий був дух Риму. Якже відмінний був дух Івана Гуса, котрий бакав приноровити до щоденного життя слова Божі: »Не судїть, щоб вас не суджено«.

Гус апелює до Ісуса Христа. Гус бачив наглядно що від церковного суду справедливости не дістане. Апелювати до загального собора церкви не було що, бо ніхто еще не знав, коли той собор збере ся. Апелюване до папи Івана XXIII. не принесло жадної користи. Тому Гус рішив ся апелювати до справедливого судії, самого Ісуса Христа. Тяжке викляте кинене на него з Риму відобрало йому всякі спосібности до життя, окрім самого життя. Проти того отже викляття заапелював Гус до Найвишнього Судії. На початку апелю Гус подав своє ісповідане віри. Він заявив,

що вірить в одного Бога в трох особах; що Ісус Христос потерпів несправедливу і гірку смерть, щоби спасти від заглади тих, що були вибрані від сотворення світа; що Ісус Христос полишив своїм ученикам найкрасший примір самопожертвованя і науку, щоби з огляду на його пам'ять віддали свою справу всемогучому, всевідучому і вселаскавому Господеви. Гус молив дальше о Богу поміч і витривалість посеред ворогів, котрі зле говорили на него, робили заговори на него і голосили, що Бог опустив його. Гус навів приміри Івана Золотоустого, Андрія з Праги і Роберта з Лінкольна, котрі апелювали від церковного суду і папи до »найвисшого і найсправедливішого судії, котрого не ошукають ложні свідки, ані не дасть ся налякати.« В своїм апелю Гус згадав про діяльність Михайла де Кавсіс в Римі. Він згадав, що вже через два роки папа Іван XXIII. не хоче дати послуханя його оборонцям, ані не звертає уваги на свідощтво університету в його справі. Також пояснив він, чому не ставив ся в Римі на поклик папи, бо його життя було zagrożене если би був пустив ся в дорогу. Після канонічного закона, його повинен був судити безсторонний суд, і то там, де його проступок мав зістати сповнений. При кінци свого апелю Гус віддав ся під опіку »найсправедливішого судії, Ісуса Христа, котрий знає, хоронить і судить совершенно слухну справу кожного чоловіка і винадгороджує своїх слуг.«

Друга папська булля. Перша папська булля, котру привезено до Праги в серпню 1412. року, зістала сейчас переведена в жите. Її тяжкі наслідки дали ся скоро відчутти в місті. Духовенство перестало

уділяти Сьв. Тайн, навіть хрещення, а мерців ховано без похорону. Кажуть, що деякі з королівського двора помагали хоронити померших. Всі звернули увагу на Гуса, а давні його приятелі як Палеч і Станіслав почали нападати на него в проповідях. Станіслав витикає Гусови, що він боронить науки Вיקліфа, а Палеч назвав його ще більшим еретиком як Сабелій і Арій, бо мав сьмілість заступати ся Сьв. Письмом. Він говорив дальше: »Ми з нашою вірою можемо йти де нам сподобає ся а Гус і його приклонники не відважать ся показати за границю, бо в Німеччині, або в Римі, если не відречуть ся своєї віри, сплять їх на кострі«.

Але перша булля не вдоволила ворогів Гуса. Їх перша побіда в Римі не була еще повна. Знова за посередством Михайла де Кавсіс узискали від папи Івана XXIII. другу буллю, котра була спеціально звернена проти Гуса. В тій буллі папа видав вірним приказ зловити Гуса, віддати його в руки архиепископа Праги або епископа з Літомшля, засудити його і віддати на смерть. Також папа зажадав в тій буллі, щоби Бетлеємську каплицю, »се гніздо еретиків«, зруйнувати і знищити до основи. Окрім того, папа еще раз кинув інтердикт на місто Прагу.

Сейчас після проголошеня сеї буллі зібрало ся много Німців і Чехів, що були противні Гусови і під проводом Хотека хотіли виконати папський приказ і зруйнувати Бетлеємську каплицю. Але їх замір не удав ся, бо не допустили до того вірні, що зібрали ся в каплицю на Богослужене. Тоді на зборах в міській галі вороги Гуса домагали ся виконаня папського розпорядженя, але більшість присутних Чехів

заявила ся проти сего. Ще раз пробувала зфанатизована товпа зруйнувати каплицю і піймати Гуса, але Гусові приклонники відперли їх. З другого боку партія Гуса, або Гусити, не дали ся так легко побороти і були приготовані на всякий випадок. Тепер настали такі обставини, що кождий мусів стати або по стороні Гуса, або проти него. Число Гуситів незвичайно зросло. В тім часі прийшло до вибору ректора університету і Гусити віднесли сьвітлу перемогу, вибравши Прахатича, котрий був щирим приятелем Гуса і позістав таким до самого кінця. Королева Софія остала ся вірною Гусови і дальше ходила на Богослуження до його каплиці. Іван Єсенич, оден з оборонців Гуса що їздив в його справі до Риму і там зістав увязнений, утік з римської в'язниці до Праги і тут в публичній диспуті доказував, що засуд Гуса є неправий. Гус сказав, що папа Іван XXIII. і його кардинали зістали підкуплені його ворогами. Они подіставали в дарунку коні, срібне начинє і другі дорогоцінні річї і тому рішили на його некористь. Одною з причин чому Гус програв в Римі було те, що Єсенич не хотів підкупити папського суду.

Гус йде на добровільне вигнанє. Папський інтердикт кинений на Прагу зістав точно і без милосердія переведений і мешканці міста почали болісно його відчувати. Нічого не могло спасти міста від тої церковної кари, лише смерть або виїзд Гуса. Гус знав про се дуже добре і много через се терпів. Король Вацлав хоч на ділі був прихильний Гусови, однак не мав досить відваги задирати ся з римським папою. Він знав, що в минувшині папи нераз скидали непослушних королів і на їх місце ставили нових. Він

бояв ся, щоби папа не зробив того з ним і не іменував Жигмонта королем чеським. Тому Вацлав порадив Гусови, щоби виїхав з міста і освободив Прагу від інтердикту. Гус по глибокій застанові згодив ся на се. Він не мав сумніву, що справа, котрій він так ревно віддав ся, знайде і без него гідних оборонців. Так отже в жовтню 1412. року Гус удав ся на добровільне вигнанє і замешкав в замку Козі Градек, власности Івана з Усті, в полудневій Чехії. Там пробував Гус аж до свого виїзду на собор в Констанції, 1414. року, **хотяй між тим кілька разів приїздив до Праги.**

Коли не стало Гуса, нарід питав ся за ним де він є, **хотяй ніхто не думав, що він не жне.**

Виїхавши з Праги Гус спас місто від папського інтердикту. За те вороги його використали ту обставину і почали ширити поголоски, що король вигнав Гуса з міста. Декотрі навіть казали, що він утік з Праги зі страху. Навіть на суді в Констанції, 1414. року, закидали Гусови, що »його прогнано з Праги задля ворохобні і непослушеньства«. А тим часом добровільний виїзд Гуса з Праги був причиною великої його журби, чи добре він учинив чи ні, коли опустив місто. Пишучи до своїх приятелів при кінци 1412. року, він заявив, що добровільно виїхав з Праги наслідуючи Христовий примір. На оправданє свого поступку він наводив цитати зі Св'ятого Письма: »Шукали знов тогді його схопити, та вхиливсь од рук їх«. Йоана 10:39, і »Ісус же більш не ходив явно по Юдеї, а пійшов з відтіля в землю близько пустинї«. Йоана 11:54.

Синод в Празі. Як раз в тім часі, зараз по виїзді Гуса з Праги, зістав іменований на місце Альбіка новий архиепископ для Праги, Конрад Вехта, котрий

опісля станув по стороні Гуситів. В порозуміню з ним і з двома другими єпископами з Оломуця і Літомишля, король Вацлав скликав до Праги надзвичайний народний синод, котрий зібрав ся 6. лютого 1413. року, щоб вже раз залагодити »ту заразливу релігійну суперечку поміж духовенством«. Тому синодови предложено меморіяли теологічного факультету і Гуса, в котрих означено услівя, на яких релігійний мир може бути привернений до життя. Гус не міг явити ся на синоді, бо на нїм тяжіла папська клятва, тому його справу підняло ся боронити двох людей, Єсеніч і Якобелюс, про котрих еще не раз будемо чути.

Меморіял теологічного факультету виготовили Станіслав Знайм і Палеч. Они заявили, що не можна противити ся урядовим рішенням церкви. Праське духовенство не має права судити, чи папське розпорядженє є справедливе чи нї. Чехи всегда держали ся католицької науки про Сім Тайн, про почитанє мощів і про відпусти. Чехія всегда придержувала ся лише римо-католицької науки і ту добру славу треба заховати хотяй би навіть прийшло ся ужити як найострійших средств.

Они також заявили, що папа є головою а кардинали суть живим тілом римської церкви. Они суть наслідниками Петра і других апостолів. До них належить означати віру католицької церкви для цілого світа і очистити єї від всяких блудів.

Дальше они вказали три причини непорозумінь в Празі. Перша причина була та, що в Празі не принято виклятя наук Векліфа зібраних в XLV параграфах і його поглялів на Сім Тайн.

Друга причина була та, що деякі ложно учили, що

ле римський папа, але Сьвяте Письмо в жерелом вла-
сти і авторітетом в справах віри.

Трета причина непорозуміння була та, що деякі
твердили, що рішення папи не суть кінцеві, але що
можна від них відкликати ся.

При кінци свого меморіялу они предложили услівя,
на яких можна заключити релігійний мир. Ті услівя
суть слідуючі: 1. Щоби всі доктори і професори у-
ніверситету зложили присягу в присутности архиепи-
скопа і других достойників церкви, що они не при-
знають наук Викліфа зібраних в XLV параграфах.
2. Що они прийняли Сім Тайн і почитане відпустів і
мощів так, як учить римська церков, котрої головою в
папа а тілом кардинали. 3. Що они піддають ся всім
рішенням папи і достойників церкви у яких небудь
справах. 4. Що наука Викліфа про Сім Тайн зістане
оголошена за противну католицькій науці і за ложну.
Окрім того они домагали ся, щоби всі ті професори,
духовні і сьвітські, що відмовлять присяги, зістали
викляті і прогнані з краю яко еретики. Різні пісні,
що студенти сьнівали по улицах, висьміваючи про-
тивників Гуса, мали бути строго заборонені. Мало
бути строго заборонене Гусови де небудь проповіду-
вати, як довго тяжіла на нїм клятва. Однак они го-
тові вставити ся за Гусом в Римі, если він і його прия-
телі приймуть висше наведені чотири услівя згоди.

Гус у своїм меморіялі заперечив тому, що в Чехії
суть еретики; сего ніхто не доказав. Його самого
викляв Рим на підставі ложного донесеня. Він зга-
дав, що недавно тому Станіслав і Палеч боронили
многих артикулів Викліфа, котрі тепер осуджують. Він

покликав ся на торжественну угоду поміж архієпископом Збінеком, університетом і ним, підписану 6. липня, 1411. року, котру зламав архієпископ. Він домагав ся, щоб йому було вільно стати перед народним синодом і відповісти на закиди. А если не докажуть йому вини, тогді Рим повинен бути повідомлений, що в Чехії нема еретиків. Також інтердикт повинен бути знятий а папська заборона проповіді Євангелія повинна бути усунена.

Після нашого способу думаня, домагане Гуса щоб поставили його перед синодальний суд, видає ся зовсім справедливе. Однак зовсім інакше понимала справедливість католицька церква в XV. віці. Чоловік не мав права розбирати, чи папа рішив по справедливості чи ні. Рішене папи було найвище і не було від него відклику. В католицьких судах придержували ся інквізиційної засади, уважати за винного кожного, на кого паде підозріне і кладено на него обовязок доказати, що він не є винуватий. Тепер ми понимаємо ту справу зовсім відворотно; кожного чоловіка уважає ся за невинного, доки йому не докаже ся вини. Так отже папа був з гори запевнений, що суд його мусить бути прийнятий, хотяй би навіть був так несправедливий як в справі Гуса. А хто би поважив ся не прийняти в покорі засуду папи, на того мав він двоякий меч, меч духовний, що відбирав йому спасенне душі, і меч тілесний, що відбирав йому жите.

В обороні меморіялу Гуса станув Якобелюс. Він домагав ся переслуханя Гуса після правил Христового закона. Він також домагав ся слідства і покараня тих свьящеників, що поповнили сімонію, пере-

люб і другі тяжкі гріхи. Вони мали відречи ся світових посіlostей і власти. Іван Гус і його сторонники старали ся своїми проповідями привернути наріd до послушеньства Христовому законуви. А если хто кинув на Чехію пятно, що се край еретицький, то пятно Чехії не пошкодить, так само як оно не пошкодить вірному дитяти Божому. X

В кінци предложили свій меморіял професори університету. В головних точках они спротивили ся предложениям Палеча і Станіслава. На самім початку они заперечили тому, що папа є головою церкви а колегія кардиналів є тілом церкви. Не папа але Христос є головою церкви а всі вірні християни суть тілом. Також ложно є говорити, що папа і кардинали суть одинокими наслідниками Петра і апостолів. Всі єпископи і свьященики суть їх наслідниками. Також ложне є тверджене, що папі належить ся послушеньство у всіх річах. Папи були еретиками, они часто відкликували свої буллі, часто блудили і робили помилки. Чеське духовенство не мусить повинувати ся виклятю Гуса тому, що оно вийшло з Риму, так само, як не мусить повинувати ся самому дяволу тому, що наші прародичі повинували ся йому. Пилат засудив Ісуса тому, що духовенство і наріd його засудив. Чи після того розумованя належить засудити Гуса тому, що папа його засудив?

Ті всі меморіяли предложено єпископови з Літомишля, котрий не був присутний на синоді. Він видав своє рішене дня 10. лютого, 1413. року. Його рішене було неприхильне Гусовій справі. Він наказав строго слїдити, чи нема на університеті яких еретиків. Гусови заборонено проповідувати і писати

письма в чеській мові. Він сказав, що угода Збінека з Гусом була неважна, бо папа її не потвердив. Справа Гуса має бути рішена в Римі, так як справа апостола Павла була там порішена. Окрім того він представив Гуса як хитрого лиса, еретика і брехуна.

Єпископом Літомишля був тогді Іван Бука, котрого також звали »Зелізним Єпископом«. Гус не мав більше завзятого ворога від него. На Соборі в Констанції він постійно домагався карі смерті для Гуса. Коли Гус зівстав спалений, Собор приказав йому здавити ворохобню Гуситів в Чехії.

Листи Івана Гуса. Тим часом Гус перебував на вигнанню далеко від Праги і від релігійної борби, хоча він всегда був докладно поінформований про те, що там діяло ся. Про стан його ума і почувань на вигнанню, ми довідуємо ся з його сімнацять листів, котрі заховали ся по нинішній день.

В тих листах він пише про свою велику внутрішню борбу і непевність, чи добре він зробив, що опустив Прагу і удав ся на добровільне вигнанне. Св'яте Письмо вказувало дві дороги. В однім місці Св'яте Письмо говорить: »Пастир добрий душу свою кладе за вівці. Наймит же й, хто не пастир, що не його вівці, бачить вовка йдучого, та й кидає вівці, та й утікає; а вовк хапає їх, і розсипає вівці«. Єв. Йоана 10:11, 12. В другім місці Св'яте Письмо говорить: »Коли ж вас гонити муть у тому городі, втікайте в инший.« Єв. Мат. 10:23. Гус роздумував над тими місцями в Євангелія і не був певний котре має вибрати.

Гус писав в однім листі, що він не є певний чи не паде на него вина за те, що ввійшов з Праги і через

те здержув Слово Боже від свого народа. Если би справді упала на него вина, що він втік перед правдою, тогді він молитъ Бога, щоби дав йому спосібність умерти за ту саму правду. »Інтердикт і папська клятва«, писав він, »заборонили хрестити дітий і хоронити померших«. Через те повстало серед народа велике заворушене. Если ж би він тепер вернув ся до Праги, то негодоване певно зросло би дуже скоро. »Чи я добре зробив що виїхав, чи зле, я не знаю«.

Мимо того підчас свого вигнання Гус кілька разів відвідував Прагу а перший раз був там на Рождество Христове, 1412. року.

В иньшій листі написанім до своїх приятелів з Ветлеємської каплиці Гус говорить, що вже від кількох літ диявол не дає йому спокою а однак і одного волоска не струтив йому з голови. Противнож, його радість і щасте душевне збільшило ся. Христос терпів від святих і фарисеїв, так само і слуги Божі не повинні дивувати ся, коли їх переслідують слуги антихриста, котрі суть о много гірші від фарисеїв. Христос сказав: »Оце я посилаю вас, як овецок між вовки; тим бувайте мудрі, як вужі, та тихі, як голуби. Та й стережіть ся людей: бо вони видавати муть вас у судові зборища.« Мат. 10:16, 17. Він писав дальше, що чув, що вороги мають зруйнувати Ветлеємську каплицю і мають заборонити проповідувати Євангелие по других церквах. Але він надіє ся на Бога. Они нічого не докажуть. »Гуска, освоенний, домашний птах, передре ся через наставлені на ню сіти, коли другі птиці далеко сильнійші від неї зловлять ся у наставлені пута. Если правдивий Бог е з нами, то хто е в силі відділити нас від Него? Головні свья-

щеники, письменники і фарисеї, Ірод і Пилат і другі в Єрусалимі осудили правду і наложили кару смертв на Христа. Они назвали Ісуса еретиком, они викляли його і поза мурами міста роспяли як злочинця. Але Христос воскрес, став яко побідник і на своє місце післав дванайцятьох проповідників. Если правдивий Бог, наш могучий і праведний Защитник буде з нами, то задуми ворогів наших не пошкодять нам«.

До своїх приятелів в Празі він писав, щоби памятали що Христос прийшов відділити чоловіка від чоловіка і що було предказано, що появлять ся многи ложні пророки, котрі будуть зводити людей. Але нехай они також не забувають на обітницю, що і волос не упаде їм з їх голови і нехай остануть ся вірними наупі Христа.

В однім письмі він писав: »І що ж в кінци ми стратимо, если задля Христа ми стратимо маєтки, приятелів, почеси сего світа а навіть наше нужденне житє? Тогді справді вістанемо визволені з нужди теперішнього світа а одержавши сто раз більше добра і приятелів і більше совершену щасливість, смерть вже не відбере від нас тих річей. Бо хто умирає задля Христа, той побіджає. Той увільняє ся від всякої нужди і зискує вічну щасливість, до котрої Спаситель хоче нас всіх привести«. При кінци сего письма він просить своїх приятелів, щоби молили ся за тих, що проповідують Слово Боже і за него, щоби він еще міг голосити Христове Євангелиє і писати проти злости антихриста. Людське прокляте не має значіня, лише Боже прокляте приносить шкodu«. »Хогяй я ще не є вкинений до вязницї«, писав він, »однак я є готовий померти задля Христа«.

Пять листів написав Гус з вигнання до свого прия-

теля Християна Прахатича, ректора університету. Він напomiнає його і товаришів, щоби були голови на велику борбу, яка незадовго наступить. На пропозиції в меморіалі Палеча і Станіслава він ніколи не згодить ся, хочайби навіть приготовано огонь, щоби його на нiм спалити. Він писав дальше: »О много лiпше є добре умерти, як зле жити. Чоловік не повинен жахати ся кари смерті. Скінчити теперiшне жите в ласці Божій значить тiлько, що увiльнити ся від муки і нужди. Той що боїть ся смерті, тратить радiсть життя. Понад все побiджає правда«.

В иньшiм письмі до Прахатича він каже, що »не може згодити ся з тою наукою, що папа є головою Римської Св'ятої церкви, а кардинали суть єї тiлом, бо тогдi мусiв би прийняти всi науки і рiшення тоїж церкви«. Тогдi всi постанови панiв були би правосильні, а хто не повинував би ся їм, бувби упертим еретиком, гiдним спаленя. Папа Бонiфатiй сказав, що Вацлав не має бути Римським королем а Жигмонт не має бути королем Угорщини: виходило би, що жаден з них не є тепер королем. Всi знають, що Лiберiй і другi папи були еретиками. Если папа жне після Христового закона, тогдi можна уважати його за голову католицької церкви о скiлько він править нею. Если ж жите його є противне Христови, тогдi він є рабiвник, злодiй і головний антихрист.«

Королiвська комiсія. Тим часом король не устав в своїх змаганях завести релiгiйний мир в Празi. Коли Синод не принiс бажаного успiху, король Вацлав iменував комiсію, зложену з архиепископа Альбiка, з ректора праського університету Прахатича і двох иньших людей і припоручив їм погодити обi спорючі

партії. Комісія зібрала ся на нараду зараз по Великодні 1413. року і покликала на переслуханє сторонників і ворогів Гуса. Обі партії згодили ся прийняти рішенє комісії а если би хто зломив угоду, мав заплатити за кару значну суму грошей і мав бути прогнаний з держави.

Що до Святых Тайч. обі партії згодили ся прийняти науку католицької церкви. Коли прийшло означити що то є церков, Палеч і другі противники Гуса твердили, що церков, се папа і кардинали. Сторонники Гуса казали, що церков се є збір всіх вірних з Христом яко головою і папою Його заступником. Комісія взяла під розвагу ті питання і рішила між иньшим, що Палеч і Його партія мають написати до папи, що в Чехії нема жадних єретиків. На се противники Гуса не згодили ся і на підставі угоди, силою королівського розпорядження зістали прогнані з Чехії раз на все. Їх уряди віддано приклонникам Гуса.

Була се велика побіда для партії Гуса, котра майже цілковито занеурвала тепер в Празі. Єще один удар упав на ворогів Гуса, коли король видав розпорядженє, що від тепер рада мійська має складати ся з девятьох Німців і девятьох Чехів. До того часу Німці мали значну перевагу в управі міста і до Гуса всегда ворожо відносили ся.

Ті події в Чехії ясно показують, що місто Прага і королівський двір явно і рішучо станули по стороні Гуса. Як відносив ся до Гуса цілий край а передовсім чеська шляхта, про се говорив Гус на суді в Констанції тими словами: »По правді говорю вам, що тут я прийшов з власної волі. Так много і так сильних маю приятелів поміж чеською шляхтою, котрі

люблять мене, що легко було мені знайти приют і безпеченство за мурами їх замків; і если би я не хотів був тут іти, то ані король Вацлав, ані сей тут. король Жигмонт не були би могли силою мене тут спровадити«.

Житє і писання Гуса на вигнанню. Гус перебував на дворі Козі Градек до цвітня 1414. року. В тім часі властитель сего замку, котрий був великим приятелем Гуса, помер а новий пап не був прихильний до Гуса. Тоді Гус переніс ся до замку Краковец, що належав до Генрика Лвфл з Лазан, великого любимця на королівськім дворі.

Житє Гуса на вигнанню не много ріжнило ся від його житя в Празі. Там він продовжав роботу, котрий посвятив своє житє і проповідував Євангелиє на отвертім полі, в лісах, при дорогах, на публичних площах; ходив зі села до села, з місточка до місточка і з замку до замку а всюди слідувала за ним велика громада людей. Гус згадує одну велику липу в Козі Градек, в котрої тіни він часто проповідував. В одній проповіді він сказав: »Ісус ходив піхотою і проповідував а не возив ся в блескучих каритах, як се нині роблять многі сьвященики. Але і мене возять в кариті і я оскаржую себе за той збиток, що не ходжу піхотою проповідувати як се чинив мій Спаситель. Не знаю чи в будучности прийме Бог мов оправданє, що не можу піхотою так скоро дістати ся з місця на місце«.

Окрім проповіді, Іван Гус на вигнанню посвятивав много часу писанню ріжних релігійних творів. Тоді то він написав свій найзнаменитший твір »Розправа про Церков«. Він писав також менші розправи і від-

повідь на закиди Станіслава і Палеча. На увагу заслуговує мала його розправа: »Шість блудів, котрих належить уникати«. Ті блуди суть: 1. Про Сотворення. Неправдою є що священик, як се люди ложно вірять, творить підчас Служби Божої тіло Христа. З того би виходило, що сотворінє є творцем свого Творця.

2. Про Віру. Правдива віра є лише віра в Бога, а не в Діву Марію, або в папу, або в святих.

3. Про Відпущення. Священики не можуть відпускати гріхів і звільняти від кари і вини.

4. Про Послушність. Підчинені не мають у всіх справах повинувати ся своїм старшим.

5. Про Викляте. Єсли викляте є несправедливе, то оно не відділяє з громади вірних, ані не відбирає права приймати сьв. Тайн церкви.

6. Симонія. Се є гріх, що плямить більшу часть духовенства і має бути викорінений.

Обговорюючи ті важні питання, Гус твердить, що ні добрі ні злі ангели а ще меньше люди не можуть нічого сотворити і ми повинні повинувати ся Богови радше як людям.

Дальший оборот Гусової справи. До тепер справа Гуса обертала ся поміж Прагою і Римом і інтересували ся нею римські церковні достойники в Римі і Празі і чеський нарід. Поза тим другі народи розмірно мало знали про Гусову науку. Аж в другій половині 1414. року писаня Гуса урядово віддано Париському університетови до розгляненя і осудженя.

У тих часах католицька церков заки рішила якусь важну справу взглядом відношеня ся церкви до різних народів, засягала поради окрім учених римських,

котрі все були на услугах панн, також учених європейських університетів а передовсім париського університету. Кождий університет того часу був в руках духовенства і під контролею папи. Рідко коли трафило ся, щоби рішене якого університету противило ся рішеню папи і Риму. А згода університетів з рішеннями Риму надавала поваги католицькій церкві.

Так отже кардинали з Пізи і Реймс звернули увагу париського університету на писаня Івана Гуса і зажадали осуду його творів і науки.

Ректором університету в Парижи був тогді славний на цілий християнський свѣт учений теолог, Іван Герсон. Він дуже ревно працював над тим, щоби положити конець папській схизмі і твердив, що загальний Собор церкви є старший від папи і може скидати панів з їх уряду. Він почасти виступав проти ріжних забобонів в церкві і звертав увагу на вагу Свв. Письма, але був далекий від того, щоби попірати реформацію церкви на основі науки Євангелия. Він був того переконання, що організація церкви може усунути всяке лихо яке в ній закорінило ся.

Наука Гуса Герсонови не подобала ся. Він осудив ту науку, виступав проти неї і голосував на Соборі в Констанції проти Гуса. В писанях Гуса він знайшов двацять блудів і заслав їх праському архиепископови Конрадови. За найбільший блуд він уважав ту науку Гуса, де сказано, що папа або достойник церкви, если находить ся в смертельнім грісі, не має жадної власти над християнами. »Таку науку«, писав Герсон, »треба знищити огнем і мечем«.

Також не подобала ся Герсонови наука Гуса, що:

»не належить кликати пану найсвятійшим отцем; що не повинно ся цілувати папських ніг; що лише Христос, а не папа є головою церкви; що десятина і дари для церкви і духовенства не суть обовязком але милостинею; що світські люди можуть карати блуди духовенства, відмовивши платити десятину; що належить пощадити викляту особу, если она відкличе ся до Христа, і що всі діла людські, если они зроблені суть без любови, суть грішні«.

Такий осуд Герсона лише додав сили Римови і ворогам Гуса і они тим сильнійше почали напирати на Конрада, праського архиепископа, щоби він сповнив свій обовязок і виконав приписи церкви взглядом Гуса і других еретиків в Чехії.

Архиепископ заявив свою охоту викоринити блуди архи-еретика Івана Викліфа, але не показував великої ревности в справі переслідуваня Гуса.

Справа Гуса скорим ходом добігала до кінця. Рим попертий париським університетом, кинув на Гуса страшне пятно еретика і домагав ся на него кари призначеної для еретиків. Гус добре знав, що то значило бути еретиком. В цвітню 1413. року він писав до Прахатича: »Они назвали мене еретиком. Виходить, що всяке рішене папи і кардиналів треба уважати за предмет віри. Папи і кардинали кажуть, що відпусти, котрі випорожнюють кишені вірних, суть правні, тому треба в них вірити. Але ти, Гусе, проповідував проти відпустів, тому виречи ся свої ересі, або будь спалений«.

Серед того наближала ся хвиля скликаня Собору церковного до Констанції, де судьба Гуса зістала встаточно порішена.

РОЗДІЛ 6.

ІВАН ГУС НА КОНСТАНЦЬКІМ СОБОРІ.

Собор в Констанції. Констанцький Собор скликано не на те, щоб залагодити справу Гуса, але на те, щоб остаточно усунути папську схизму і зреформувати церков в голові і членах.

Зі всіх церковних зборів в Середніх віках, Собор в Констанції був найбільше блискучий і поважний. Зібрали ся на нім найвизначніші люди західної Європи, щоби взяти участь в нарадах над справами, котрі нуртували католицьку церков.

Найбільше інтересувала всіх справа папської схизми. Се вже другий раз католицька церков мала зробити лад з папами. 1046. року, за почином Генрика III., синод в Сутрі скинув трох папів, всіх заміскалих в Римі і вибрав четвертого папу. Подібно і в Констанції собор скинув трох папів і вибрав четвертого. Се стало ся на тій підставі, що Собор уважано за найвищу власть в церкві на землі. Папа Григорий XII. з Римської лінії зівстав приневолений уступити, папа Бенедикт XIII. з Авініонської лінії і Іван XXIII. з Пізкої лінії зівстали скинені з папського престола. Новим папою вибрано Мартина V. і його приняла ціла католицька церков з виїмком малої іспанської країни, де кілька тисяч вірних все еще узнавало своїм папою Бенедикта XIII. аж до його смерти 1424. року.

Скликання констанцького собору домагали ся всі

виднійші люди в Європі. Папа Іван XXIII. бояв ся того собора і не був прихильний його скликаню. Але париський університет зі своїм ректором Герсоном старав ся вплинути на него а з другого боку король Жигмонт приневолив папу до скликаня того собора. Король Жигмонт був за тим, щоби скликати собор не задля того, що він бажав перевести реформу в церкві, як радше тому, щоби мав нагоду на такім соборі відограти перворядну ролю на очах цілого світа. Король Жигмонт мав досить гарне образование, говорив кількома мовами, але побіч того був він чоловік пустий, слабого характеру, змисловий і любив вино і жінки.

Жигмонт і Іван XXIII по довгих переговорах остаточно рішили скликати собор до Констанції. Коли король Жигмонт дорікав Іванови XXIII. за його неморальне житє, папа дав королеви пятьдесять тисяч золотих гульденів, щоби він боронив його если би собор зхотів його скинути з папського престола. Так отже порозуміли ся два великі світила сеї кулі земської, папа і король, оден володїтель душ, а другий володїтель свїтських справ свїта.

Гус вибирає ся на собор до Констанції. На весну 1414. року король Жигмонт предложив Гусови, щоби він віддав свою справу соборови до полагодження. Він також обіцяв дати Гусови лист безпеченьства на подорож до Констанції і на поворот до Чехії. Гус відразу на се згодив ся і почав приготовляти ся до подорожи. Найперше він почав робити стараня, щоби дістати поручаючі свїдоцтва від церкви в Чехії. Синод чеської церкви мав зібрати ся на нараду дня 27. серпня. День перед тим Гус був в Празі і на всіх вид-

нійших місцях порозліплював оголошення в латинській, німецькій і чеській мові, що він є готов боронити себе перед закидами ересі, перед синодом. Але на збори синоду його не допустили. Тоді Гус, уважаючи мовчанку синоду за знак що ніхто йому не закидає ересі, знов розліпив оповістки, що ніхто в цілім чеськім королівстві не явив ся проти него. Він готов тепер явити ся перед папою і собором, запевнений, що если би його обвинувачували о ересь, то він не лякав би ся карі назначеної для еретиків.

Від папського інквізитора Николая, єпископа Назарету, дістав посьвідку з печаткою нотаря з датою 30. серпня, 1414., що його становиско в церкві є добре. Той папський інквізитор також прилюдно заявив, що він знає Гуса яко доброго католика, на котрім нема і тіни ересі.

На другім синоді, що відбув ся в місяцю жовтню, архієпископ Конрад з Праги посьвідчив в присутности приятелів Гуса, що він не знає про жадну ересь ані блуд, який би совістно можна закинути Гусови.

В вересню 1414. р. Гус написав лист до короля Жигмонта, в котрім повідомляє його, що вибирає ся до Констанції і ожидає письма безпеченьства від короля. Він також просив короля, щоби виеднав йому публичне послуханє на соборі, а коли докажуть йому ересі, він готов умерти, коли треба, за Христа і його закон. Потайки він нічого не учив. Він лише говорив на публичних місцях де збирали ся професори і студенти університету, сьвященники, шляхта і другі люди.

Тим часом вороги Гуса не засипляли справи. Они збирали зізнаня від Івана з Противи, бувшого пропо-

відника Ветлєвської каплиці і Андрія Броди, завва- того ворога Гуса. Ті зізнання мали бути ужиті проти Гуса на соборі. Їх зізнання опирали ся на уривках з проповідий Гуса і поговірках які чули на улицах. Між иньшим они зізнали, що Гус учив, що хліб в Тай- ні Вечери остає хлібом по проголошеню сьвященником форми зі Сьвятого Письма і що сьвященники находя- чі ся в смертельнім грісі, не мають права розгрішати грішників.

Гус вибирає ся в подорож. 11. жовтня, 1414. р., почала ся подорож Гуса до Констанції. Королі, Жиг- монт і Вацлав віддали його під опіку трох чеських шляхтичів, Івана Хлюма, Генрика Хлюма його вуйка, і Вацлава Дуби. На видатки подорожи зложили ся приятелі Гуса. Оден подарував йому гарного коня і повізку а другий дав йому другого коня.

Перед виїздом Гус написав письмо до своїх чесь- ких приятелів, котрих називає братами і сестрами. В тім письмі він висказує свою непевність, чи коли по- бачить їх за життя. Він покликвує їх на сьвідoctво, що всегда публично проповідував слово Боже без сре- сі і блудів. Він запевняє їх, що не був єретиком. Дальше він говорить про великі небезпеченства, які стоять перед ним а також правдоподібно і смерть. Але если його смерть причинить ся до слави Божої, то він молить Бога, щоби дав йому відвагу прийняти смерть без грішного страху. Він також просив їх о молитви, щоби Бог заховав його серед многих і впливових во- рогів в Констанції.

Для забезпеченя ся на випадок потреби Гус віддав своему улюбленому ученикови Мартинови з Праги за- печатану послїдну волю з тим, щоби її отворити до-

перва по його смерті. Гус дуже любив сего молодця і звивав його, щоби позістав вірним присязі чистоти, щоби хоронив ся перед всякими покусами і щоби поступав як вірний слуга Христовий. Він перестерігав Мартина перед захланністю і неморальним житєм тогдішнього духовенства, просив його о прошене если в чім провинив ся проти него і записав йому свій сивий одяг.

Партія Гуса складала ся з трицяти осіб. Подорож відбувала ся на конях. З Праги удали ся вони до Бірнав, Найштадт, Сульцбах, Геррербрук, Лявф а в кінци Нірнберґ, де прибули 19. жовтня. З Нірнберґа удали ся до Біберах, Віртенберґу і Равенсбург на озером Констанція. Вкінци взяли човен, котрий завіз їх через озеро до міста Констанції. Цілу ту подорож Гус відбув отверто, не закриваючи свого імени. Щоби утруднити подорож Гуса і настроїти людність проти него, оден старий сьвященик з Праги їхав тою самою дорогою на день перед партією Гуса і розсівав поголки, що Гус є чарівник. Мимо того однак підчас цілої подорожи всюди витали Гуса дуже радо. На папський інтердикт нігде не звертали уваги. Німці, Французи, Італійці і нарід усіх кляс виходив йому на зустріч. Сьвященики і урядники принимали його у своїх домах. В Бірнав тамошний парок приняв Гуса в своїй хаті і поставив перед ним збанок вина. В Нірнберґу Гус мав диспути з тамошними сьвящениками а опісля всі дуже сердечно його принимали.

З Нірнберґу оден з приятелів Гуса, Вацлав Дуб удав ся до Спіри, щоб відобрати зелізний лист від короля а партія Гуса пустила ся дальше в напрямі до Констанції.

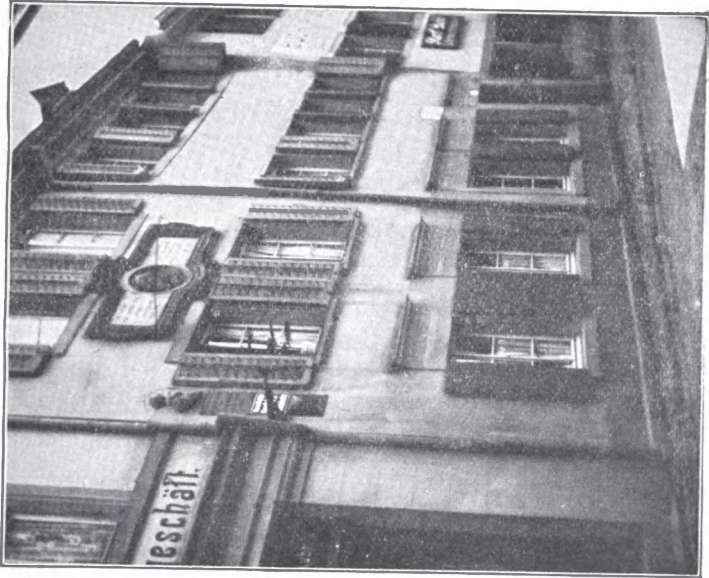
До Констанції прибули 3. листопада, в суботу. На-

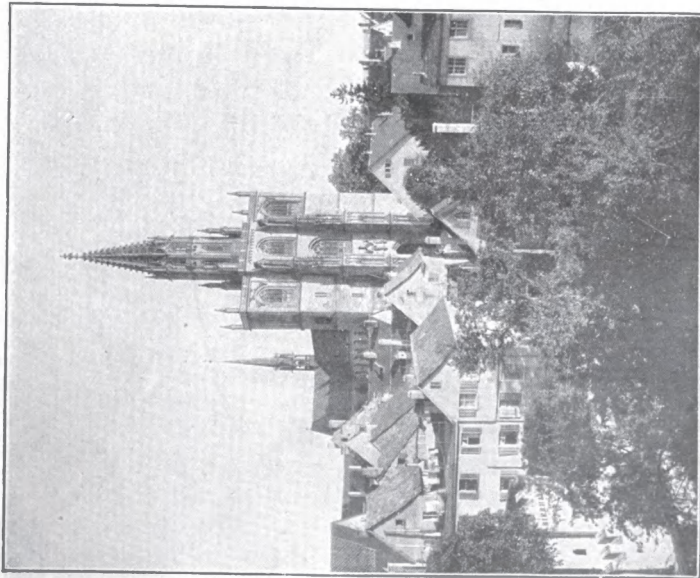
проти них вийшла товпа народа і відвела Гуса до дому вдовиці Фіда, де він замешкав. Дім сей стоїть по нинішній день. На нїм видіте напись в німецькій і чеській мові: »Мешканє чеського реформатора Івана Гуса, 1414«. Скоро Гус знайшов ся на місци призначеня, Іван Хлюм і Ляцембок удали ся до папи, котрий вже був на місци і предложили йому справу Гуса. Папа дав їм запевненє, що Гусови нічого не стане ся, »навіть если би він убив мого рідного брата«. В сей спосіб запевнені, опікуни Гуса вернули до своїх господ. Але обітниця папська була пуста і нешира, бо вже на другий день після прибытя Гуса, Михайло де Кавзіс порозліплював по місті оповістки, що він і його приклонники почали справу проти Івана Гуса, упертого, виклятого і підозрілого о ересь.

Місто Констанція. Констанція, тепер місто в Баден, на час собору було осередком, на котрий звернула увагу ціла західна Европа. Місто було славне гарним положенєм і здоровим підсонем. Перед містом на острові находив ся домініканський монастир, в котрім опісля увязнено Гуса. Саме місто було окружене мурами а широка улица ділила його на дві часті. На північ від міста пливе ріка Рен.

На тиждень перед приїздом Гуса, прибыв до Констанції папа Іван XXIII. серед великого блеску. Папа їхав на білим кони покритім червоним покривалом. В його товаристві було девятьох кардиналів і шістнадцять соток їздців. Ціле місто вирушило на зустріч папі і провели його до єпископської палати, де він замешкав. Горожани Констанції принесли папі в дарунку чотири великі бочки французького вина, чотири альзацького а вісім бочок місцевого вина і вру-

**Мешкане Гуса
в Констанції.**

**місто Констанція
з катедрою.**

чили йому велику срібну чарку до пиття. До Констанції зіхали ся люди різних клас з різних місцевостей Європи. Була се найбільша подія в середних віках, повна блиску і гордості. Місто числило лише шість тисяч мешканців. Однак на час собора, після свідчення очевидців находило ся там около сто тисяч людей. Було там трийцять тисяч ліжок для чужинців. Пять сот осіб утопило ся в озері підчас собора. Зі всіх усюдів зіхали ся там пекарі, слуги, золотарі, писарі, мінняйли грошей, купці, малярі, різьбарі ба навіть торговельники зі Сходу. Всього то зібрало ся разом в Констанції шукаючи зарібку, пригод або слави. В соборі тим взяло участь 33 кардиналів, 5 патріархів, 47 архиепископів, 145 єпископів, 93 суффраганів єпископів, 217 докторів теології, 361 докторів прав і 171 докторів медицини. 37 університетів мали там своїх представителів. Було там 83 представителів королів і пануючих князів, 38 князів, 173 графів, 718 баронів і поверх півтора тисяча шляхтичів. Самих музикантів було там 1.700. Окрім того, як тогочасний історик подає, було там 700 безвстидних жінок, котрі явно віддавали ся своїм безвстидним ділам в найнятих комнатах. А таких, що в тайні вели своє безвстидне ремесло, годі було почислити.

З приїздом нових учасників собора збільшало ся в місті жите, радість, забави і розпуста. Відбували ся там турнії, танці, гімнастичні представлення, процесії і концерти. Щоби забезпечити публіцистичні потреби, ліція видала строгі приписи. Книжки по ночах були заборонені. Щоби забезпечити їх перед означено з гори ціну поживи.

Перші дні Гуса в Констанції. Про житє Гуса в перших днях його прибутя до Констанції довідуємо ся з його листів до приятелїв в Празі. В однім листі він пише, що рознесла ся поголоска, що другий папа, Бенедикт XIII., приїзджав до Констанції. Та поголоска показала ся потім неправдива. Другим разом він звертає ся до своїх приятелїв в Празі з просьбою о поміч для многих Чехів, котрі опинили ся в Констанції без цента. Він вихвалює свого опікуна Івана Хлюма, котрий відважно і по мужеськи боронить його перед ворогами і проповідує більше, як він сам. Він пише також про велику розпусту і неморальність в місті і повгаряє висказ Швабів, що не вистарчить і ціле покоління, щоби очистити Констанцію від гріхів і зіпсутя, яке наніс до міста церковний собор.

В иньшій письмі згадує Гус про своїх ворогів, котрі безвинно старають ся збудити неприхильність собора до него і домагають ся, щоб його трактовано як еретика. Михайло де Кавзіс, Петро Палєч і єпископ Літомишл готовлять скарги на него і при помочи Домініканів відвідують кардиналів, архієпископів і других церковних достойників, щоби збудити серед них упереджене до справи Гуса. Гус покладав одиноку надію на короля Жигмонта, котрий ще не прибув на собор.

Дня 9. листопада, в тиждень після прибутя Гуса, папа Іван XXIII. на просьбу приятелїв Гуса подав їм до відома, що інтердикт кинеший на Гуса зістав часово завішений і що Гус може безнечно вийти на місто і ходити до церков, лише мав вистерігати ся брати участь в службі Божій і мав уникати зносин з люльми. Се було добрим знаком для Гуса.

Все ж таки Гус був уважаний за еретика і тяжіла

на нім папська клятва. Присутність Гуса в Констанції викликала певного рода непевність серед учасників собора. Його свобода неначе колола його противників, котрі при кожній нагоді звертали увагу людий на те, що він таки є єретиком.

Ув'язненє Гуса. В несповна місяць після приїзду Гуса до Констанції, дня 28. листопада, до мешканя Гуса зайшов посадник міста Гаґс з Вадену і єпископи з Тренту і Авґсбурґа і повідомили його, що папа і кардинали суть готові переслухати його, та що они прийшли по него. Іван Хлюм сейчас пізнав в тім підступ і зірвавши ся на ноги, відкликав ся на королівський »лист безпеченства« і на заяву короля, що з Гусом не мають нічого робити аж до його приїзду. Він закинув прибувшим, що они нарушають королівську честь. Відтак звернувши ся до посадника, Хлюм сказав по німецьки: »Если би сам чорт мав мати розправу, то повинен дістати безсторонне і чесне переслуханє.«

Коли єпископ з Тренту заявив, що они прийшли там в інтересї мира і щоби запобічи заворушеню, Гус підніс ся з за стола і сказав, що він прибув до Констанції, щоби предложити свою справу перед цілим собором а не перед папою і кардиналами. Все-ж таки він був готовий іти на поклик папи. Серед того військо окружило мешканє Гуса. Гус віддав ся в руки прибувших і поблагословив свою господиню, котра зі слезами в очах пращала ся з ним. Відтак посадили його на малого коня і повели його серед цїкавої товпи до єпископської палати.

Товариш Гуса Владинович пише, що ув'язненє Гуса наступило за впливом Палеча і Михайла де Кавзіс.

В тім часі розпущено поголоску, що Іван Гус наміряв утікати на возі з сіном і тому власти церковні були приневолені його увязнити. Але та поголоска є неправдива, її видумали вороги Гуса, щоби прискорити його увязнене.

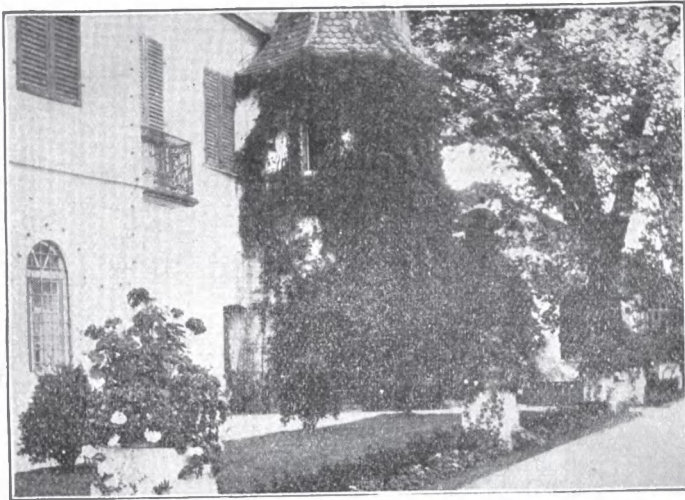
Від тепер судьба Гуса була запечатана. З ним обходилися як зі злочинцем і пропала всяка надія, щоби справу його міг собор судити безсторонно. Справді були деякі одиниці, котрі бажали дати йому безсторонне переслуханє, але загал був проти Гуса. Гусови лишилися лише два виходи: або відкликати свою науку, або потерпіти смерть. Але очевидно Гус рішився на той другий вихід, бо сказав до єпископа з Тренту слідуєчі слова: »Я радше вибрав би смерть, як мав би відречи ся тої правди, котру пізнав я зі Св. Письма.«

Гус на папсьнім переслуханю. Коли Гуса привели перед папу і кардиналів, сказали йому, що дійшли до них вісти з ріжних сторін, що він засїв в Чехії много блудів. На те відповів їм Гус, що він волів би радше умерти, як держати ся блудів. Він з власної волі прибув на собор і був готовий відречи ся ложної науки, если би йому її доказали. Кардиналам подобала ся та відповідь і они пішли на нараду. Коли Гус чекав їх повороту, запустив ся з ним в розмову один хитрий теолог, котрий удаючи мало образованого монаха, старав ся зловити Гуса за слова. Гус не підозріваючи нічого, говорив з ним досить свобідно. Коли опісля Гус довідав ся, що з ним говорив славний Ломбардський теолог Дідахус, жалував того що не знав о тім, бо тогді інакше був би з ним говорив. Вечером того дня повідомлено Гуса, що від тепер буде перебува-

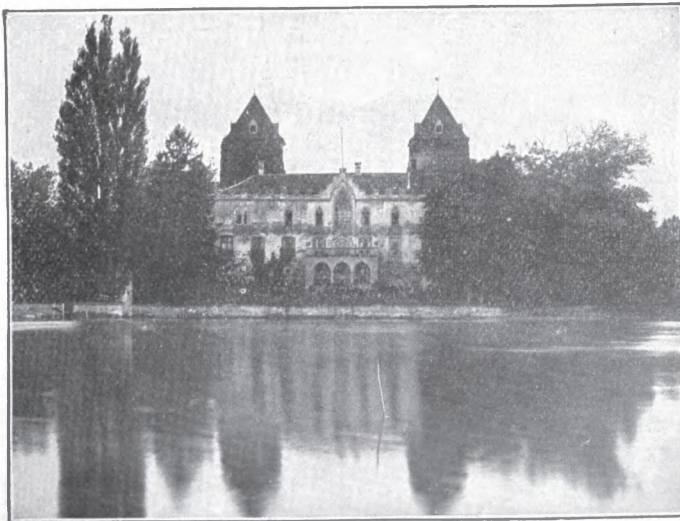

іръв
буль
рав-
його

об-
що-
вді
ю-
к-
у-
в
-

**Вязниця Гуса
в Домініканськiм монастири.**

**Вязниця Гуса
в замку Готлібен над Реном.**

ти під сторожію. Іван Хлюм чимскорше поспішив до папи, котрий еще держав раду з кардиналами і запротестував проти насильства над Гусом. Папа покликав кардиналів за свідків, що то не він казав увязнити Гуса а відтягнувши Хлюма на бік, сказав по тихо: »Ти знаєш про мої відносини з кардиналами. Они віддали Гуса мені, я мусів прийняти його jako вязня.«

Того вечера відвели Гуса до мешканя Констанцького крилонганина, де перебував один кардинал. Там перебув Гус один тиждень. Дня 6. грудня 1414. завели його до Домініканського монастира, де перетримувано його в строгій вязниці до кінця марта 1415.

Гус у вязниці. Домініканська вязниця до котрої вкинено Гуса була дуже нездорова, вогка і повна нечистоти і через те Гус, котрий був і так слабого здоровля, попав у тяжку недугу, так, що смерть була вже близька. Його почала мучити горячка і доперва папський лікар спинив дальший розвиток його хвороби. 8. січня 1415. року, на приказ папи поміщено Гуса в здоровійшій частині вязниці. В два тижні пізнійше Гус на стільки подужав, що міг знова писати до своїх приятелів. Гуса нарочно умістили у такій тяжкій вязниці, щоби цілковито відтяти його від світла і в сей спосіб приневолити його до упокореня перед церковною властію. Йому не дозволили мати жадних книжок, навіть латинську Біблію відобрали від него. Доперва по кількох тижнях Гус зеднав собі прихильність свого сторожа Роберта і деяких папських урядників і при їх помочи дістав до вязниці Біблію і міг порозумівати ся з деякими своїми приятелями, що були на воли.

Гус не міг знайти вірнійших приятелів від Івана

Хлюма і Младеновича. Они робили всякі заходи, щоби увільнити Гуса з в'язниці або бодай улекшити йому побут у замкненю. Найбільше побивав ся за Гусом Іван Хлюм. В половині грудня він розліпив на видних місцях відозву у латинській і німецькій мові, в котрій протестував проти зломаня королівського листа безпеченьства. Кажуть, що коли король Жигмонт довідав ся про увязненє Гуса, то попав у таку лють, що кляв ся, що виломить двері у в'язниці Гуса, всли його не випустять перед його приїздом до Констанції. Але власти церковні не звертали жадної уваги на погрози короля.

Письма Гуса з в'язниці. Іван Гус перебував в в'язниці вісім місяців. Про його побут в в'язниці, його почуваня, смутки і радости, його здоровлє і терпіня довідуємо ся з листів, які він писав з в'язниці до своїх приятелів і оборонців в Констанції і в Чехах. Заховало ся пятьдесят тих листів, котрі Гус передав через своїх сторожів а передовсім одного, Роберта, котрий був дуже прихильний до Гуса. Ті листи починають ся дня 19. січня 1415. року а послідні були написані на тиждень перед його смертю, 29. червня 1415. року до Івана Хлюма, Вацлава Дудн і приятелів в Чехії. З листів тих пробиває ся лагідність і правдива набожність. В однім листі він просить Івана Хлюма о сорочку, в другім просить о більше паперу до писаня, то знова вивідує ся о судьбу Броніма.

Гус терпів на безсонність і нераз по цілих ночах списував свої думки прозою і стихом і відповідав на закиди Палєча і других. Одиною розрадою йому були сни. Одної ночі в марцю йому снило ся, що був в Бетлєємській каплиці і там побачив на місци старих

образів Христа, нові, прегарні образи, намальовані славними малярами. Відтак він почув визов людній: »Нехай єпископ і священники прийдуть тут і знищать ті образи, если годні се зробити«.

Але понад все, письма Гуса представляли релігійні почування його душі. Він пише, що через час його пересиджування в вязниці найбільшою душевною осолодою були йому Псалми Давидові. »Там в вязниці«, пише він, »проходжував ся я з Добрим Пастирем, котрий відсвіжує душу і заосмотрює всі потреби свого народа«.

Іван Гус на допитах. Урядові допити були ведені приватно людьми, назначеними Собором, а вкінці перед цілим Собором в францішканським монастири. Лиш один раз завели Гуса до катедри, а було се рано, 6. липня, 1415. року, коли проголошено йому засуд смерти. Підчас того коли відбували ся ті допити, Палеч і Михайло де Кавсіс весь час трудили ся збиранем скарг і донесень на Гуса. З разу Гус протестував, що прибув до Констанції завірений королем, що буде мав спосібність публично предложити свою справу, без перешкоди від своїх чеських і других ворогів. Він твердив до кінця, що зломано з ним віру. Собор зовсім не зважав на свідoctва з Чехії що Гус був правовірний, але від разу почав обходити ся з ним як з еретиком. Гус любачив, що дуже трудно, майже неможливо, щоби він міг одержати безсторонний засуд.

Перший допит відбув ся дня 4. грудня 1414. року а вели його патріярх Константинополя і два єпископи назначені папою Іваном XXIII. Покликано також многих свідків, котрі зізнавали проти Гуса. Поміж свідками були бувші професори праського університету, котрі опісля перенесли ся до Липска. Одного ра-

зу покликано на свідка якогось світського чоловіка. Коли казали йому зізнавати, він заявив, що нічого не знає. Коли се почув Михайло де Кавсіс, сказав, що він свідчив би навіть проти власного батька, еслиби його батько держав ся чогось противного вірі.

Звичайно коли судили чоловіка за ересь, давали йому оборонцю. Але Гусови оборонця не дали, хотяй він просив о него. Гусови закинули, що він учив XLV артикулів Векліфа і сорок два артикули, які витягнуто з його книжки про церков і з других писань. Гусови дали спосібність відповісти на ті закиди. Гус сказав, що многі з тих закидів суть перекручені а иньші виняті зі середини уступу, мають зовсім відмінне значіне. Деякі закиди суть прямо видумані Палечом і другими. З другого боку він признав, що деякі закиди були правдиві. І так, він обстоював за тим, що хто був сплямлений смертельним гріхом, не міг бути членом правдивої церкви; або що князі мали власть відобрати церковні мастки і прогнати негідних святиеників і многі другі. Гусови предложили, щоби його справу судило дванайцять докторів теології, але він не згодив ся на те.

Кромі тих піднесено проти Гуса многі другі закиди, між ними закиди париського теолога Герсона. Але Гус пізнав, що найголовнішим закидом проти него було те: що він виступав проти папської буллі в справі хрестоносного походу; що уділяв св. Тайн, коли на нім тяжіло прокляте і що відкликав ся від засуду папи до самого Христа. І справді ті три тяжкі закиди відчитано йому на засіданю. Також чимало пошкодив Гусови його лпст до Праги, в котрім він говорить, що в Констанції жеде на него цілий заступ ворогів і що він був готовий потерпіти смерть, если через свою смерть

прославить Бога; та що лише сам Бог може охоронити його перед карою смерті.

Приїзд короля Жигмонта. Серед того прибув до Констанції король Жигмонт, найвизначніша личність на цілїм Соборі. Саме що тогді, дня 8. листопада 1414. року зістав він коронований в Аквісграні, а в чотири дни опісля пустив ся в дорогу на полудне. До Констанції прибув він на сам Святий Вечір, пізно в ночи разом зі своєю женою Варварою і єї отцем. Мороз на дворі був дуже великий. Огрівши ся троха і прибравши сьвяточні одяги, королівська пара перейшла сьвяточно прибраними і осьвітленими улицями до катедральної церкви на ранішну відправу. Там приймив їх папа серед великого блеску. Король з вінцем на голові відчитав уступ зі Св. Письма про Христове Рождество і в сей спосіб розпочав відправу. Почали правити Служби Божі, одну за другою, аж відправили їх, одні кажуть девять, а другі кажуть одинайцять. Вкінци папа віддав королеви меч, наминаючи його, щоби боронив церков.

Гус і його приятелі много покладали надїй на короля Жигмонта. Його порівнували до Даниїла, що звволив Зузанну, та до царя Давида. Але король Жигмонт, хотяй він був першим князем в цілїм християнськім сьвітї, не мав досить сили оперти ся церкві, так само як і папа римський не міг оперти ся своїм кардиналам в часі увязнення Гуса.

Єще перед приїздом короля церковна старшина много радила над тим, чи має вартість королівський лист безпеченьства, виданий чоловікови підозрілому о ересь, і чи увільняє він його від суду і вязниці. Они прийшли до заключеня, що з еретиком має ся постуна-

ти після законів церкви, а свѣтський лист безпеченьства не може вязати церкви.

Се становиско церкви не подобало ся королеви. Він кілька разів в гнѣві вийшов зі зборів і грозив, що виїде в Констанції, если Собор не ушанує його листа безпеченьства. Але в кінци, коли побачив що Собор може розбити ся, король уступив. Він не хотів стягати на себе вини розбитя Собора. Порішено отже вести дальші переслухання Гуса без всяких перепон зі сторони короля.

Хотяй суд Гуса відбував ся після церковних законів, все ж таки приятелі Гуса не перестали глядіти на короля як на відвічального за безпеченьство Гуса. Жигмонт дав Гусови своє королівське слово, дав йому лист безпеченьства, він отже був відвічальний за те, если би Гусови що злого заповідяли на Соборі. З початком 1415. року моравські барони і шляхта післали до короля протести проти увязнення Гуса. Они пригадали королеви його лист безпеченьства, який був звісний по цілій Моравії і Чехії. Гус виїхав з Праги відповісти на пороблені йому закиди, і він заслугував на явний і справедливий суд.

Коли приятелі Гуса дорікали королеви за зломаня королівського слова даного Гусови, вороги Гуса неменьше налягали на короля, щоби коротко покінчив з ним. Арагонський король Фердинанд взивав короля Жигмонта, щоби без проволоки засудив на смерть несправедного Гуса, котрого сам Бог прокляв. Він казав: »Чи не засудив би король на смерть навіть свою жінку, матір або дитину, если би они накланяли його почитати ложних богів? Чи не в написано, що належить уникати вретика після другого упізненя?«

Безнадійне положенє Гуса. Іван Гус, котрий такі великі надії покладав на приїзд короля, тепер майже попав в роспуку. Він мусів чути в серцю своїм, що надіє ся проти надії. Він бажав бачити ся з королем лицем в лице і просив його о послуханє, але не дістав жадної відповіді. Завід Гуса був дуже болісний. Очевидно король забув про него. Гус лише бажав, щоби король був присутний на його переслуханю, щоби він міг почути і зрозуміти справу Гуса. Була се послідна надія Гуса, она сповнила ся. Але король показав ся негідним оборонцем Гуса.

Гус також молив Хлюма, щоб вставив ся за ним у короля, щоби випустили його з вязниці і дали йому спосібність порадити ся з приятелями. Він мав надію, що позволять йому мати проповідь перед Собором. Він навіть приготовив три проповіді на ту ціль, але надія завела його. Йому сказали, що може дістати послуханє лише за заплаатою двох тисячів дукатів. Такий тогді був звичай. Вороги Гуса ширили вісти, що він має великий масток, котрий дав до переходу чеській шляхті. А на ділі Гус був дуже бідний і жив з гроша позиченого від бідних і богатих. Ще перед самою смертю він журился тим, що не може віддати свого довгу.

В місяцю марцю нова хвороба положила його на постіль, а сплетні і ложні вісти, які про него ширили Палеч і Михайло де Кавсіс зовсім не прибавлювали йому здоровля. Палеч навіть почав домагати ся, щоби всіх приятелів Гуса в Чехії покликати до Констанції і зажадати від них відреченя ся блудної науки Гуса.

Одинока потїха Гуса. Конєць кінців, в очах Собора Гус був небезпечним еретиком, а вєрсь була най-

більшим злочином, який чоловік в тих часах міг поповнити. Одинокa лишила ся Гусови потіха, а се був Бог, і до Него звернув ся Гус з повною покорою і вірою. Так як Бог визволив Йону з нутра кита і Даниїла в ямі львів і трох молодців з горючої печі і Зузану від ложних свідків, так само Він може і Його визволити, если се мало вийти на Його славу. В своїм милосердію Він може визволити Гуску, що була замкнена у страшній вязниці. Підчас безсонних ночій Гус сьпівав літанії і молив ся, а коли терпіння його були великі, він думав про Христові муки. Йому жалко було на серцю, коли подумав, що не буде міг прийняти сьв. Причастія на Великдень. Він писав до своїх приятелів в Чехії, щоб гідно принимали сьв. Причастіє.

Велика була радість Гуса, коли в марці приїхав відвідати його ректор праського університету і приятель його, Прахатич. Побачивши свого вірного друга і добродія, Гус розплакав ся. Заходами Михайла де Кавсіє Прахатич зістав опісля увязнений, але на приказ короля його вскорі випустили.

Судьба Єроніма. Гус знав, яке небезпеченство грозить його приятелям в Констанції, і тому перестерегівав їх, а передовсім Єсенича і Єроніма з Праги, що би не відважили ся приїжджати до Констанції. Мимо тої перестороги, дня 4. цвїтня Єронім прибув до Констанції і сейчас на брамах міста порозліплював оповіщення, в котрих боронив правовірности Гуса. По кількох днях Єронім знова повернув до міста і публичними відозваами завізвав короля, що би дав йому лист безпеченства, бо він хоче явити ся перед собором і боронити Івана Гуса. Відтак Єронім усунув ся в затише,

ждучи на відповідь. Дня 17. цвітня собор обіцяв Еронімови безпеченьство перед насильством, але він не довіряючи тій обітницї, хотїв утечи до Чехії. По дорозї його пізнали, сейчас увязнили і відіслали до Констанції. Еронім не бачив Гуса. Гус почувши про його увязнене, сказав, що Еронім так само як він сам потерпить смерть. Ероніма всадили до підземної вязниці на кладовищи сьв. Павла і скували йому руки і ноги. Еронім попав в тяжку хворобу, але будучи кріпкого здоровля, скоро подужав.

РОЗДІЛ 7.

СУД НАД ГУСОМ.

Папа Іван XXIII. На короткий час справа папи Івана XXIII. відвернула увагу собора від Гуса і заставила його полагодити вперед папську схизму. Папа Іван нерado їхав на Собор до Констанції. Ще коли був в Фльоренції, він довідав ся про смерть свого політичного соперника Владислава і хотів їхати до Риму. Але кардинали не допустили до того. Проти своєї волі він поїхав на собор.

Не дивно, що він бояв ся Собора, бо на його совісти тяжіли страшні проступки. Йому закидали, що він подав отрую своєму попередникови, папі Александрови V.

Папа Іван XXIII. був спосібний чоловік, але за те був злочинцем найнижшого сорта. Він враз з папою Александром VI. і »папами роспусти«, що панували від 904. до 931. року, належить до найгідкіших злочинців роду людського. Житє своє почав яко розбишака і не було на світі злочину, якого би він не поповнив. На його суді Собор закинув йому сімдесят злочинів, а чотирнацять з них були такі гідкі, що Собор не дозволив їх публично відчитувати з огляду на публичне згіршене. Він спродавав ті самі церковні достоїнства по кілька разів, продавав їх навіть дітям. Він спродав голову Йоана Хрестителя за пятьдесят тисяч дукатів. Спродавав підроблені буллі; жив в перелюбі з жінкою свого брата і насилував монахині і невинні

дівчата. Був винуватий содомського гріха. Також закидували йому, що не вірив у будуче жите.

Розигнація і утеча папи. Поволи Собор прийшов до заключеня, що, аби завести лад і порядок в церкві, потреба не лише усунути з папського престола Григория XII. і Бенедикта XIII., але також потреба позбути ся і Івана, котрий скликав сей Собор. В тім часі розкинено по місті відозву в італійській мові, повну оскаржень на папу Івана, де представлено його яко виродка людськості. Публична думка звернула ся проти Івана і король Жигмонт не міг єї оперти ся. Щоби уникнути гіршої судьби, папа Іван згодив ся уступити з папського престола. Урядове оповіщенє його рішеня наступило дня 2. марця 1415. року. Підчас сего оповіщеня папа Іван клячав при престолі, на око глибоко зворушений, а король Жигмонт з великої радости на вид папської покори, похилив ся і поцілував ноги Івана XXIII.

Заява Івана XXIII. в справі зреченя ся папського престола так звучала: »Я, Іван, папа XXIII., задля мира християнства, визнаю, голошу, годжу ся, присягаю і обігую Богови, церкві і сьвятому Соборови, що добровільно зрікаю ся престола, щоб внести мир в Христову церков через своє уступленє — під тим услівем, що Петро Люна, ложно називаючий себе Бенедиктом XIII., і Ангел Корер, ложно називаючий себе Григорієм XII., особисто або через своїх заступників відречуть ся папського престола, котрий собі ложно присвоїли«.

Два рази передтим в історії церкви папи зрікали ся престола; раз на синоді в Сутрі, 1046. року, а другий раз 1294. року, коли папа Целестин V. по піврічнім правліню зложив свій уряд, подаючи за причину сла-

бість свого тіла і зіпсує людей.

Уступлене Івана ХХІІІ. наповнило місто Констанцію великою радістю. Проповідники церкви бачили в тім наближаючу ся побіду зеднаного християнства під одним папою. Але не много можна було числити на заяву папи Івана. Поміж людьми почали ширити ся вісти, що він хоче розбити собор і утікати з Констанції. Папа нарікав перед королем, що констанцький воздух йому не служить, але король виміг на нім, що не утече з Констанції перед замкненем собора. Але і король не довіряв папі і поставив сторожу при брамах міста і на озері.

В короткім часі після того, помимо чуйної сторожи, папа Іван користаючи з замішання підчас рипарських турніїв, утік в перебраню до Шафгавзен, посілости австрійського князя Фердинанда. Папа іменував Фердинанда церковним урядником з річною платнею шість тисяч дукатів. Перебуваючи в безпечнім місци, здалека від Констанції, папа Іван написав письмо, в котрім заявив, що в Констанції воля його була королем обмежена і запротестував проти ухваленого собором рішення голосувати після народів. Він був за тим, щоби єпископи голосували незалежно від того, до якого народу належать, так, як се практиковано на соборі в Нікеї і на других соборах церкви.

Коли рознесла ся вість по місті про утечу папи, настав великий переполох. Купці почали пакувати свої товари, люди почали готувити ся до виїзду з міста. Тоді король Жигмонт взяв справу в свої руки і особисто почав успокоювати людей обіцяючи удержувати лад і порядок.

Доля Івана Гуса. Утеча папи Івана XXIII. немало вплинула на долю Гуса. Гус в своїх письмах з того часу пише про велике замішанє в соборі, та про грозу голоднечі в місті. На удержанє Гуса в вязниці папа був призначив невеличку суму грошей, котру виплачувано йому кожного тижня. Тепер тої запомоги він не діставав і нарікав, що не має що їсти. Папська сторожа в вязниці Гуса також почала утікати з міста і Гус бояв ся, що і його заберуть з собою в ночі.

Але сторожі Гуса віддали ключі вязниці королеви, а гої порозумівши ся з членами собора віддав Гуса під опіку єпископа Констанції. В ночі дня 24. марця констанцький єпископ казав завести скованого Гуса і під сильною сторожею до свого замку в Готлібен над Реном, поза мурами міста. Замок сей находить ся дві милі від катедрі а одну милю від місця, де Гус зістав спалений. Кімната, в котрій уміщено Гуса знаходила ся на вершку вежі, котрої мури були пять стіп грубі. Кімната мала дваїцять пять квадратних стіп. Через невеличкий отвір в мурі Гус мав прекрасний вигляд на озеро і доколичні гори.

В тій вежі пробував Гус два місяці — до 5. червня 1415. року. Через день він міг проходжувати ся в своїй невеличкій вязниці зі скованими ногами, а на ніч закладали йому ланцухи на руки і приковували до стіни коло ліжка. Така була строга сторожа тут над Гусом, що за тих два місяці Гус не міг і слова переказати на сьвіт.

Протести в справі Гуса. Дня 6. цвѣтня собор віддав справу Гуса в руки комісії, котра мала розслідити науку Векліфа і Гуса. В два тижні пізнійше іменував

собор нову комісію, зложену з представителів чотирох народів: Англійців, Німців, Французів і Італійців. Хоть справа Гуса находила ся в руках комісії, то протести Чехів і Поляків, що находили ся в Констанції, і шляхти в Чехії принесли ту справу перед повний Собор.

Перший протест підписаний чеською і польською шляхтою в Констанції, доручено соборови дня 13. мая. Було там зазначено, що Гус прибув до Констанції маючи від короля лист безпеченьства. А однак його уязнено без переслухання і запроторено в таку тяжку вязницю, що йому грозила утрата розуму. А все те дів ся як раз тогді, коли другі особи, обвинувачені о ересь в Пізі, находять ся на волі. Чеське королівство терпить під несправедливим пятном ересі. Протестуючі просять собор, щоб сейчас випущено Гуса на волю. Проволока може оказати ся небезпечною його здоровлю. При кінци, протестуючі заперечили многим оскарженням поробленим Гусови.

Протест сей викликав дискусію, в котрій взяв участь єпископ Літомишля. В своїй промові він сказав, що заяви протесту суть неправдиві, що многі міста в Чехії суть заражені наукою Викаліфа, що годі ту погану ересь викоринити, що в Чехії діють ся страшні надужитя і сьвятотатства, що в Празі навіть шевці роздають хліб і вино і стають сповідниками. В кінци своєї промови він домагав ся від собора, щоби положив конець тим надужитям в Чехії.

В два дни пізнійше відповів на протести шляхти єпископ з Каркассоне. Він сказав, що чеська і польська шляхта є в блуді, коли твердить, що Гус прибув до Констанції під королівською опікою. Лист безпе-

ченьства дістав Гус доперва в п'ятнадцять день після свого прибуття до Констанції. А що до того, що Гуса увязнено без переслухання, то не треба забувати, що він вже давніше був покликаний до Риму і не явився, так отже з огляду на його довге викляте, він був не лише звичайним еретиком, але також небезпечним сівачем нових блудів. А понад усе, помимо того що тяжіло на нім викляте, він відважився мати в Констанції публичну проповідь.

Виводи єпископа шляхта збила в короткий а рішучий спосіб. Они сказали, що если король не обіцяв Гусови листа безпеченьства перед його виїздом до Констанції, тогді брехня по стороні королівського уряду. Коли Гус зістав увязнений, він мав при собі королівський лист, і про се знало ціле місто. Гус був готовий їхати до Риму коли його вівзвали і в тій цілі післав там своїх представителів. Справді папа викляв Гуса, але він відкликав ся до Христа і до собора і в тій цілі тут приїхав, аби перед собором публично заявити своє ісповіданє віри. В Констанції Гус публично не проповідував, він навіть не виходив зі своєї хатп. А що до ересі Викаліфа в Чехії, то єпископ з Літомишля говорить неправду.

Другий протест в справі Гуса прислала шляхта з Моравії з многими підписами впливових і визначних людей. Сей протест був присланий на руки короля Жигмонта, а відчитано його на Соборі дня 31. мая. Підписані домагали ся, щоби Гусови дати отверте послуханє, бо він є добрий чоловік, вірний і чесний проповідник і слуга Божий. Они пригадують королеви, що він дав Гусови лист безпеченьства, хотяй чоловік того рода, що Гус, такого письма не потребував. Собор на-

рушуючи найсвятійший закон, вкинув Гуса до строгої в'язниці, ба навіть казав скувати йому руки і ноги. Они отже молять короля і собор, щоб випустили Гуса на волю, а они ручать своїм словом, котре ніколи не було зломане, що Гус позістане в Констанції доки не буде мав публичного послуханя.

На сей другий протест відповів в імени собора патріарх з Антиохії. Він сказав, що невинність або вина Гуса покаже ся на публичнім послуханю, яке він буде мати дня 5. червня. А що до заперуки шляхти, що Гус не втече, собор на се ніколи не пристане, бо за єретика того рода що Гус, ніхто на світі заперуки давати не може.

Найважнійший з протестів, підписаний двіста п'ятьдесять шляхотськими родинами з Чехії і Моравії, зістав відчитаний на соборі дня 12. червня. І сей протест прислано на руки короля Жигмонта. Підписані на тім протесті звертають увагу короля на те, що папа Іван, рік перед тим прирік, що всі, навіть єретики, если прибудуть на собор до Констанції, мають забезпечений побут на соборі і поворот до рідного краю. Гуса они назвали найчеснійшим чоловіком і вірним проповідником Слова Божого. Він удав ся до Констанції, щоби зняти з Чехії лиху славу єресі. Сьвідки, далеко численнійші як його вороги і більше достовірні від них, посьвідчили, що він ніколи не проповідував єресі, але противно, він голосив правду і Божий закон, який знаходиться в Сьв. Письмі і який розяснили сьв. Отці. Помимо закона і королівської обітницї Гуса вкинули до в'язниці. Ціла Чехія паленіє зі встиду, що з єї невинним чоловіком обходять ся як зі злочинцем. Добре їма королівське вимагає того, щоби Гуса відпусти-

ли назад до Чехії.

Значне число чеської шляхти вислало дня 12. мая письмо до тих Чехів і Моравян, що перебували в Констанції, взиваючи їх, щоби они заступали ся перед королем за Гуса, та щоби не допустили йому кривди зробити.

У всіх тих протестах підписаних найвизначнішими людьми, протестуючі в імені своїм власнім і в імені народа взагалі свідчили про високий характер Гуса, як також про його ревність в проповіді Слова Божого. Всі они уважали увязнене Гуса за злочинну несправедливість і зломане торжественної обітницї. Несправедливість заповідяну Гусови они уважали за наругу над Чехами.

Причастіє під двома видами. Справа причастія під двома видами незвичайно утруднила становиско Гуса. Вороги Гуса робили йому закид, що він противно науці католицької церкви заводить в Чехії причастіє під двома видами. Оборонці Гуса твердили в своїх протестах, що се не є правда. Тим часом справді приклонники Гуса в Празі почали уділяти причастіє під двома видами. Хотяй Гус не мав нічого з тим до діла, всеж таки сама обставина, що приклонники Гуса вводили в Чехії ту новість, робила положене Гуса о много труднішим. Про ту реформу в причастію Гус довідав ся коли вже був увязнений.

В тогдішних часах подібно як і тепер католицька церков уділяла вірним причастія лише під видом хліба; вино і хліб принимало лише духовенство. Вина не подавано світським людям раз тому, щоби через те вивисшити св'ященничий стан, а друге тому, щоби не

допустити до »забезпечення Христової кровн«, коли би вино розляло ся підчас подавання його вірним.

Щоби оправдати сей звичай, католицькі учені і теолоґи часто уживали найдивачнійших аргументів, покликаючи ся на Св'яте Письмо. Тома Аквінас аргументував в той спосіб, що Христос розділив хліб а не напиток пяти тисячам людей. Сей аргумент можна було дуже легко збити твердженням, що Христос розділив також рибу, отже місто вина, повинно ся було подавати рибу підчас причастія.

Ансельм, котрий жив близько двіста літ перед Томою твердив, що цілий Христос находив ся в хлібі і цілий в вині. Александер з Галес на початку тринадцятого віку твердив, що, коли цілий Христос знаходить ся в хлібі, то належить здержати вино від причастія сьвітським, щоби люди пізнали, що споживаючи сам хліб, споживають повне тіло Христове.

Констанцький Собор заняв ся ревню справою причастія і загрозив виклятем всім тим сьвященникам, котрі би відважили ся подавати причастіє під двома видами. Учений теолоґ Герсон дуже рішучо виступив на констанцькім Соборі проти причастія під двома видами. Він покликав ся на два уступи зі Св'ятого Письма, котрі так звучать: »Пробували ж у науці апостольській, і в общині, і в ламаню хліба, і в молитвах«. »І що дня пробували одностайно в церкві, і ламаючи по домах хліб, приймали харч в радості і простоті серця«. Діян. Ап. 2:42, 46. Се мало означати, що вже в апостольських часах уділювано причастіє під одним видом. Він також вказував на те, що вино легко можна обезчестити, коли оно розілле ся, або коли замочить вуса приймаючих причастіє. Також вино може замергну-

ти або зквасніти. Він також говорив, що подаючи вірним причастіє під двома видами, они уважали би себе за рівних духовенству. Коли Христос установив причастіє, він лише апостолам казав приймати його під двома видами.

На сей послідний аргумент можна легко відповісти, що на такий спосіб далеко краще було би цілковито здержати причастіє від вірних, а уділювати його лише духовенству, котре після науки католицької церкви є наслідником апостолів.

Перший в Празі, що почав подавати причастіє під двома видами був Якобелюс, один з визначнійших теологів в Чехії. Той новий звичай він почав вводити в той час, коли єпископи і старше духовенство виїхало до Констанції на Вселенський Собор. Приятелі Гуса в Празі прийняли ту новість дуже радо, а то тим більше, коли побачили, що она годить ся з наукою Сьв. Письма. Многі чеські церкви в Празі почали наслідувати той примір. Коли довідав ся о тім архієпископ Праги, він сейчас викляв Якобелюса, але нарід зовсім не звертав уваги на се викляте.

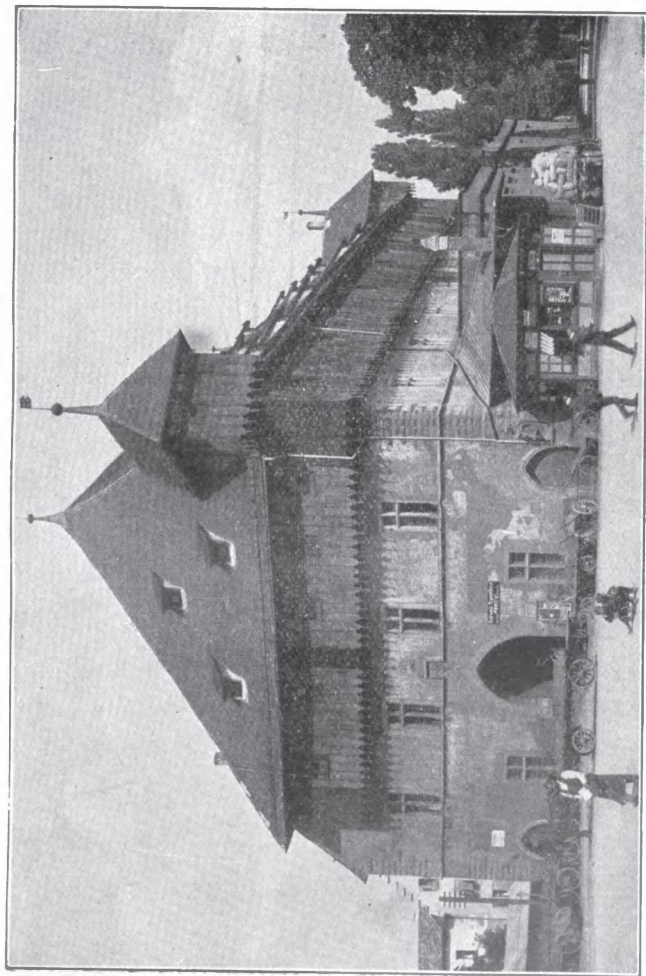
Поволи чутка про се дійшла до Гуса до вязниці. Зразу він спротивив ся тій новості, але коли глибоше застановив ся над тим питанем і провірив науку Сьвятого Письма, він прихилив ся до тої реформи і на ту тему написав теологічну розвідку.

Клятва кинена на Виліфа. Католицька церков ніколи не поступала без певного пляну і після певної системи. Той плян і ту систему ми бачимо в її поступованю з Гусом. Загал наглядно бачив, що проступок Гуса на тім полягав, що він переймив і розширив по-

гляди англійського реформатора Івана Вிகліфа. Однак на якій підставі міг Собор осудити Гуса, коли доси не осудив ще науки Вигліфа, котра була підставою вресі Гуса. В тій цілі Собор вибрав двіста шістьдесят блудів з науки Вигліфа і урядово викляв його. Справді Вигліф вже давно помер, і рука церкви не могла вже живого Вигліфа досягнути, се однак не спинило пімсти церкви і дня четвертого мая 1415. року Собор видав приказ викопати з гробу його кости і викинути їх геть далеко від церковного кладовища. Притім Собор вернув увагу тих, що мали виконати той приказ, щоби добре пересвідчили ся, що викидають кости еретика-Вигліфа, а не якого вірного. Але рішене Собору не зараз зістало сповнене. Дперва 1429. року папа Мартин V. післав до Англії розпоряджене, в котрім між иньшим так було сказано: »Святий Синод проголошує названого Івана Вигліфа еретиком, виключає його з церкви і проклинає його память яко такого, що помер упертим еретиком«.

Дорога до осужденя Івана Гуса була тепер отверта. Собор не відступив від пляну, система його не зістала нарушена.

Судьба папи Івана XXIII. Серед того, коли еще Гус находив ся в Готлібен, папа Іван XXIII. зістав увязнений, спроваджений до Констанції і уміщений в тій самій вязниці, що Гус. Івана XXIII. держали там два дни. Чи бачив ся він там з Гусом, того історія не подає, за те цікавий для нас конець Гуса і папи Івана XXIII. Ніхто не робив закидів проти характеру Гуса, ніхто не закидав йому неморальности, ані безбожности, а мимо того засуджено його на смерть, його спале-

Купельська палата, де відбувалися урядові засідання
Собора в Констанції.

но, попів з його тіла кинено до ріки Рену, а його пам'ять проклято як заразу.

Папу Івана XXIII. осуджено на Соборі за брудні і неморальні вчинки, скинено з папського престола, ув'язнено, опісля випущено його на волю, іменовано кардиналом в Тускулум, де він і помер 1419. року. На його гробі поставлено величавий пам'ятник. Пам'ять папи Івана XXIII. є пересторогою, пам'ять Івана Гуса є підмогою многих сердець і оживляючою силою для многих народів.

Перше переслуханє Гуса з дня 5. червня. На публичне переслуханє Гуса назначено день 5. червня, а щоби мати його близше місця, де то переслуханє мало відбутися, Гуса перенесено до вежі побіч Францішканського монастиря. В новій вязниці жило ся Гусови о много легше, сторожа над ним не була така строга і від того часу наново почала ся його переписка зі знакомими поза вязницею.

В першім своїм письмі він говорить, що подають йому ліпшу і поживнійшу їду.

Публичне переслуханє Гуса відбуло ся на домаганє короля Жигмонта і всі уважали се за великий уступок Собора. Звичайно всі інквізиційні переслуханя відбували ся в тайні.

Делегати на Собор і церковна старшина явили ся на переслуханє в повнім числі. Післа звичаю засідань інквізиції, відчитано пятьдесяту псалму, котрої 16. стих так звучить: »До грішника ж говорить Бог: Чого ти говориш про устами мої і носиш в устах твоїх завіт мій?« Опісля відчитано трийцять закидів, які знайшла проти него комісія, зложена з вісьмох людей.

Також відчитано письмо Гуса, яке він писав до своїх чеських приятелів перед самим виїздом до Констанції. В тім письмі він говорить про те, що має стрінутися на Соборі зі своїми смертельними ворогами і що правдоподібно жде його смерть.

Було очевидне, що Собор хоче відразу засудити Гуса на смерть, не давши йому спосібности до оборони. Про се довідав ся Петро Младенович і сейчас поніс ту звістку до Івана Хлюма і Вацлава Дуби. Ті два приятелі Гуса поспішили до короля і подали йому Гусову наукову розправу »Про Церков« і його писаня проти Палеча і Станіслава Знайма в оригіналі, бо вороги Гуса не вагали ся дописувати або зчеркувати деякі вискази в писанях Гуса, аби в той спосіб поперти своє ложне оскаржене.

Король вислухав тих двох оборонців Гуса і урядово повідомив Собор про своє королівське бажане, що не вільно осудити Гуса без попереднього повідомлення короля, і треба дати Гусови терпеливе переслухання.

Переслухання Гуса подобало радше на наругу чим на судову розправу, де розходить ся о жите і честь чоловіка.

Коли питали Гуса, чи він є автором книжок »Про Церков«, і »Відповідий Палечови і Станіславови«, Гус відповів, що він їх писав, а если в тих писанях є що злого, або який блуд, він охотно і в покорі відкличе.

Коли відчитано Гусови трийцять блудів, які знайдено в його писанях і свідощтва його ворогів, Гус хотів на се відповісти, але крики Собора заглушили його слова. Они кричали: »Покинь своє філзофоване, кажи так або ні.«

Коли Гус покликуював ся на отців церкви, з него по-

чали сьміяти ся і казали, що то не до річи.

Коли Гус побачив, що його змаганя суть надаремні, і мовчав, тогді члени Собора викрикували до него: »А видиш, мовчиш! Нам ясно, що ти признаєш ся до блудів«.

З того всього Гус зміркував, що нічого йому не може жадна оборона, бо доказів зі Сьвятого Письма і отців церкви Собор не прийме. Очевидно Собор рішив засудити його на смерть.

Гус після першого переслуханя. Яке вражінє зробило на Гуса його перше переслуханє, ми знаємо з його листів. Він пише, що члени Собора обходили ся з ним так само, як Жиди з Ісусом перед розп'ятєм. Поміж духовенством на Соборі не знайшов одної прихильної душі, окрім якогось »отця« і польського доктора теології. Дальше він прийшов до переконаня, що Собор не дійшов до підставної точки оскарженя, опертого на його науках в менших творах. Собор домагав ся, щоби він відрік ся всього. Також він побоював ся, що Собор не вислухає його дефініції Церкви, опертої на науці сьв. Августина про Церков і призначенє.

Гус написав до Івана Хлюма письмо, з котрого можна бачити, що він почав тратити надію. Він пише, що надів ся смерти, і волів би, щоби тіло його спалив огонь, ніж мав би мучити ся в страшній вязниці скований в темряві. Єсли його спалять, тогді християнський сьвіт буде мав нагоду переконати ся за чим він властиво стояв.

Коли Собор замкнув своє засіданє того дня, лишив на Гусови відвічальність, публично заявити, що всі артикули, виняті з його писань і книжок суть блудні.

Коли єпископ Ригі проводив його до в'язниці, Гус побачив своїх приятелів що стояли з боку. Він простягнув до них свою руку і сказав: »Не бійтеся за мене!« А коли вони відповіли, що за него не бояться, він знов додав: »Я се добре знаю, я се добре знаю«. Коли вийшов на сходи, обернувся і поблагословив зібраних людей. На його устах видніла усмішка.

Друге переслухання Гуса. Після однодневного відпочинку, друге переслухання Гуса відбулося дня 7. червня. Засідання Собора отворено доперва о десятій годині рано, а то через повне затемнення сонця, яке наступило того дня. Друге переслухання Гуса було довше і важніше від першого. По раз перший явився на тім переслуханні король Жигмонт. Наради Собора мали вигляд ліпшого порядку, бо оповіщено делегатів і учасників Собора, що если хто буде кричати або невідповідно заховувати ся, того викинуть.

Почалося обжаловане Гуса. Відчитано зізнання духовенства, що від 1410. року Гус ширить науку Вיקліфа і свої власні блудні науки. Відчитано сорок п'ять блудів Вיקліфа, котрі попирав Гус і роблено йому закид, що він противився спаленню писань Вיקліфа. Гусова оборона була ясна і проста.

На закиди взглядом Вיקліфа він сказав, що не боронив жадних блудних наук приписуваних Вיקліфови і що він не знає ні одного Чеха, котрий би боронив такої науки. Він казав, що не знає ні одного Чеха, котрий би був тепер, або коли небудь перед тим єретиком. Вיקліф не був його батьком. Він не годився на осуждене XLV артикулів Вיקліфа з тої простої причини, що самі учені теологи не рішили, чи ті артикули суть

блудні, чи еретичні, чи викликають згіршене. Він протестував проти палення тих книжок, бо єпископ Збинець, котрий казав їх палити, сам ніколи їх не читав і не знав, що в них знаходиться. Йому закидають, що він мав десь сказати, що бажав би, аби його душа була там, де є душа Векліфа. Ті слова суть троха перекручені. В дійсності він сказав, що не знає, де є душа Векліфа, але має надію, що Векліф є спасений і що його власна душа буде там, де він надієся, що є душа Векліфа.

Коли Гус сказав ті слова взглядом Векліфа, на Соборі повстало велике шемранє.

Справа хліба в причастію. Поміж многими иньшими закидами велику вагу клав Собор на закид, що Гус учив, що хліб в причастію поблагословлений сьвященником остає ся і на дальше природним хлібом. Над тим питанєм вивязала ся широка дискусія. Гус покликав на сьвідка Бога і власну совість, що закид сей є неправдивий. Він справді говорив про хліб, але в значіню поживи для ангелів, як се сказано в Йоана 6. Коли Гусови закидали, що він лише так викручує ся, Гус відповів, що кличе Бога на сьвідка, що говорить щиро і від серця. Він вірить що посьвячений хліб є правдиве тіло, яке народило ся з Марії, терпіло, померло, воскресло і сидить по правиці Господа. На таку ясну заяву Гуса, один з англійських делегатів на Соборі сказав, щоби ту справу полишити яко полагджену, бо се справа віри. Але тогді забрав слово Англієць Стакс, про котрого побут в Празі була попередно бесіда. Він сказав, що коли був в Празі, бачив книжки Гуса з наукою про те, що навіть після благо-

словенства хліб при причастію остає ся природним хлібом. Гус відповів, що се лож. Тоді кардинал Забарелля навів закон, котрий говорить, що справа є порішена в устах двох або трох свідків. На се відповів Гус, що Бог і його власна совість знають, що він проповідував і що лежить в його серцю, а всі свідочтва його противників не можуть йому пошкодити.

Коли Гус згадав про свою совість, на Соборі повстав такий крик і непорядок, що аж сам король казав повернути спокій. Тоді то Гус виразив ся тими словами: »Я думав що буде більше релігії, поваги і порядку на сім Соборі«.

Дальші закиди проти Гуса. Гусови закидали дальше, що він учив, що десятину належить уважати за милостиню і багаті під загрозою вічного проклятя повинні сповняти шість діл милосердя, як се сказано в Єв. Маттея, гол. 25., ст. 44. Стих сей звучить так: »Господи, коли ми бачили тебе голодного, або жадного, або чуженицею, або нагого, або недужого, або в темниці, та й не послужили тобі?« При тім закиді англійський єпископ сказав: »Если би всі люди були зобов'язані до виконуваня тих шістьох діл милосердя, тогді би бідні люди, котрі нічого не можуть дати, були засуджені на вічну затрату.

На сей закид Гус відповів, що він мав на думці лиш певну клясу людей.

Дальше закидали Гусови, що він взивав своїх сторонників, щоби в борбі з противниками пішли за приміром Мойсея і уживали меча.

Гус боронив ся в сей спосіб, що під мечем він мав на думці духовний меч, котрим є Слово Боже.

Також закидали Гусови, що він знищив університет в Празі. Гус відповів, що він був за справедливістю, коли домагався трох голосів на університеті для Чехів. Так прецінь є в Парижі і в Болонії.

Коли закидали Гусови, що він відкликувався від судів двох папів Александра V. і Івана XXIII., він відповів: »Чи не вільно відкликатися до Христа? Я тут публично заявляю, що нема певнішого і пожиточнішого відклику, як відклик до Ісуса Христа.« Коли Гус сказав ті слова, на Соборі повстав великий крик. Тоді Гус сказав далше: »Закон дозволяє відкликатися від низшого до висшого судні, а хто ж є дужший і справедливійший судія і хто може успішнійше помочи обтяженому і покривдженому, як Христос, котрий сам не помиляє ся, ані не може помилити ся?!«

Деякі доріканя Гусови, що в в'язниці в Готлібен він далеко лагіднійше відповідав на питання, як тепер на Соборі і запевняли його, що в сей спосіб лише погіршує свою справу. На се відповів Гус, що в Готлібен інквізитори обходилися з ним лагідно, але тут на Соборі майже всі поступають з ним так, як би були його ворогами.

В кінці пригадали Гусови, що на переслуханю перед папою і кардиналами в єпископській палаті він твердив, що прибув до Констанції з власної волі і що ніхто навіть король Чехії, або король римський не міг присилувати його проти власної волі прибути на Собор. На се сказав Гус: »Так, і не було там нікого, щоб закричав мене, але тут кождий старає ся закричати мене«. Відтак Гус потвердив, що прибув на Собор з власної волі, але если би був не хотів тут прибути, міг знайти певний захист в замках чеської шляхти, котра так йо-

го любила, що була готова боронити його перед королем Вацлавом, а навіть перед королем Жигмонтом.

Многі учасники Собора уважали ту заяву Гуса за надто сьмілу і зухвалу.

Завізанє Гуса, щоб здав ся на ласку Собора. При кінци переслуханя один з докторів теології пригадав Гусови його попередню заяву, що він готовий підчинити ся ухвалам Собора і візвав його, щоб відкликав свою блудну науку, здаючи ся на ласку Собора а не старав ся боронити своїх блудів. Притім він додав, що доктори теології знайшли блуди в його науці і рішене їх в тій справі є кінцеве.

В тій хвили король Жигмонт, котрий був присутний на переслуханю, звернув ся до Гуса і промовив до него тими словами: »Я дав тобі лист безпеченьства заки ти виїхав з Праги, я поручив Дубі і Іванови Хлюмови щоб товаришили тобі в подорожи до Констанції, щоби ти мав тут переслуханє і міг відповісти за свою віру. Тепер ти мав безсторонне публичне переслуханє і я є вдячний Дубі і Хлюмови, хотяй суть такі, що викидають мені, що я дав лист безпеченьства еретикови, або що найменше підозрілому о ересь. Тому тепер подібно як той кардинал дораджував тобі, так і я раджу, не держи ся нічого уперто і в справах котрі тобі доказано і до котрих ти сам признав ся, здай ся цілковито на ласку сьвятого Собора, щоби для твого добра, для добра його брата, для добра чеського королівства, Собор міг показати тобі своє милосердіє і завдати тобі покуту за доказані річи. Я сказав їм що нема в мене і думки закривати еретика. Ва що більше, если би хто уперто держав ся своєї ересї, я бажаю перший розпа-

лити огонь, щоби його спалити».

У відповідь на ту промову короля Гус сказав, що він був вдячний королеви за лист безпеченьства і що він прибув до Констанції не в тій цілі щоби уперто боронити блудів, але противно, щоби поправити блуди если йому їх докажуть. В кінці король обіцяв Гусови на слідуючій засіданю Собора подати йому списані закиди.

На тім скінчило ся друге переслухане і єпископ з Риги завів Гуса до вязниці.

Вражія Гуса після другого переслухання. Про вражія Гуса з переслухання на Соборі дня 7. червня, ми знаємо з його листів. Гус пише про англійських делегатів, котрі намагали ся доказати йому, що він учив що хліб в тайні причастія після благословення остає ся на дальше хлібом. Один з них змішав ся, коли Гус почав розбирати множене ся тіла Христового, а другий з них є подібний до Беренґара. Монах Беренґар був проклятий на римьєкїм Соборі 1059. року за те, що перечив науку переміни хліба в тіло і вина в правдиву кров Ісуса Христа. Коли йому доказано блуди, він упав на лице і відкликав свою науку. Але опісля хоронений своїм приятелем папою Григорієм VII. він вернув ся до своїх давних поглядів і дуже жалувал того, що зі страху перед виклятем і перед смертю з руки народа дав ся повести до відкликания своєї науки.

Також згадує Гус в своїм письмі про крики і наруги з якими витав Собор деякі його вискази. Часами був такий великий гамір, що аж сам король Жигмонт мусів взивати Собор, щоб спокійно вислухав обжалованого. При кінці письма зазначив Гус, що Собор вима-

гає від него, аби він згодив ся на рішення Собора. Але він не бачить причини, чому має так учинити, бо ще не доказано йому блудів.

Трете і послідне переслуханє. Слїдуючого дня, 8. червня відбуло ся послідне переслуханє Гуса. Король Жигмонт знов був присутний і живо інтересував ся всім, що діяло ся підчас допитів Гуса. Се послідне переслуханє відбуло ся після певної форми і пляну. Закиди пороблені Гусови зібрано в трийцять девять артикулах; двацять шість закидів вибрано з його »Розправи про Церков«, сїм з його писань проти Палеча а шість з писань проти Станїслава. Коли відчитувано тих трийцять девять блудів, один англійський духовний читав відповідні уступи з писань Гуса, на основі котрих роблено йому закиди. Все те роблено в тій ціли, щоб не було підозріня, що Собор є сторонничий. Дуже часто, коли читано уступи з писань Гуса, звертали увагу короля на те, що виїмки з його писань були далеко гірші і більше небезпечні як само оскарженє.

Перших вісім артикулів оскарженя тикало ся призначеня. Науку Гуса про призначенє можна зібрати в кількох реченях. Загальна церков є збором вибраних і призначених до вічного житя. Апостол Павло ніколи не належав до збору диявола, хотяй деякі його учинки були прокляті. Так само апостол Петро за призволом Божим допустив ся зломаня присяги. Жадна частина церкви не може упасти з тої причини, що призначаюча і вибираюча любов Божа ніколи не заводить. Членом загальної католицької церкви стає чоловік через Божий вибір а людські почести і вивисненя не мають тут значіня. За доказ може тут послужити Юда,

котрий мав всякі зверхні позначки приналежності до загальної церкви, а на ділі ніколи не був правдивим учеником Христа.

Після десятого закиду Гус учив, що лише ті, що наслідують Христа в тім житю можуть бути його заступниками, а если ті мнимі заступники ходять иньшими дорогами, тогді они суть післанцями антихриста. Коли той артикул був відчитаний, провідники Собора лиш покивали головами і усьміхнули ся.

Після дванайцятого артикула Гус учив, що папська власть взяла свій початок від римських цісарів. В дискусії над тим закидом Гус сказав, що в справах сьвітських власть папи походить від цісаря Константина. Але в справах духовних власть папи яко голови церкви походить прямо від Христа.

Після чотирох закидів в справі папи і кардиналів, Гус учив, що римський папа не є головою церкви, если не є призначений від Бога і не має він жадної власти, если не жне після Христового закона. Так само і кардинали не суть правдивими кардиналами, если не йдуть слідами Христа і апостолів. Тут один з провідників Собора сказав, що проповіді і писаня Гуса проти кардиналів були дуже неумірковані і кидали неславу на церков. Если вже Гус виступав проти кардиналів, то повинен був се робити в їх присутности а не перед простими людьми. На те відповів Гус, що його проповідий слухало духовенство і учені люди, і коли він так говорив на кардиналів, то в тій цілі, щоби будучі достойники мали ся на увазі.

Вісімнадцятий закид проти Гуса так звучав: »Гус учив, що церковна власть не повинна віддавати ере-

Гиків світській влади до покарання смертю». Для пояснення свого становища зглядом еретиків Гус додав, що він йшов слідом сьв. Августина, котрий казав, щоби поучати еретиків на підставі Сьв. Письма і обходити ся з ними по людськи і лагідно. Однак він не противить ся тому, щоби покарати еретика смертю если він вперто держить ся своїх блудів.

На ті слова Гуса роздав ся по Соборі сик. Гус поясняв дальше, що головні сьвященики, письменники і фариसेї віддавши Христа Пилатови, сказали, що незаконно є, щоби они кого небудь карали смертю. Сам Христос сказав, що ті, що його видали на смерть поповнили далеко більший гріх як Пилат.

На ті слова повстало велике заворушене на Соборі. Участники Собора почали викрикувати: »Кого ж ти порівнуєш до тих письменників і фарисеїв? Чи може ти маєш на думці тих, що віддають еретика світським властям до покараня?» Гус відповів: »Я маю на мисли тих, що віддають невинного чоловіка світським властям до покараня на смерть, подібно, як старші сьвященики і фарисеї видали Христа Пилатови«. Тоді Собор заревів: »Ні, ні, ти маєш на думці докторів теології, що тобі роблять закиди«.

В девятнадцятім артикулі було сказано, що світські князі повинні присилувати духовенство до повнення Христового закона. Над сим закидом не було жадної дискусії.

Після двадцятого артикула Гус учив, що церковне послушенство видумали сьвященики церкви і що Сьв. Письмо не дає їм до того права. Тут Гус пояснив, що є три роди послушенства: духове, котре належить ся Богови; світське належить ся державі а церковне на-

лежить ся церкві. Церковного послушеньства вимагає духовенство.

В дваццят першім артикулї закидали Гусови, що він учив, що если виклятий папою чоловік відкликє ся до Христа, то кара, яка впливала з того виклятя зістає знесена. При тім Гус пояснив, що він справді відкликав ся до Христа, але доперва по двох роках як його оборонці не могли дістати послуханя у папи.

Тоді сказав один кардинал: »Ти хочеш поставити себе понад апостола Павла, котрий оскаржений в Єрусалимі, відкликав ся не до Христа, але до цїсаря«. Гус відповів: »Дуже добре, і если би він був зробив се зараз на початку, його уважали би за вретика. Але Павло не відкликав ся до цїсаря з власної волі, але на приказ Ісуса Христа, котрий явив ся йому і сказав: Будь вірний бо мусиш йти до Риму!«

Коли Гус сказав ті слова, члени Собора почали в кпинами сьміяти ся. Серед того почали дорікати Гусови, що він правив Службу Божу, коли на нім тяжіло викляте. Гус відповів, що се є правда, але він правив Службу Божу під охороною свого відклику до Христа.

Артикул дваццят другий закидував Гусови науку, що учинки грїшного чоловіка суть грїшні а праведного чоловіка суть праведні. На се сказав один з кардиналів, що після Сьвятого Письма ми всі згрїшили, і если ми кажемо, що ми не згрїшили, самі себе ошукуємо; з того виходить, що ми все грїшимо. Гус відповів, що се тикає ся малих грїхів, котрі можуть істнувати помімо чесного стану ума. Тут навів Гус слова сьв. Августина: »Если ти наповниш себе вином, твоє житє хулить Богови, без огляду на те, які славословя твій язик голосить«,

На Соборі повстав такий крик, що Гус не міг далше говорити.

Після ХХІІІ. і ХХІV. артикула Гус домагав ся, щоби праведному сьвященикови було вільно проповідувати мимо того, що він виклятий. Тут Гус пояснив, що він мав на думці несправедливий засуд, що не годить ся з писаним законом і Словом Божим. Сьвященик, що уложив своє жите після Божих приписів, не повинен переставати проповідувати Слова Божого, хотяйби кинено на него прокляте.

Артикул ХХV. говорив, що церковні кари походять від антихриста і суть видумані духовенством, щоби себе вивисшити а нарід поневолити. Сьвітські люди не є обовязані їм повинувати ся.

Після ХХVІ. артикула Гус учив, що церков не повинна кидати інтердикту на людей, бо Христос сего не чинив, коли Йоан Хреститель зістав убитий і коли його самого мучили.

Тих двацять шість закидів вибрано з найбільшого Гусового твору »Розправа про Церков«.

Закиди оперті на відповіді Палєчови. Було сім закидів проти Гуса, що опирали ся на його писанях проти Палєча, а коли їх відчитано, на Соборі повстав великий заколот і заворушене. Перший артикул голосив, що если папа, єпископ або старшина церковний находить ся в смертельнім грісі, они не суть папою, єпископом або церковним старшиною. Коли сей закид відчитано, Гус добавив, що се відносить ся також до королів. Если король находить ся в смертельнім грісі, він не є королем перед Богом. На доказ сего він навів історію

Саула, котрий не послухав Бога і перед лицем Бога перестав бути королем, хоч люди за короля його уважали.

В той час король Жигмонт стояв на боці при вікні і говорив з князем Палятином, котрий був знадвору під вікном. Серед розмови король виразив ся, що в цілім християнстві не було такого еретика, як Іван Гус. Тим часом Гус в своїй обороні перед Собором заявив, що если король находить ся в смертельнім грісі, він не є королем перед лицем Бога. Тоді на Соборі повстав великий крик, делегати почали домагати ся: »Закличте короля, нехай він чує, бо про него тут мова!« Король вернув на своє місце і казав Гусови повторити те, що сказав. Гус повторив. Тоді король Жигмонт звернув ся до Гуса і сказав: »Іване Гус, нема чоловіка, який би не грішив«.

Вороги Гуса старали ся використати ту обставину для себе, щоби настроїти світських князів і самого короля проти Гуса. Се їм вповні удало ся.

В трох слідуючих артикулах було сказане, що папа, котрий є відданий злочини, не є членом воюючої церкви, отже не може бути головою воюючої церкви, і такий папа або церковний старшина не є пастирем, але злодійом і розбишакою. Гус пояснив своє становище в той спосіб, що такі папи чи церковні достойники тратили своє достоїнство перед лицем Бога, хотяй перед людьми з огляду на свій вибір могли задержати свій уряд. Він взяв за примір справу папи Івана XXIII. Если Іван XXIII. не був правдивим папою, то пощо скинули його з папського уряду? Если він не був правдивим папою, то був злодійом і розбишакою. На ті слова члени Собора усміхнули ся з клинами а

деякі з них сказали: »Справді він був правдивим папою!«

В п'ятім артикулі закинено Гусови, що він писав, аби не називати папу найсвятійшим. Гус пояснив, що лише про Христа говорить ся, що є найсвятійший і лише він є Господь.

Після шестого закиду Гус учив, що папа, котрий не жне після приміру Христа, хотья канонічно він зівстав вибраний на сей уряд, до папського престола дістав ся він не через Христа. Відповідаючи на сей закид Гус пояснив, що він не так виразив ся про ту справу в своїй книжці; все ж таки він обстоював за тим, що если папа або другий церковний достойник жив в гордості і других гріхах, то уряду свого не доступив він через Христа, мимо того, що люди його вибрали, але видрапав ся на свій уряд в якийсь другий спосіб. Хотья Юда став апостолом вибраний самим Христом, то однак не дістав ся він в членство церкви через Христа, бо був він злодійом і сином затрати.

Семий артикул закидав Гусови, що він боронив Векліфа, називаючи осуджене його писань нерозумним і несправедливим. Коли при тій нагоді пригадали Гусови його публичну заяву, що він не має наміру боронити блудів Векліфа, а з його писань показує ся, що він справді боронив Векліфа, Гус відповів, що він ще раз заявляє, що не має наміру боронити ні блудів Векліфа, ні чийх иньших блудів, але се було проти його совісті осуджувати писаня Векліфа не доказавши йому блудів на підставі Сьв. Письма.

Шість закидів оснований на писанях проти Стані слава. В кінци відчитано перед Собором послідних

шість закидів проти Гуса, опертих на його відповіді Станіслави. Після тих закидів Гус писав, що Христос може далеко краще правити своєю церквою при помочи своїх учеників розкинутих по світі, як при помочи таких зіпсованих людей, як деякі церковні достойники і що ані папи, ані навіть Петро не був загальним пастирем Христових овець. Щоби поперти свою науку, Гус подав за примір Івана XXIII., котрий сам зрік ся папського престолу. В кінці Гус звернув увагу Собора, що як раз тепер церков була без папи, а мимо того Христос не перестав правити своєю церквою. Ті слова Гуса викликали великий сьміх на Соборі.

Шестий і послідний артикул так звучав: »Апостоли і вірні Господеви сьвященики в справах конечних до спасення правили церквою заки еще засновано папський уряд«. Коли той закид відчитано, на Соборі дали чути ся голоси: »Гляди, він обернув ся в пророка!« Гус боронив свою заяву і доказував, що в часах апостольських не було папи, не було його і тепер, коли Собор нараджував ся в Констанції і можливо є, що і за два роки не буде папи.

В сей спосіб перейшов Собор всіх трийцять девять закидів зроблених Гусови і переслухане його скінчило ся.

Дві дороги. По скінченю переслухання, кардинал д-Айлі звернув ся до Гуса і сказав, що лишили ся йому дві дороги — одна, здати ся цілковито на ласку Собора, котрий, з огляду на королів Жигмонта і Вацлава і з огляду на його власне добро, поступить з ним після свого милосердя. Друга дорога, се просити о нове послухане Собора, де міг би еще раз боронити ся перед по-

робленими йому закидами. Однак нехай Гус пам'ятає, що вже чули його визначні члени Собора і доктори теології і они не мають сумніву що до ересі Гуса. Заходить отже небезпечність, що если Гус буде домогати ся нового послуханя, справа його еще більше погіршить ся. При кінци кардинал в приятельський спосіб дораджував Гусови, щоби вибрав першу дорогу. Тоді многи учасники Собора почали дораджувати Гусови, щоби здав ся на ласку Собора.

Всі ожидали відповіді Гуса. Гус підніс ся зі свого місця і з похиленою головою повторив свою давню заяву, що з власної волі прибув на Собор до Констанції, не на те, щоби уперто боронити своїх поглядів, але щоби піддати ся рішеню Собора, если Собор докаже йому блуди. Тому він просить о нове послуханє, щоби мав нагоду оборонити ся перед починеними йому закидами і запевнив Собор, що если докажуть йому, що його наука була противна правді, він в покорі прийме лишу науку Собора.

Ті слова Гуса викликали велике заворушенє на Соборі. Деякі робили Гусови закиди, що він показує охоту прийняти лишу науку Собора, а не хоче згодити ся на те, щоби Собор його поправив і означив йому правду. Гус відповів, що він годить ся на всі три річи.

В кінци кардинал д-Айлі переказав Гусови чотири домаганя ся Собора: 1. Щоби відрік ся своїх еретичьких писань, які осудило шістьдесять докторів теології. 2. Щоби зложив присягу, що не буде більше їх проповідувати. 3. Що відкличе їх публично. 4. Що буде проповідувати і попірати науку противну тій яку доси голосив.

Гус ще раз запевнив кардинала, що він готов під-

дати ся Соборови і бути поученим, але просив Бога ради, щоб не кидали на него пута проклятя і щоб не вимагали від него відреченя ся тих блудів, котрих він ніколи не тримав ся, і котрі ніколи не були в його серцю а передовсім того, що після благословеньства при Тайній Вечері лише природний хліб остає ся. Йому совість не позволяє відрікати ся того, чого він ніколи не тримав ся і в сей спосіб говорити неправду.

Коли Гус згадав про свою совість і покликував ся на неї, многі закричали: »А чи та твоя совість ніколи тобі не говорила, що ти блудиш?«

В той час король візав Гуса, щоби поступив після ради кардинала і відрік ся своїх блудних писань, а він в певний, що Собор лагідно з ним поступить. Але Гус тримав ся свого і сказав, що піддасть ся рішенню Собора о стільки, щоби не нарушити Бога і своєї совісти.

Король еще раз старав ся наклонити Гуса до уступленя і сказав, що если він відмовить, то Собор поступить з ним після закона. Але, коли Гус хотів відповісти королеви, на гали повстав великий крик, що заглушив його слова. Почали називати Гуса упертим єретиком, негідним того, щоби йому вірити навіть, если би відрік ся своїх блудів.

Перед замкненем засіданя Собора виступили наперед Палеч і Михайло де Кавсіс і запевнили Собор, що виступали проти Гуса не з особистої ненависти, але з чистого серця сповняли свій обовязок, який наложила на них присяга, яко докторів теології. Гус дав їм таку відповідь: »Я стою перед Божим судом, котрий осудить мене і вас справедливо, після наших заслуг«.

Становиско Гуса. Положенє Гуса після третого переслуханя було дуже трагічне. Була се борба середно-

вічної католицької системи, котра uznавала лише власть церковну, з новою гуманною системою свободи совісти і свободи читання і толковання Св'ятого Письма. Треба тут зазначити, що деякі члени Собора були прихильні тому, щоби Гус якимсь чином міг видобути ся з положення, в якім знайшов ся. Однак не можна заперечити, що більшість Собора була упереджена до Гуса і його оборона на ніщо була би придала ся. Собор домагав ся від Гуса не оборони, не пояснень, але віддликання своєї науки. В очах Собора Гус був небезпечним еретиком, гідним полуміни і заглади.

Очевидним було, що сам король бажав спасти Гуса від страшної смерти, хочай не чув жадних зобовязань до Гуса з огляду на письмо безпеченьства.

Становиско Гуса захитало самою основою церковної влади. Кардинали, противники Гуса і цілий Собор не знав нічого, лише найвисшу церковну власть, де одиниця не має жадного права, ані учити, ані навіть жити. Гус сказав, що Церков се збір призначених, Собор мав противне понятє про церков. Собор не міг відступити від свого, тому Гус мусів пійти на смерть.

Після нашого погляду Гус мав право домагати ся спосібности оправдати свою науку; але після законів католицької церкви Гус не мав того права. Католицька система не uznавала влади Св'ятого Письма, ані особистих прав совісти. Становиско Гуса цілковито противило ся системі католицької церкви. Слідами Гуса пішов опісля Лютер і Кальвін і другі реформатори. Де власть церковна є найвисша, там погликуванє ся на Св'яте Письмо і думка людська суть злочином.

Хочби навіть Собор дав був Гусови спосібність боронити свої науки, нема сумніву, що се не було би змінило його судьби.

РОЗДІЛ 8.

СМЕРТЬ НА КОСТРІ.

Підслухана розмова. Коли після переслухання вели Гуса до в'язниці, Іван Хлюм перетиснув ся через товпу людей і взяв його за руку. Се приятельське стиснене руки було Гусови великою розрадою. В своїм листі він згадував вірність Хлюма, котрий не встидав ся та не лякав ся повитати його, гідкого вретика, скovanого ланцухами і всіма погорджуваного.

Коли Гуса замикали в в'язниці, король Жигмонт виголосив довірочну промову до членів Собора. Промову ту підслухали приятелі Гуса: Іван Хлюм, Вацлав Дуба і Петро Младенович. Король говорив, що з многих закидів, пороблених Гусови, один, перший - ліпший ви-старчав, щоб його засудити. Єслиби він не відкликав своєї науки, треба його спалити так, як приказує церковний закон. Але хотяйби він навіть і відкликав, то не треба йому довіряти, бо если йому дозволить ся назад вернути до Чехії, він і його сторонники будуть гірші від старих. В Польщі і Чехії Гус має многих приклонників, тому Собор повинен поручити його братови чеському королеви, князям і єпископам, винищити їх з нащадком. Собор повинен вимести з лица землі всіх його учеників, починаючи від того, котрий тепер задержаний в Констанції. Є се Єронім, ученик

Гуса. Скоро ви спрячете одного в однім дні, не будете мали много клопоту з другим. »Я був молодий чоловік,« говорив король, »коли в Чехії повстала ся ересь, а тепер глядїть, як она розмножила ся«.

Ті довірочно сказані слова короля скоро рознесли ся по цілій Чехії, і через них стратив він корону королівства.

Король мав виїхати з Констанції, тому хотїв, щоб ту справу з Гусом скоро покінчили. Він вибирав ся до Іспанії, щоби наклонити папу Бенедикта XIII. до уступлення.

Впливи на Гуса, щоб підчинив ся Соборови. В послїдних чотирох тижнях свого життя, Гус написав чимало листів до своїх приятелїв в Констанції і Чехії, в чеській або латинській мові. Через весь той час, здоровле Гуса значно підупало і він терпїв тяжкі болї, так, що в ночі і ока не міг зажмурити.

У тїм прикрім і невиносимім положеню переписка з приятелями була йому великою розрадою. В однім письмі він просив своїх приятелїв, щоби не писали до него на великих листках паперу, бо такі товсті письма збудять підозріне і не дійдуть до него. При кінци свого життя, певно маючи на думці письма апостола Павла з Риму з вязниці, він кінчив свої листи такими замітками: »Писано в вязниці в ланцухах«, або »писано в вязниці, в ланцухах, ожидаючи смерти«, або »писано в ланцухах, ожидаючи полуміни«.

Після послїдного переслухання Гуса, Собор не спішив ся з засудом і виконанем кари смерти. Многі члени Собора сподївали ся, що Гус підчипить ся волї загалу і в сей спосіб спасе ся від смерти. Многі достойники церкви і люди впливові на Соборі, відвідува-

ли Гуса в вязниці і просьбою і погрозою старали ся зломити, як они казали, впертість вретика. Один теолог, наклоняючи Гуса до підчинення ся Соборови, ужив такого аргументу: »Еслиби Собор сказав, що він має лиш одно око, він повинен згодити ся з рішенням Собора«. На те сказав Гус, що еслиби навіть цілий съвіт сказав йому, що має лиш одно око, він не може, як довго має розум, згодити ся на те, не насилуючи своєї совісти. Теолог подумав хвильку і признав, що Гус має правду, і що його аргумент не є добрий.

Гус згадує теплим словом одного »отця«, котрий відвідував його і намавляв до уступлення. Хто то був, не знати напевно, але здогадують ся, що се був кардинал Забарелля. Його прихильність до Гуса очевидно була щира. Він лишив Гусови форму заяви відречення ся і підчинення власти Собора. Та заява так звучала:

»Окрім і понад мої заяви, котрих я і на дальше придержую ся, заявляю наново, що хотая много мені закинено, що ніколи не приходило на думку, все ж таки в справі всіх закидів мені починених, я отсим в покорі підчиняю ся милосердному розпорядженю, рішеню і поправкам найсвятійшого загального Собора, щоби відречи ся, відкликати, перейти милосердну покуту і сповнити всьо, що сей найсвятійший Собор в своїм милосердію і ласці буде уважати за відповідне зарядити для мого спасення, поручаючи ся йому з моім найглубшим привязанем«.

Сеї заяви Гус не підписав. Гус сказав, що такою заявою він скривдив би тих людей, котрим проповідував Слово Боже. Він відкликав ся до Христа, найвисшого і справедливого Судії, і ліпше йому згинути, чим часово уникнути смерти, а вкінци испасти в пеклю.

Сеї незнаний опікун Гуса, котрого він називає

»отцем«, хотів конечно переконати Гуса, що повинен підчинити ся Соборови. Гус не повинен опирати ся на свій властний розум, але, як дитя повинен повинувати ся матери, Церкві, котра возьме на себе всю відвічальність. Так робили в минувшині Августин, Оріген і Петро з Льомбарду. Они підчинили ся власти церкви і прийняли ушімнене. Найвисший Судия установив апостолів і їх наслідників в Соборі, яко рішающий суд.

Гус не дав ся намовити і заявив свою віру, що Христос дасть йому силу видержати до самого кінця.

Члени Собора не уставали в своїх змаганнях, зломати упір Гуса, щоб підчинив ся Соборови. Они навідували його до послідної хвилі його увязнення, але їх »многі слова« не переконали Гуса. Він не бачив жадної чесноти в тім, сповідати ся навіть перед самим Собором з вини, котрої він не поповнив.

Один з теологів оповів Гусови слідуячу подію: »Положено книжку з боку ліжка одного съвятого. Його оскаржено, що він вкрав ту книжку і сховав її. Коли він заперечив тому, показали йому книжку, сховану в його ліжку. Тоді съвятий сейчас признав ся до вини.«

Другий теолог оповів Гусови таку пригуду: »В однім монастири жила одна монахиня, перебрана за монаха і її оскаржено, що породила сина. Монахиня признала ся до вини і заопікувала ся дитиною. Дперва по якімсь часі показало ся, що она була невинна.«

Взагалі ті люди хотіли наклонити Гуса до упокореня ся перед Собором, при тім лишаючи йому волю, держати ся своїх наук. Они уважали повинуване ся Соборови за чесноту і конечність правдивого християнина.

Вороги Гуса відвідують його. В останніх годинах свого життя, Гус попросив Палеча, щоб відвідав його в в'язниці. Як відомо, Палеч був зразу приятелем Гуса, але опісля став завзятим його ворогом. Гус бажав, щоб Палеч висповідав його перед смертю, але бажане його не зістало сповнене. В розмові з Гусом Палеч сказав: »Кождий, що чув твою проповідь, заразив ся ересю осталости природного хліба в Тайні Причастія«. Опісля Палеч поправив свій осуд і сказав, що не »кождий«, але »многі«, що чули його проповідь заразили ся ересю і т. д. Гус заперечив тому і сказав до Палеча: »О, учителю, яке прикре є твоє привітання і як тяжко ти грішиш! Ти знаєш, що я помру тут, або если піднесу ся зі свого ліжка, зістану спалений. Яку нагороду дістанеш ти в Чехії?!« На тих останніх сходах давні приятелі розплакали ся, і Гус просив прощення у Палеча, если його чим обидив.

Михайло де Кавсіс кілька разів заходив до Гуса до в'язниці, а коли виходив звідтам, сказав до сторожів в'язниці, що при помочи Божій, Гус, котрий був еретиком, повинен бути спалений. Коли ті слова переказали Гусови, він сказав, що не чує гніву до Михайла де Кавсіс, і що молить ся за него.

Думки Гуса про короля Жигмонта. Гус не відразу зрозумів становиско короля Жигмонта до себе. Заяву короля на переслуханю з 8. червня, що буде мав спосібність письменно відповісти на закиди, і що буде мав еще одно переслуханє, Гус приймив в добрій вірі. Він еще просив своїх чеських приятелів, щоб вплинули на короля, щоби додержав свої обітницї. Часами здавало ся Гусови, що король вже від самого початку кривив перед ним душею. Хотяй многі перестерігали

Його, що вже не верне ся, він виїхав з Праги до Констанції. Гус навіть писав був в листі, що Жигмонт засудив його еще скорше, як його вороги. »Остаточ-но«, писав Гус, »король може наслідувати Пилата, і сказати, що не знаходить в мені жадного блуду, або з огляду на лист безпеченьства пішле мене назад до Чехії, щоби мене судив там король і духовенство«. Еще 21. червня дякував Гус королеви за всі ласки, які він йому оказав. Але в тиждень пізнійше Гус виразно заявив, що король Жигмонт через весь час поступає з ним в зрадливий спосіб.

Думки Гуса про Собор. Свої думки про Собор Гус висказав в письмах до приятелів. Він порівняв духовних провідників, зібраних в Констанції, котрі назвали себе Христовими заступниками, з апостолами. Они проголосили себе »святою церквою і найсвятійшим Собором, котрий не може зблудити«. Власним рішенням Собор назвав себе найвисшою властю на землі. »А однак«, писав Гус, »Собор зблудив, коли упав на коліна перед папою Іваном і поцілував його ноги. Бо того папу той самий Собор назвав гидким убійником, перелюбником, ошуканцем і єретиком«. І в його власній, Гусовій справі зблудив Собор, що найменше трема способами — коли вибрав з його книжок ложні закиди, коли деякі його вискази представив в ложнім сьвітлі, і коли неповними витягами з його писань представив його думки в ложнім значіню. Тому мав він оправдану причину вірити, що Собор не був непомильний і щасливі були ті, що відкинули блеск, захланність і гіпокризію антихриста, а держали ся Христа яко голови церкви.

В письмі з дня 26. червня 1415. року, Гус назвав

Собор гордим, захланним і винним всякого злочину. Собор сей приніс більше зла, чим добра. »Члени Собора,« писав Гус, »розійдуться як мотики а їх постанови вдержуть так довго, як павутине.«

Думки Гуса про папу. Певно, що доси ніхто не відважився так безпощадно зхарактеризувати папу, як Іван Гус. Та характеристика його вповні оправдана і правдива. Ніхто так не бачив гіркої іронії папства, як Іван Гус. Він навів слова Станіслава і Палеча, котрі назвали папу головою церкви, єї достаточним володарем, єї оживляючим серцем, єї ніколи не висихаючим жерелом влади, і певним прибіжищем, до котрого всі християни повинні утікати. Тим всім мав бути папа після Станіслава і Палеча. А ось, коли Гус пише ті слова, не було жадного папи; але церква існує без папи, маючи Христа за свого голову, за жерело даюче життя і певне прибіжище. Собор, котрий назвав себе непомильним, засуджує папу за злочин єресі. Нехай же знають проповідники, що голова зістала відрубана, той, котрого Собор раз назвав Богом на землі, неспосібним грішити; нема папи, котрий є серцем церкви, котрий подає духове життя, котрий є жерелом, з якого походить вся доброта і власть, котрий є сонцем сьвятої церкви, котрий є певним прибіжищем, до котрого повинні утікати всі християни. Папа, голова, зістала відрубана. Бог на землі є скований. Його гріхи суть отверто проголошені, жерело висохло, сонце зістало затемнене, серце вирване, прибіжище втекло з Констанції. Ті самі люди, що голосували за тим, щоб осудити його за єресь тому, що продавав відпустки, єпископства і парохії, — они самі купували ті річи від него і робили добрий заробок, відпродуючи їх другим.

Іван з Літомишля два рази хотів купити за гроші епископство в Празі. Чому кардинали вибрали його папою, коли они добре знали, що він замордував свого попередника, папу Александра V. ? Чому церковні достойники на колінах поклоняли ся йому, цілували його ноги і кликали його сьвятим отцем, коли они знали, що він був еретиком і убійником? Як могли они дозволити на се, щоби він рівночасно поповнював содомський гріх і був головою Христової церкви?

Содомські папи. Іван XXIII. не був одиноким злочинцем, що засідав на папським престолі. Не всі католицькі історики зачисляють Івана XXIII. поміж правних папів. Все ж таки годі заперечити тому, що він був правним папою. Його вибрали кардинали, він скликав загальний Собор до Констанції, той самий Собор прийняв його яко папу і скинув його яко неправного папу.

До содомських папів належить зачислити Івана XII. (954.-964.). Був він сином неправного мужа. Папою зівстав вибраний в шіснайцятім році життя. Римський синод оскаржував його о всі злочини, які лише годна поповнити звиродніла людська природа. Йому закидали мордерства, розпусту і кривоприсягу. Він зівстав убитий, як раз підчас акту перелюбу. Казали, що він пив на здоровле диявола.

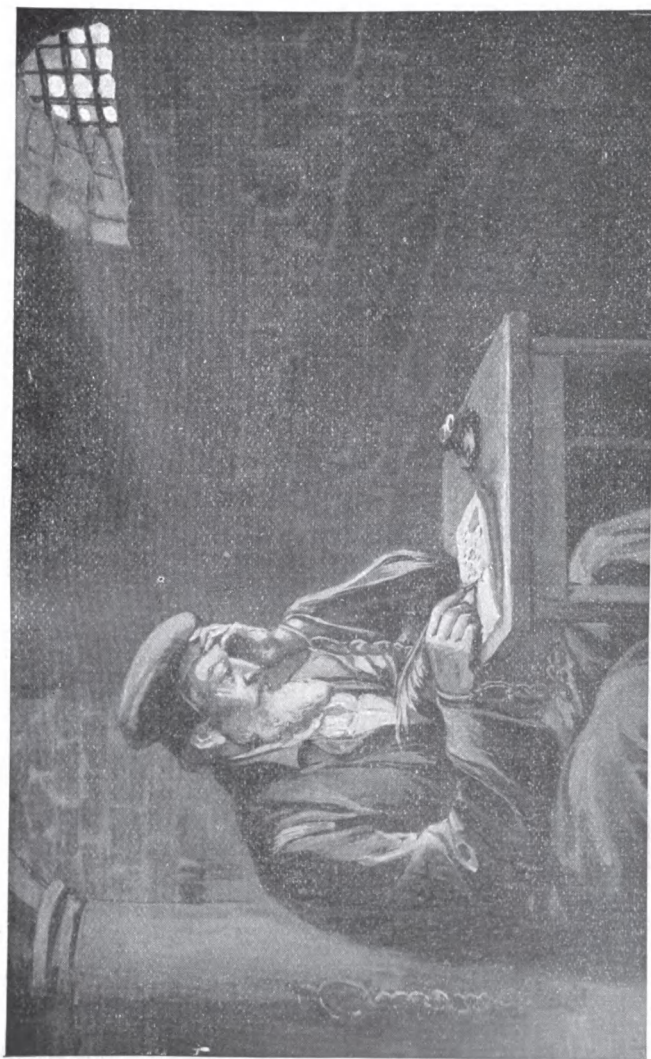
Про деяких папів з десятого віку навіть католицький історик Мелер пише, що они були страшні люди і лише через свої злочини дістали ся на папський престол.

Не меньше злочинним папою був Венедикт IX. Його злочини перейшли найбільше злочинних римських цісарів. Історик Греґоровіус пише, що »здасть ся не-

наче сам чорт з пекла перебравши ся за сьвященника, засів на престолі сьвятого Петра.»

Вже після Гуса від 1492. до 1503. року засів на папськім престолі Александер VI., котрий своїм ледачим житєм і злочинами перейшов усіх содомських папів. Він явно жив у перелюбі, вінчав свої діти в Ватикані, віддавав ся гидкій змисловости, що не знала границь, одним словом, як каже історик Пастор, «вів злочинне до самого краю життя».

Послідні думки Гуса про рідний край. В останніх хвилях побуту в вязниці, Гус дуже часто уносив ся думками до рідного краю і боліло його дуже, що тільки несливи кинено через него на Чехію. Коли наближав ся його кінець, Гус що раз частійше згадував своїх вірних чеських приятелів. Він предчував, що по його смерті тяжкі часи упадуть на Чехію, але вірив, що чеська шляхта, обізнана з Євангелиєм, покаже свою кріпку руку. Він взивав шляхту, щоб оминала злих сьвящеників а любила добрих сьвящеників після їх діл і хоронила їх перед переслідуванєм зі сторони других вельмож. Раз-враз згадував Гус вірність своїх приятелів в Констанції, Івана Хлюма і Вацлава Дуби. Він почував ся до великої вдячності чеським, моравським і польським вельможам, котрі вступали ся за него перед королем Жигмонтом. Він просив своїх земляків, щоб прийняли Хлюма, коли верне до Чехії, і вислухали його справозданя. Він дуже побоював ся, щоб що злого не приключило ся Хлюмови і другим приятелям, що остали ся йому вірними в Констанції. Він взивав їх, щоби повернувши до Чехії, слідували за царем, що ніколи не вмирає, що зазнав горя і болів, що є царем слави і дав вічне життя.

Іван Гус в в'язниці перед смертю.

В своїх письмах згадував Гус теплим словом короля Вацлава і королеву Софію. Він не забув їх ласкавості до себе і їх старань, щоб його увільнити. Він засилає молитви перед Божий престол, щоб уділив Бог благословенства королівській парі, а вкінці нагородив їх вічним щастем. В письмі до королевої Софії, котре писав на тиждень перед смертю, Гус виразив бажане, щоб она зістала вірна правді, і щоб під впливом ложних донесень не змінила свої думки про нього, і не уважала його за вретика.

Не забував Гус і приятелів з низького стану, жінок і мужів, кравців, шевців і других улюблених в Христі братів.

Посліднє перед смертю письмо вислав Гус до праського університету, до професорів і студентів »возлюблених в Христі Ісусі«. Він жалував, що з його причини прийшло там до роздору. Він запевнив їх, що не відрик ся своїх писань і наук, котрі уважав за вірні Сьвятому Письму. Він післав їм торжественну заяву того змісту:

»Я, учитель Іван Гус, скований і в вязниці, тепер стоячи на березі сего теперішнього жита і ожидаючи завтра страшної смерти — котра, я надію ся, очистит мене з гріхів, — не знаходжу в собі жадної вресі і приймаю з цілого серця всяку правду, котра є гідна вірн«.

В послідних словах сего письма Гус поручає університетови Бетлеємську каплицю і просить всіх Пражан, щоб єї піддержували.

Але просьба Гуса не зістала сповнена, бо в 1786. році Єзуїти з нащадком знищили Бетлеємську каплицю, так, що і сліду з неї не остало.

Думка Гуса про наближаючу ся смерть. Перебуваючи в Францішканській в'язниці, Гус постійно думав про свою смерть і часто згадував про неї як про »страшну смерть«. Він не мав поняття, коли та смерть наступить, але очікував її кожної хвили. Він предчував, що буде спалений. Та смерть мала очистити його зі всіх гріхів, як давних мучеників, і мала виробити йому доступ до присутности сьвятого Спасителя. Його муди в в'язниці і відволіканє смерти давали йому нагоду роздумувати над муками Христа і його жорстоким розпнятем. Також мав він нагоду роздумувати над многими терпіннями сьвятих і над тим, що дорога до неба з сего сьвіта до будучого сьвіта веде через смуток і слези. Таку школу переходили мученики. Їх рубали на кусники, палили і топили живцем, варили в кітлах і так довго мучили, аж смерть принесла їм пільгу. Він вірив, що Христос покріпить його силу і він не відступить від Божої правди, ані не відрече ся блудів, які йому ложно закидують. Він потішав ся думкою про апостолів Петра і Павла, котрим, погордженням і замученим людьми, Христос дав вінець слави і прийняв їх до небесної вітчизни.

Не без труду погодив ся Ісус зі своєю судьбою. Пояснити слова зі Сьвятого Письма, се легка річ, але жити в радості серед великих проб, се річ незвичайно трудна. »Христос знав«, писав Гус, »що третього дня він воскресне, а однак в передодню своєї смерти він сказав: »Серце моє засмучене, аж до самої смерти«.

В однім письмі до своїх приятелів в Констанції, Гус написав таку молитву:

»О, любий Христе, веди нас немічних за собою, бо если Ти нас не поведеш, ми не можемо слідувати за Тобою. Скріпи в нас духа, щоби всегда був готовий.

Бели тіло є немичне, нехай рзска Твоя іде зпереду, серединою і позаду. Бо без Тебе ми нічого не можемо зділати, але задля Тебе ми готові пійти на жорстоку смерть. Подай нам готового духа, неустрашиме серце, правдиву віру, кріпку надію і совершенну любов, щоби задля Тебе ми могли покласти своє житє в терпеливості і радости. Амінь«.

Св'яте Письмо додавало йому духа і скріпляло його в трудних хвилях немочи і непевности. Він раз враз повтаряв такі уступи зі Св'ятого Письма, як: »Не лякайтесь тих, що вбивають тіло, а потім не можуть більше нічого заподіяти«. Лука 12:4. »Хто хоче йти за мною, нехай візьме хрест свій, та й іде слідом за мною«. Марка 8:34. »Де я, там і слуга мій буде.« Йоана. 12:26.

Собор рішає спалити книги Гуса. Коли Гус кожного дня ожидав смерти, Собор робив послідні приготування до тої події. 12. червня відчитано протест двіста п'ятдесят чеських і моравських вельмож, а в три дні пізніше порішено справу Причастія під двома видами. Кождий св'ященик, що відважив би ся подавати вірним Причастіє під двома видами, після рішення Собора, поповнював ересь. Справу ту порушено на Соборі з тої причини, що в той час в Чехії в кількох церквах почали подавати вірним при Причастію хліб і вино, а Гус похвалював ту новість і казав, що она є згідна з наукою Св. Письма.

Слідуючим ділом Собора в справі Гуса було рішене приказати попалити всі книги Гуса, чи то в латинській мові писані, чи в мові чеській.

Се рішене в справі чеських книг Гуса виглядає досить сьмішне, бо члени Собора тих писань навіть не

бачили, а не то читали. Гус прийняв се рішене досить рівнодушно, він лише пригадав своїм приятелям, що так само пророцтва Єремії зістали попалені, палено книги за часів Макавеїв, а в часах Нового Завіта палено святих мужів, котрі посідали Свiate Письмо. Два Собори осудили Хривостома, а однак опісля привернено йому честь.

Відповідь Гуса на закиди Собора. Пару день перед смертю, дня 1. липня Гус виготовив відповідь на закиди Собора в формі ісповідання віри. Він писав:

»Я, Іван Гус, в надії святих Ісуса Христа, боячи ся зломати присягу, отсим заявляю, що не маю наміру відречи ся всіх або деяких артикулів, виготовлених проти мене ложними свідками. Бо Бог є моїм свідком, що я не проповідував, не потверджував ані не боронив їх, хотяй они говорять, що я так робив. А дальше, в справі артикулів витягнених з моїх книжок, я говорю, що я бриджу ся ложним толкованем, яке їм надають, але тому, що я бою ся обидити правду, або противорічити докторам церкви, я не можу відречи ся жадного з них. І если би се було можливе, щоб голос мій міг досягнути цілий світ — так як в день суду кожда лож і кождий гріх, який я поповнив зістане обьявлений — тогді я радо би відрік ся перед цілим світом кождої ложі і блуда, який я думав сказати, або справді сказав. Я пишу се з власної, непримушеної волі«.

Гус постоянно твердив і писав про те до своїх приятелів, що не відкликав ані не відрік ся, ані одного зі зроблених йому закидів. Закиди ті назвав він безвстидними і ложними. Если він учив ересі, то нехай його переконають на підставі Св. Письма. Але Со-

бор зовсім не старав ся збити його науки на підставі Сьв. Письма. А на саму власть Собора він полягати не буде.

Гус рішучо заявив, що не відрече ся блудів, котрих ніколи не держав ся, бо се була справа його совісти. Також не бачив він жадної чесноти в тім, щоби підчинити ся церкві.

Последна депутація у Гуса. По раз последний, дня 5. липня, прибула до Гуса депутація, зложена з найвиднійших членів Собора, щоби наклонити його до підчиненя ся Соборови. Депутація ся зібрала ся на приказ короля, а в склад її входили два кардинали, Забарелля і д-Айлі, патріарх з Антиохії, архиепископ з Мілану, епископ з Риги і два англійські епископи. Були там також два вірні приятелі Гуса, Дуба і Іван Хлюм. На їх предложеня Гус не згодив ся. Тоді виступив на перед Іван Хлюм і сказав до Гуса ті памятни слова: »Учителю, ми вьсмо сьвітські люди і не можемо тобі радити, але если ти чувш в серцю своїм, що ти шось ложного написав, то прийми поученє церкви в справі пороблених тобі закидів. Если ж однак ти не почуваш себе винним, йди за своєю совістю і не роби нічого противного єї. Не поповняй ложки перед Божим лицем, але стій твердо аж до смерти в правді, як ти єї пізнав«. На ті щирі слова Гус заплакав і сказав: »Докторе Іване, знай добре, що если би я чув, що я писав або проповідував шось блудного і противного заонови і сьвятій матери церкви, я би се відкликав, Бог є мені сьвідком. Але я всегда бажав і тепер ще бажая, щоби они показали мені зі Сьвятого Письма ліпші річи і близші до правди як ті, що я писав і учив. А если они покажуть мені, я є готов від-

кликати».

Тоді один з єпископів сказав: »То ти хочеш бути мудрійшим, як цілий Собор!« Гус відповів, що він не хоче бути мудрійшим як Собор, але просить їх, щоб призначили одного бодай найменшого члена Собора, котрий би на підставі Сьв. Письма виказав йому блуди, а він радо сейчас їх відкличе. На то сказали єпископи: »Диви, який він впертий в своїй ересі«.

День 6. липня 1415. року. Остаточо надійшов історичний день, 6. липня 1415. року. Після більше, як вісіммісячного побуту в вязниці, Гуса повели до катедри, де відбував Собор п'ятнадцяте засіданє. Був там король Жигмонт з короною на голові, в окруженю своїх вельмож. Собор був в повнім зборі, а проводив нарадам кардинал-архиепископ з Остії. Гуса привів до катедри єпископ Риги. На якийсь час задержав його за дверми, доки не скінчила ся Служба Божя, а опісля повів його до середини церкви, де находило ся мале підвисшенє зі столом. Там Гус клякнув і молив ся чєрез якийсь час. На підвисшеню находив ся фелон, якого уживали при відправі Служби Божої.

Проповідь єпископа з Лоді. Засіданє Собора почало ся проповідю єпископа з Лоді, котрий взяв собі за текст слова зі Сьв. Письма: »Щоб зникло тіло гріхове«. Рим. 6:6. Він сказав, що винищенє єретиків було наймилійшим Богови ділом. »Єресь Гуса,« говорив він, »є подібна до несуючої ся части тіла, або до іскри, котру, если не вгасити, зчинить великий огонь і спалить хату. Чим більша сила отруї, тим сильнійшого на неї потреба ліварства.« А Гус був єретиком не меньшим від Ария, а далеко більшим як сам єретик Са-

белій. »Єресь Гуса«, говорив він, »нанесла в Празі много лиха. Дійшло до того, що там мордують св'ященників, понижають церков Христову, ту матір вірних, насміваються з погордою з ключів церкви. Настали там часи далеко гірші від тих, коли то жорстоко переслідувано християнських мучеників. Тоді знущалися над тілом, а єресь Гуса нищить людську душу. Давнійше проливали людську кров; а єресь видає ганьбу на правовірну віру. Переслідуване поганського світа було для многих солию; ся єресь є для многих смертю. Підчас давних переслідувань віра росла; в сій ереси віра гине. Погани грішили в невіжестві; єретики грішать свідомо в упертости. Єретики повинні бути покарані і прокляті, »щоб зникло тіло гріховне«.

В кінці єпископ з Лоді звернув ся до короля Жигмонта і візвав його, щоб сповнив свій обов'язок і обвинув рани церкви, вигоїв її і викоринив з неї єресь. До того діла вибрав його Бог і дав йому припоручене з неба. Сповнивши той свій обов'язок, король здобуде собі безконечну славу.

Відчитанє оснарженя. Після проповіді візвано членів Собора, щоб заховували ся спокійно і один з єпископів відчитав обжалованє Гуса. Коли відчитано перший артикул, де говорить ся, що церков се збір Божих вибраних, Гус хотів промовити, але йому не позволив кардинал д-Айлі, котрий сказав: »Ти мовчи, доки всьо не перечитає ся, потім будеш міг відповідати«. Гус спротивив ся сему, кажучи, що не буде міг запам'ятати всіх закидів. Тоді кардинал Забарелля крикнув: »Мовчи, ми вже досить наслухали ся тебе«. На се Гус зложивши руки на груди, сказав сильним голосом: »Перед лицем Бога домагаю ся, щоб ви мене вислуха-

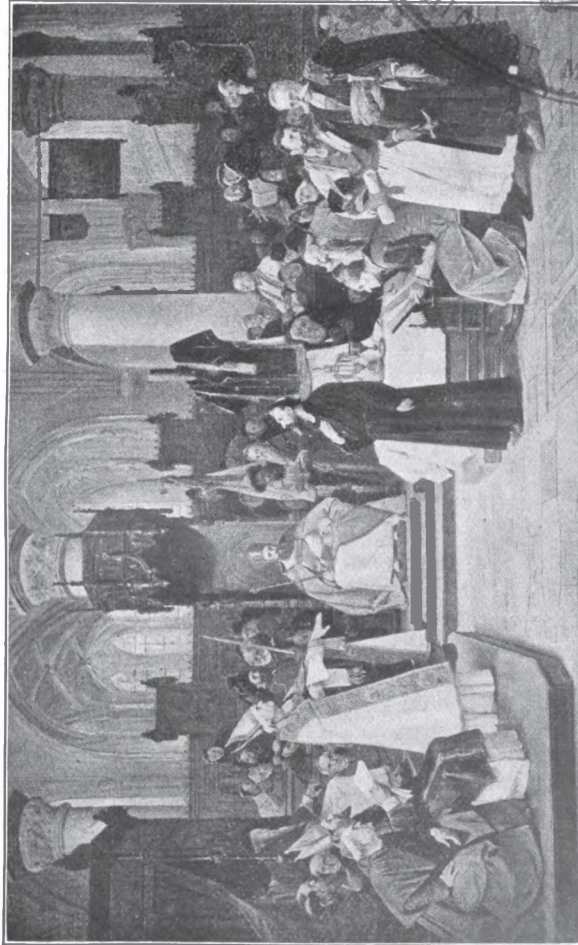
ли, інакше хто подумає, що я держу ся блудів. Опісля робить зі мною, що хочете». Коли Гус побачив, що Собор таки не вислухав його, він пригнув коліна і взнісши очи до неба, молив ся горячо.

Коли відчитано скаргу, що Гус вірить, що хліб в Причастію остає природним хлібом, Гус знова хотів промовити і знова Забарелля казав йому мовчати. Але Гус на силу сказав, що то неправда. Опісля відчитано нову скаргу, що Гус учив, що в чотири особи Божі, четвертою особою є він сам. Гус знова заперечив тому і зажадав, щоб Собор подав імя того свідка. Гус сказав, що така ересь ніколи і на думку йому не прийшла і що він всегда вірив і учив, що Отець, Син і Дух Святий були одним Богом в трох особах. Собор заявив, що не потребує подавати імени того свідка.

Відтак осуджено його відєлик до Бога. Тоді Гус сказав сильним голосом: »О, Господи Боже, поглянь як сей Собор проклинає Твої діла і Твій закон. Я ще раз заявляю, що нема святійшого відклику, як відклик до Ісуса Христа, котрого не зворушить надія надгороди, котрого не ошукає ложне свідощтво, але котрий дає кождому чоловікови, на що заслужив».

Коли читали скаргу, що Гус, коли був виклятий, дальше проповідував і правив Службу Божу, він заперечив тому на тій підставі, що він був під опікою свого відклику до висних властей. Він хотів мати послуханє у папи, але з його оборонцями зле обійшли ся і увязнили їх.

Гус еще раз заявив, що прибув на Собор з власної волі, щоби відповісти за свою віру. Він прибув під охороною королівського листу безпеченьства. Коли Гус говорив ті слова, мав споглянути прямо в очи Жигмонта, котрий не міг знести його зору і почервонів зі

Засуд Івана Гуса.

встиду.

Засуд. Коли читане оскарження скінчило ся, тогді італійський єпископ в Конкордії видав два засуди, один, щоби попалити книги Гуса, а другий, оголошуючий Гуса єретиком.

В справі писань Гуса засуд так звучав:

»Святий Загальний Собор в Констанції, покликаний від Бога.... Так як зле дерево пізнати по його злих овочах, так і Іван Векліф проклятої памяти є знаний зі своїх смертеносних наук і синів загуби, яких він сплотив, а проти котрих святий Собор мусить виступити, бо они найди і неправного ложа; мусить повіривати блуди з Господнього поля, бо они шкідливі пасожити і мусить відповідно розпорядити, щоби сей рак не знайшов дороги до зісутья других. Помимо того, що святий Собор недавно осудив всі злі науки Івана Векліфа, чоловіка проклятої памяти, Іван Гус, ученик не Христовий, але Івана Векліфа, єретика, поширив єресі через свої книжки і свої проповіді і в присутности множества народа і духовенства назвав Івана Векліфа правовірним чоловіком і євангельським доктором. А коли ті справи вістали вповні доказані перед кардиналами, патріярхами, архієпископами, єпископами, церковними достойниками і докторами богословя і прав — сей найсвятійший Собор в Констанції заявляє і рішає, що тих трийцять девять артикулів суть гидкі, блудні, зухвалі і бунтівничі, а деякі з них небезпечно єретичні, і приказує книгу »Розправа про Церков« і другі його книжки в латинській і чеській мові, публично спалити, а церковні власти маюць публично кинути їх в огонь, де небудь їх знайдуть, а хто би легковажив сей засуд, буде караний інквізиторами за єресь«.

Засуд Гуса так звучав: »Після повних справоздань комісії іменованої Собором і учителів теології і докторів прав, опертих на свідочстві многих свідків гідних віри, Собор переконав ся, що Іван Гус через многі роки учив много річий злих, шкандальних, бунтівничих і небезпечно єретичних. Маючи лиш Бога перед очами, найсвятійший Собор в Констанції проголосив, рпшив і заявив, що Іван Гус є правдивий і явний єретики, котрий учив блудів і єресий, давно вже проклятих церквою Божою і проповідував їх. Він вперто і з погордою відносив ся до ключів і церковного суду і зробив відклик до Господа Ісуса Христа яко Найвисшого Судії, а через те він ухибив Апостольському престолови і зневажив церковний суд і ключі. Собор засудив його як ложного провідника народа в Чехії, котрий відорвав його від віри своїми науками і писаннями. А коли він показав ся впертим і не хотів вернути до лона святаї матери церкви і відречи ся своїх єресий, Собор приказав скинути його зі святиченичого стану. А маючи на увазі, що церков Божа не має иньшої дороги перед собою, Собор лишає його свїтським властям і ршає, щоб його їм передано«.

Отсе був вирок на Гуса. Анї один голос не спротивив ся тому засудови.

Коли читанє засуду скінчило ся, Гус сказав сильним голосом, що він ніколи не був, анї не є тепер впертий, але він всегда бажав, і тепер бажає лпшого поученя зі Святого Письма. Що до його книжок, Собор не витякнув в них анї одного блуда, а що до його чеських писань, як міг Собор їх виклинати, коли ніколи їх не бачив на власні очи?! Після тих слів Гус упав на колїна і молив ся, щоб Христос з великого свого милосердія простив його ворогам, котрі зложили на него ложне

свѣдоцтво. Собор прийняв ту молитву з огірченням і насмѣшкою.

Скиненє з сьвященничого стану. Відтак наступила церемонія скинення Гуса з сьвященничого стану, в котрій взяло участь сімох церковних достойників. Коли на Гуса надягнули білі ризи престола, він сказав: »Коли мого Господа Ісуса Христа вели від Ірода до Пилата, він мав на собі білий одяг.« Тогдї вівзвали його, щоб відкликав свою науку. Але Гус зі слезами в очах звернув ся до зібраних і сказав: »Я бою ся се робити, щоб я не став ся брехуном в очах Господа, і щоб я не прогрішив ся проти власної совѣсти і Божої правди. Я не держав ся тих артикулів, ложно мені приписаних, але радше я учив і проповідував противно їм. Я також не можу відкликати своєї науки, щоби не обидити множество тих, котрим я вірно проповідував Слово Боже«. Тогдї один сьвященик, що сидів близько него, крикнув: »Дивіть ся, як закамєнілий він є в своїм зіпсутю і впертий в своїй ересї!«

Відтак Гус вийшов з підвисненя, а єпископи скинули з него сьвященичі ризи і взяли від него чашу, яку передтим умістили в його руках, причім один сказав ті слова: »О, проклятий Юдо, ти відкинув раду мира а нійшов єсь за радою Жидів. Ми беремо від тебе сю чашу спасення«. На те відповів Гус: »Я уповаю на Господа Бога Всемогучого, задля котрого імени я терпеливо зношу се богохульство, бо Він не відбере від мене чаші свого спасення і я кріпко вірю, що днесь буду пити з неї в його царстві.«

Коли зняли з него всі сьвященичі ризи, єпископи приступили до обстриженя його волося, щоби знищити тонзуру. Они не знали як се зробити, чи бритвою, чи

ножицями, а Гус бачучи їх вагана, сказав до короля: »Диви, як ті єпископи не можуть погодити ся в своїм богохульстві!« Коли остаточно обстригли йому волосся ножицями, один з них сказав: »Церков поступила з ним як далеко могла, позбавивши його священничої власти, а тепер передав його в руки світських властей«.

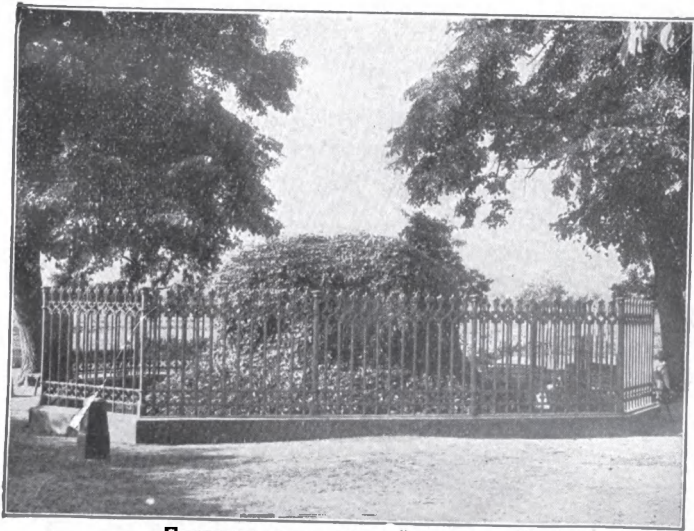
Сейчас наложено йому на голову високу, паперову шапку, на якій були намальовані три чорти, як хапають душу. На шапці була напись: »Єретик«. Тоді сказали єпископи: »Передаємо твою душу дияволу-ви«. На те сказав Гус: »А я поручаю її найсвятішому Господеви, Ісусови Христови«. Відтак дотично шапки на голові, він сказав: »Вінець, який мій Спаситель носив на своїй найсвятішій голові був тяжкий і прикрий. А той, котрий я ношу, є легкий. Він носив терневий вінець, аж до страшної смерти, і я буду носити сей лекший, в покорі задля його імені і правди.«

Гус в руках світських властей. Церков упоравши ся з Гусом як далеко сягала її власть, віддала вязня світській власти до виконання засуду на єретиків, то є спалене. Король Жигмонт віддав Гуса Людвікови, елєкторови палатинови тими словами: »Йди, возьми його і спали як єретика«. Людвік відвів його на місце смерти. Собор продовжав своє засіданє, коли сумна процесія посувала ся наперед. По дорозі Гус побачив на подвірю церкви огонь, в котрім палили його книжки. Він усміхнув ся і сказав до людей що близько него стояли, щоб не вірили, що він має померти за блуди, бо його ложно оскаржено. Майже ціле місто вирушило на улиці, але многих не пущено на міст зі стра-

Похід Гуса на місце смерті.

**Пам'ятник на могилі висипаній
в честь Гуса.**

ху, щоб не заломив ся під тягаром людей. Місце страчення находило ся поза мурами міста на рівнині, де недавно похоронено осла одного кардинала.

Гус на місци страчення. Коли прибули на означене місце, Гус клякнув і почав сьпівати псалми: »Будь милостивий мені, о Боже, і в Тобі, о Господи, покладаю мою надію«. Деякі з його приятелів позістали з ним до кінця і чули його молитви. Хтось сказав, аби він висповідав ся, але якийсь монах сидячий на кони сказав, що Гус є еретиком і не заслугує на сповідника. На ділі, Гус висповідав ся перед якимсь монахом, коли ще був в вязниці, як сам про се писав в листі і дуже прихильно виражав ся про свого сповідника.

Гус хотів промовити до зібраних людей в німецькій мові, але Людвік на се не дозволив. Коли Гус молив ся, паперова шапка упала йому з голови. Стоячі побіч, підняли шапку з землі і назад заложили йому на голову, але передом в зад. Хтось сказав, що Гус повинен згоріти враз зі своїми панами, чортами, котрим так вірно служив.

Повставши від молитви, Гус промовив сильним голосом: »Господе Ісусе Христе, я бажаю перенести терпеливо і покійно задля Твого Євангелія і задля проповіді Твого Слова, сю жорстоку, ганебну і прикру смерть«. Ще раз візвав він присутних людей, щоб не вірили закидам, ложно йому поробленим. Серед того здерто з него верхню одіж, звязано йому шнурями руки на зад і привязано до стовпа. Коли побачили, що його лице є звернене на всхід, сейчас привязали його так, що був обернений лицем на захід, бо не годить ся еретикови дивити ся на всхід. Відтак привязано його за шию до стовпа заржавілим ланцюхом. Дві

в'язанки смолоскипів поклали йому під ногами і обложили його дококола, аж по бороду, сухим ріщем змішаним з соломю. В той час Гус сказав до своїх катів: »Господь Ісус Христос, мій Спаситель, був зв'язаний тяжшим ланцюхом, і я, нікчемний грішник, не лякаюся знести і сего задля його імени.«

Ще раз дали Гусови спосібність відречи ся своєї науки, але Гус сказав: »Бог є моїм свідком, що річий, які мені закидують, я піколи не проповідував«. А відтак додав: »В тій самій євангельській правді, в якій я писав, научав і проповідував, я є готов днесь померти«. На ті слова електор Людвік і другий вельможа, що там був, сплеснули в долоні і відіхали.

Смерть Івана Гуса. Сейчас підпалено смолоскипи і коли полумінь обіймала безпомічне тіло, Гус сьпівав: »Христе, Сину Бога живого, будь милостивий мені«. А коли він дійшов до слів: »котрий родив ся з Діви Марії«, вітер завіяв йому полумінь прямо в лице. Єще можна було чути придавлені димом слова: »Господи, в Твої руки я поручаю духа свого«. В кінци Гус порушив головою, неначе пращаючи ся і віддав Богу духа.

По смерти Гуса заховали ся різні переданя про його послідні хвилі на землі. Кілько є правди в тих переданях, годі тепер провірити.

Оповідаять, що коли вже привязали Гуса до стовпа і обложили його ріщем, якась стара жінка принесла поліно і доложила його до огня. На вид сего Гус мав сказати: »О, сьвята простото!«

Після пньшого переказу, Гус мав сказати перед смертю ті слова: »Днесь ви палите Гуску, але з моїх попелів народить ся лебедь, котрого ви не спалите.« Той переказ навязують до одного письма Гуса, в котрім

Смерть Івана Гуса.

він висказував надію, що після його смерти Бог покличе сильних людей, котрі відеркють злобу антихриста і посвятять своє життя за правду Господа Ісуса.

Коли згоріло тіло Гуса, сторожі принесли ще більше дров, і вкинули до огню ті останки його тіла, що звисали на ланцуху. Також його чашку розбили патиками, щоб згоріла на попіл. Вкінці вкинули до огню одяг Гуса і щільно уважали, щоб все те згоріло на попіл, та щоб нічого не лишило ся, що би люди могли заховати собі на пам'ятку по Гусі. На останку зібрали його попіл на тачки і вкинули до поблизької ріки, Рену.

Але кати Гуса помилилися. Вони думали, що спаливши сего невинного і святаго чоловіка, вони спалять і науку його і пам'ять по нїм. Але пам'яті Гуса не могли спалити всі огні Констанції і він жне живий у серцях наших і буде для нашого, Українського народу, правдивим славянським апостолом Христа, котрий не лиш учив послушеньства Божим законам, але і сам жив після них аж до самої смерти на кострі.

РОЗДІЛ 9.

ПІСЛЯ СМЕРТИ ІВАНА ГУСА.

Перші вісти в Чехії. Коли перші вісти про смерть Гуса дістали ся до Праги, ціле місто заворушило ся. Нарід загорів бодем, обуренєм і жадобою пімсти. Треба було лише провідника, а нарід готов був йти на саму Констанцію. Мученича смерть Гуса зробила його апостолом і народним мучеником. Жорстокість і віроломність Собора так роздразнила нарід, що лише страшна пімста могла його заспокоїти. В одній хвилі мешканя сьвящеників, котрі були ворожі до Гуса, вістали попалені і знищені. Навіть король Вацлав уважав спалене Гуса за особисту наругу, а королева Софія явно прилучила ся до сторонників Гуса, себто Гуситів. Весь нарід почув велику кривду і обиду, бо через смерть Гуса стратив не лише релігійного, але також і народного провідника.

Протест університету. Сейчас зібрав ся на нараду праський університет і одногосно запротестував проти жорстокої і ганебної смерти свого найвизначнійшого члена і ректора. Університет відкликав ся до цілої Европи в справі поступку Собора, щоби привернути знасилувану славу їх осередкови науки. З яким чутем відносив ся університет до памяти Гуса, можна пізнати з деяких його висказів: »О, чоловіче, справді

набожний, справді покірний, що звертав на себе увагу великою чеснотою, що погорджував майном і помагав бідним, що навіть сам зносив недостаток; котрого місце було при постели нещасного; котрий закликавав слезами і найтвердїйші серця, до покаяння і лагодив бунтівничі духи Словом Євангелія; в котрого устах старе Сьвяте Письмо показувало ся як нова наука; котрий йдучи слїдами апостолів, відживляв моральність первісної церкви і серед духовенства і серед народа«.

На другім місци писав університет: »Нема сумніву, що природа обдарувава сего чоловіка всіма своїми чеснотами, а ласка Божа в такій обильности була йому удїлена, що він здавав ся бути радше самою чеснотою, як лише чесним чоловіком. Його діла говорять за себе. Страшна смерть, яку він зніс з нечуваною терпеливостію доказує, що він поклав свою надїю на небесних основах. Се справді божеська справа, і наслідок Богом одуховленої відваги, що він перенїс так много насильств, так много мук і тільки ганьби задля Божої правди, а всі ті докори прийняв він зі спокійним, лагідним духом і заяснів блеском набожности посеред найстрашнїйшої і жорстокої смерти«.

Собор повідомляє Чехів про смерть Гуса. Доперва в двацять днів після спаленя Гуса, Собор рішив урядово повідомити Чехів про свій поступок і вияснити жорстокість свого засуду. В своїм письмі до духовенства в Празї, Собор представив найперше лихо, яке випливає з ересі і схизми і вказав на Вискліфа як одного з найгидкїйших еретиків, котрий заразив многих а найбільше Гуса і Ернїма. На домаганє ся многих Чехів, Собор розглянув справу Гуса, провів його пи-

саня і ужив всіх можливих способів, щоби його наклонити до відреченя ся блудної науки. З Гусом обходжено ся ласкаво і ніхто не бажав смерти грішника, але, щоби він поправив ся і жив. Але все те на ніщо не придало ся. Осудивши його яко явного єретика, Собор скинув його з духовного стану, і віддав сьвітській власти. Тому король, єпископи і духовенство в імя Христове повинні взяти ся до реформи, щоб замкнути уста тим гідким людям, що учать і проповідують науку Вיקліфа і Гуса, і щоб до коріня винищити ту небезпечну науку в цілім королівстві. Рівночасно загрозив Собор найстрашнішими карами всім тим, котрі би противили ся тій добрій роботі, або не дали відповідної помочи.

Подібні письма вислав Собор також до Моравії і на Шлезк, де Гус мав численних приклонників.

Окрім того дня 25. серпня 1415. року вислав Собор до Чехії звістного нам зелізного єпископа Івана Літмишля, яко свого представителя, котрий мав доглянути того, щоб розпорядження Собора зістали в Чехії виконані. Але нарід чеський, ба навіть сам король стрінув зелізного єпископа дуже ворожо. Кождої хвили жите його було виставлене на небезпеку і він не поважив ся прилюдно показати ся.

При тім не треба думати, що єпископ, або навіть Собор не мав приятелів посеред Чехів. Велике число німецького населеня і много духовенства, що не поділяло народних почувань до Гуса, остало ся вірними церкві і Соборови. Ще перед приїздом єпископа прихильники Собора зібрали ся в катедрі в Празі на нараду і дуже остро осудили подаване Причастія під двома видами і проповідуване Євангелія сьвітськими людьми серед сільського населеня. Опісля они утво-

рили союз, до котрого приступило лиш чотирнацять вельмож, і запрягли безграничне послухенство Соборови. В місяцю листопадї они кинули інтердикт на місто Прагу тому, що на королівськїм дворї перебував Єсенич, приятель Гуса, і духовенство не могло сповнати своїх обовязків.

Утворене ся партії Гуситів. Тим часом приклонники Гуса або Гусити не засипляли свої справи. Они не дали ся збентежити ані єпископом, ані Собором, ані інтердиктом і дня 2. вересня 1415. року зібрали ся в Празї на нараду. Зібрало ся там кільксот чеських вельмож і много духовенства і ухвалили вислати Соборови письмо яко відповідь на розпорядження Собора взглядом Чехії. В письмі тїм Гусити дорїкали Соборови за ганебну і жорстоку смерть улюбленого і поважного, блаженїи памяти Івана Гуса і рішучо запевнили Собор, що весь чеський нарід є переконаний о невинности і правовірности Гуса. Они нарікали на увязненє Бронїма і остро збивали закиди, що цїла Чехія є повна ересї. Цїла істория Чехів сьвідчить о їх вірности до католицької церкви. »Хто ширить такі вісти«, писали Гусити, »той є гідким брехуном і зрадником, сином злости і неправди і самого чорта, котрий є брехуном і батьком брехнї«.

Письмо своє закінчили Гусити запевненєм, що їх цїлю є боронити і берегти закон Господа Ісуса Христа і його вірних проповідників, навіть если би прийшло до проливу крови.

Лист сей підписало около шістьдесять найвизначїйших вельмож Чехії і Моравії.

Окрім того виготовили Гусити письмо до чеського народа з візванєм, щоби кождий вельможа дав позво-

свою науку; але відтак покаяв ся свого поступку і без вагання поніс смерть в полуміні.

Еронім походив з визначної, хоч не шляхотської родини. Науки кінчив на університеті в Празі і мав почетні титули з університетів Париського, Гайдельберського і Кольонського. Він подорожував від Оксфорду аж до Єрусалиму. В Парижі він познакомив ся з найбільшим теологом того часу, Іваном Герсоном, з котрим опісля стрінув ся в Констанції. Ероніма уважали за вимовного бесідника, за славного ученого і великого філософа.

Еронім скоро переняв ся наукою Івана Вискліфа і в Оксфорді власною рукою переписав два його твори. В Празі він публично завзивав студентів, щоби читали твори Вискліфа, хотяй ті твори були прокляті церковними властями.

Еронім попірав Гуса у всіх змаганнях, а передовсім коли йшла борба о те, щоби віддати Чехам власть над Праським університетом, котрим доси кермували чужинці. Опісля він получив ся з Гусом, коли той виступив проти буллі папи Івана XXIII., силою котрої спровадено відпустити в Празі, щоби зібрати гроші на війну папи з Владиславом з Неаполю.

Житє Ероніма повне пригод. В році 1410. Еронім мав промову в присутности Жигмонта, угорського короля, котрий опісля став цісарем, в котрій безпощадно виступив проти зіпсутя і неморальности духовенства. На жаданє архієпископа з Праги, він зістав увязнений. Діставши ся на волю, він поїхав до Відня, де єпископ Пассавський закинув йому ересь. Його лише на волі, але не сьмів опускати Відня. Коли о тім довідали ся Празани, рішучо запротестували проти

сего насильства. Еронім зломив обітницю і втік до Моравії. З відси написав письмо, в котрім оправдав ся, чому зломив слово. Але єпископ з Пассава кинув на него клятву, котру потвердили, єпископ з Кракова і архієпископ з Праги.

Повернувши до Праги, Еронім викликав велике одушевлене поміж студентами університету своєю горячою промовою проти папської буллі і продажі відпустів, а також взяв визначну участь в уличній демонстрації проти папи.

Коли Гус удав ся з Праги на добровільне вигнання, Еронім також опустив місто і удав ся до Польщі. Опісля на суді йому закидали, що коли був в Польщі, то вбратав ся з Греками і Русинами (Рутені) »добрими християнами«. Еронім бачив ся з Гусом заки той удав ся на Собор до Констанції і відраджував Гусови їхати на Собор.

Ув'язненє і засуд Ероніма. Послїдний період життя Ероніма і той, що нас найбільше інтересує, починає ся від хвилі, коли він прибув до Констанції, в цвітню 1415. р., а кінчить ся його смертю в чотирнацять місяців пізнійше. Він приїхав до Констанції почувши про ув'язненє і суд Гуса. Він відразу пізнав, що небезпечно було в Констанції чоловікови, котрий був приятелем Гуса і сейчас на другий день виїхав з міста. З дороги написав письмо до цїсаря Жигмонта з просьбою о лист безпеченьства до і з Констанції. Він дістав відповідь, що може дістати лист безпеченьства лиш до Констанції. Тоді Еронім казав розліпити на публичних місцях в Констанції оголошенє з заявою, що він готов стати на суд за ересі, які йому закидають, і готов понести кару, коли знайдуть його винува-

тим. Рівночасно він домагався листу безпеченства, такого, щоб не увязнювали його перед або під час суду, як се зроблено з Іваном Гусом. Діставши відмовну відповідь, Еронім поспішив назад до Чехії. По дорозі однак його пізнали і увязнили. На жадане Собора його приведено до Констанції.

Дня 23. мая привели Ероніма до Констанції зі скованими руками. Його примістили в монастирі Фрайцішканів, де тогді придержувано Гуса. Відтак відбуло ся вступне переслуханє. Професори з різних університетів посвідчили, що чули від него теологічні і філософічні ересї. Серед того роздали ся голоси на Соборі: »Спалити його! На огонь з ним!« На се він відповів: »Если хочете моеї смерти, то в имя Боже нехай так стане ся«. На се сказав єпископ з Салсбури: »Нї, Бог не хоче смерти грїшника, але щоби він покався і жив«. Відтак його передали мїський поліції і посадили в строгу вязницю на вежі кладовища Сьв. Павла. Еронім не бачив Гуса в Констанції перед його смертю, хотяй знав всьо, що з Гусом дїє ся. Так само Гус знав про судьбу Ероніма і в однім своїм листї писав, що Еронім на вид смерти певно покаже ся сильнїшим як він сам.

Так минали дни і тиждні. Заїлість Собора до приклонників Вєклїфа і Гуса не зменьшала ся. Ба навіть дійшло до того, що урядово оголошено, що не треба додержувати слова, даного єретикам. Стративши всяку надїю на поміч Собора і зі страху перед смертю, Еронім відрік ся наук Вєклїфа і Гуса і присягнув, що він ніколи не думав, що Гус придержував ся тої науки, яку йому закидували на Соборі. То відреченє ся зробив Еронім публично два рази, а ще до того обіцяв написати письмо до чеської королївської пари і до

Похід Єроніма з Праги на місце смерти.

шляхти, представляючи Гуса єретиком. Одно таке письмо заховало ся по инішній день.

Але на тім не скінчило ся. Почали перешептувати ся доокола, що вязень все еще держить ся в серцю тих блудів, яких відрік ся устами. Тоді ті самі люди, що переслідували Гуса, повстали проти Єроніма з новими скаргами. Але тим разом Єронім остав ся вірний собі. Він оголосив свій відклик за неважний і брехливий, який зробив зі страху. Він сказав, що Гус є честний і побожний чоловік, бистроумний і пильний учитель, вірний і сьвятий проповідник. Його покликали еще раз до катедри, де був зібраний Собор і там відчитано сто сім закидів зроблених йому. Він відповів, що держав ся усіх правил сьвятої католицької церкви. Але його доля була вже запечатана. Єпископ з Лоді оголосив, що Єронім неначе пес повернув до свого блювотиня і що в сьвятій справі очищення церкви з єретиків, належить прийняти сьвідоцтва навіть злодіїв і ледачих людей. Після знаменитої оборони Єроніма, його узнано за єретика, присуджено відкинути його як зісохлу галузь і віддати в руки сьвітської власти. На голову насаджено йому паперову шапку, з чортяками на ній намальованими, подібно, як се зроблено з Гусом; зі сьвященничого стану скидати його не було потреба, бо він був сьвітським чоловіком. Тоді то Єронім мав сказати ті торжественні слова:

»Ви засудили мене несправедливо і злобно. А що до мене, я по своїй смерти лишу в ваших серцях пьвях, а в ваших совістях жало; і я взиваю вас всіх явити ся за сто літ від тепер, щоби дати мені одвіт в присутности найвисшого і справедливого судні.«

Смерть Єроніма. З катедри пішов Єронім на смерть призначену йому Собором. По дорозі сьпівав символ

віри, а опісля літанію. А коли побачив з далека замок Готлібен, де Гус пробував два місяці, знова почав сьпівати. Коли прийшов на місце страчення, влякнув при стосі дров, на котрім мав згоріти і молив ся. Але кати перервали йому молитву, здерли з него одіж і лише бедра окрили простиралом. Тоді Єронім знов засьпівав Символ Віри і сказав в німецькій мові, що вірять в кожде його слово. Відтак виславляв Гуса як вірного проповідника Євангелия. Серед того обложено його сухими дровами аж по бороду і кннено на розложений огонь його одяг. Коли полумінь збільшала ся. Єронім сказав сильним голосом по чеськи: »О, Боже, всемогучий Отче, зглянь ся на мене і будь милостивий мені, грішному. Ти добре знаєш, що я любив Твою Правду«. Полумінь потребувала більше часу, щоб сповнити свою роботу, як се було з Гусом, а коли тіло згоріло на попіл, сторожі кинули в огонь постіль Єроніма, його чоботи і другі річи, які принесено в вязниці. Попіл з його тіла зібрано до купи і вкинено до ріки Рену.

Але огонь в Констанції не міг знищити сьвятої пам'яті тих двох людей, Гуса і Єроніма. Історик Сильвіус пише, що нарід Чехії почитав тих двох людей як мучеників, подібно, як Римляни почитали Петра і Павла. Псмимо того, що Собор а опісля Єзуїти старали ся опоганити імена тих двох мучеників поміж чеським народом, а також поміж християнським народом сьвіта, думки, які проголошували ті два люди, зістали на ново проголошені в сто літ пізнійше через Лютра, а їх голос став віщуном нової Реформації.

Про вимову Єроніма на Констанцькім Соборі лишив прекрасне сьвідоцтво італійський гуманіст Погіо Бракціоліні в своїх знаменитих записках. Він писав

в день після смерти Ернїма про те, що бачив власними очами, і чув власними ухами. Він славив велику вимову Ернїма перед Собором. Він згадує, що Ернїм у своїй відповіді на оскарження пригадував Соборови, що много шляхотних людей, оскаржених ложними свідками і засуджених несовісними судіями, потерпіло смерть за свої чесноти. Таким був Сократ. Такими були Мойсей і жидівські пророки. Таким був Йоан Хреститель, ба навіть сам наш Спаситель. До них належав також Стефан і апостоли. Всіх їх засуджено як публичних агітаторів і богохульників. Далше говорив Ернїм, що если такий засуд вийшов з Собора св'ящеників, то він належав до найогидніших засудів. Він славив Івана Гуса яко доброго чоловіка, справедливого і св'ятого. Він завстидав Собор, коли пригадав присутним, що запроторено його на 340 днів до смердячої, нездорової і темної вежі, не давши йому спосібности нічого читати, ані навіть видіти. Він не нарікав на ту жорстокість, але висказав своє здивоване, що така нелюдяність була можлива.

Свої записки кінчить італійський гуманіст тими словами: »Отсе чоловік гідний вічної пам'яті людей! Він стояв там без страху і боязни, не лиш дивив ся з погорда на смерть, але неначе шукав її, так що можна було сказати, він був другий Като. Ніколи жаден стоїк не потерпів смерті з таким відважним, свідомим умом, як Ернїм!«

Ті слова італійського гуманіста заслуговують тим на увагу, що він не годив ся з релігійними поглядами Ернїма.

Собор відкликує ся до Жигмонта. Одна з головних задач Собора зістала сповнена. Єресь в католицькій

церкві зістала жорстоко покарана. Писаня Викаліфа зістали прокляті а його кости приказано викопати з місця спочинку, щоби більше не безчестили Божої землі; чеські учителі, Гус і Бронім, котрі пішли слідом Викаліфа, зістали спалені на кострі. Тепер звернув ся Собор до короля Жигмонта, яко оборонця церкви з візванем, щоби ужив своєї власти і сили до здавлення віроломства Чехів і викорінення всякої ересі. Він повинен скоро взяти ся до діла, для спасення тих, що прийняли блудну науку, бо може бути запізно.

В сей спосіб завівзав Собор Жигмонта, щоби при помочи меча здавив релігійну ворохобню в Чехії.

Король Жигмонт не довго відтягав ся з відповіддю. Він повідомив Собор, що є готовий дати поміч своєму братови Вацлавови у тім важкім ділі, однак він не радо уживав би меча, щоби не вийшло підозріне, що хоче упокорити свого брата і загарбати його королівство.

Опісля післав король Жигмонт письмо до чеської шляхти, в котрім звернув її увагу на ворохобню в краю, котра робить велику кривду католицькій церкві. Він писав, що вернули ся часи переслідувань Нерона, ба навіть за часів Фараона не уживано такого насильства супроти правдивої церкви, як тепер в Чехії. Він числив на їх поміч в приверненю порядку в Чехії, після вказівок і плянів Собора.

Письма ті писав король з дороги, далеко від Констанції. Коли Гус зістав засуджений на смерть, король уважав справу ересі за покінчену і тепер взяв ся полагодити справу папської схизми. Він був поїхав до Іспанії, щоби наклонити третого папу, Бенедикта, до уступлення з папського престола, щоби в сей спосіб отворити Соборови дорогу до вибору нового па-

пи. Але ся місія не удала ся королеви і Собор мусїв сам скинути папу Бенедикта з престола.

Дві партії поміж Гуситами. Зі зростом сили Гуситів, почали що раз острійше показувати ся два ріжні погляди, котрі в короткім часі довели до утвореня ся двох партій, уміркованої і скрайної. Партія уміркована, або Калікстини, держали ся тої засади, що всі науки і розпорядження існуючої церкви повинні бути задержані, если не суть противні науці Сьв. Письма. Калікстинами они звали ся від латинського слова »калікс«, чаша, бо при Причастію почали уживати в своїх церквах окрім хліба і чашу з вином.

Партія скрайна звала ся Таборитами, від чеського міста Табор, котре було збірною їх точкою. Таборити вірили, що лиш те зобовязує їх в релігії, чога вимагає Сьв. Письмо. Тому они були противні усім новостям і видумкам католицької церкви. Се довело їх до борби з Калікстинами.

Праський університет станув по стороні Калікстинів і під проводом таких людей, як: Бсенич, Якобелюс, Прахатич, виступив проти скрайних поглядів Таборитів, котрих наука захоплювала маси народа. Не подобало ся Калікстинам, що Таборити не хотіли вірити в чистилище, і не давали на молебні за померших; не почитали образів сьвятих; не уживали сьвяченої води і других католицьких обрядів і церемоній. Калікстини зібрали ся на нараду до Праги, де ухвалили двацять три артикули, котрі мали здержати поширене скрайних поглядів Таборитів, а цілий рух реформаційний мав, о скілько можливе, держати ся як найближше католицької церкви.

Але навіть умірковані Калікстини були далекі від

того, щоби підчинити ся рішенням Собора в Констанції. В марці 1417. року они проголосили Причастіє під двома видами за правдиве і кожний Чех може приймати хліб і вино в Причастію без страху перед блудом, хотяй би навіть сам ангел з неба учив його противно. Все ж таки они лишили повну волю тим, що хотіли би держати ся католицького звичаю.

Папська булля. Серед того в листопаді 1417. року зістав вибраний новий папа. Був се італійський кардинал Кольонна, котрий яко папа прибрав собі імя Мартина V. Вже яко кардинал, коли справа Гуса знайшла ся в його руках, він поступив з Гусом досить строго і кинув на него клятву. Тепер же яко папа він з жорстокою ревностю взяв ся нищити єресь в Чехії.

В лютім 1418. року Собор видав певні рішення взглядом Гуситів. На підставі тих рішень, король Вацлав мав присягнути, що буде боронити прав католицької церкви перед Гуситами, що цілковито знищить всяку єресь в науці і практиці, що Тайна Причастія буде подавана лиш під одним видом, що університет в Празі зістане зреформований так, що прихильники Гуса і Векліфа зістануть з него усунені, а писаня Векліфа, Гуса і Якобелюса зістануть спалені.

В слідуючім місяці папа Мартин V., не чекаючи переведена в жите рішення Собора, вислав до Чехії буллю, котру деякі назвали »писаною шибеницею«. Булля ся була повна духа нетерпимости інквізитора.

В тій буллі назвав папа Гуситів схизматиками, ворохсбниками, повними гордості люципера, заїлими як вовки, піддуреними штучками диявола, щоби сповнити діло Векліфа, Гуса і Ерніма. Хто небудь держав ся наук тих єретиків або боронив їх, мав бути

сейчас покараний. Всі царі, князі, вельможі, шляхта, лицарі, міста, університети і т. д., мали гнати від себе тих очайдухів, мали заборонити їм проповідувати, перебувати, посідати власність, займатися яким ділом, або в загалі мати що небудь до діла з вірними людьми. Если би они померли єретиками, хочайби такими урядово не були проголошені, мали бути поховані без християнського похорону. Їх маєток мав бути забраний. Люди підозрілі о єресь мали очистити ся під присягою в протязу одного року, бо інакше будуть прокляті як єретики. Сьвітська власть мала дати духовенству всяку поміч в винайденю і покараню єретиків. Щоби улєкшити роботу тим інквізиторам, папа виготовив поверх сто питань, котрі онѣ мали ставити людям підозрілим о єресь. Ті питання мали бути відповіджені під присягою. Підозрілі о єресь не могли мати свого оборонця, ані не могли робити відклику від засуду. Сьвітська власть мала виконати засуд. А горе тому, хто би занедбав свій обовязок.

Такий був зміст папської буллі, але вже тогді було очевидним, що папа не обмежить ся на самій буллі, але скличе хрестоносний похід проти цілого чеського народа.

В кілька місяців пізнійше післав папа до Чехії яко свого делегата, кардинала Домініка, котрий мав доглянути виконання вимог буллі. Кардинал Домінік взяв ся до свого діла в тім самім нагальнім і нетерпимім дусі, що булля була виготовлена. Зайшовши до одной гуситської церкви коло Праги, він кинув чашу з вином до землі і приказав подавати Причастіє лише під видом хліба. Там також казав він спалити двох людей, засуджених за єресь.

Цього поступованє викликало велике огірченє серед

народа. Почали його зневажати, ба навіть загрозили його житю. Домінік побачив, що нічого не вдіє і забрався з Чехії. В своїм справозданю, яке післав папі і Жигмонтови, він сказав ті слова: »Вже минув час на переговори з Чехами, а тепер нічого не лишилося, лиш здавити їх силою оружя.«

Відповідь Чехів на папську буллю. Заки прийшло до оружноі розправи, Чехи дали гідну відповідь на жорстоку папську буллю. Ту відповідь они назвали: »Вірне і християнське упімненє Чехів до царів і князів, щоби оживити їх ревностию Євангелия«. В тій відповіді рішучо запротестували проти змагань церкви, викликати в їх краю релігійну війну і сказали, що сей хрестоносний похід, який папа має післати проти Чехів, не має на цілі оборони християнської віри, але папа і його достойники боять ся, що їх тайні злочини і зресї вістануть відкриті. Єслиби они мали правдиву причину, то прийшли би до Чехії зі Святим Письмом в руках і так при помочи Слова Божого направили би блуди Чехів. І як раз того домагають ся Чехи. Правда не повинна бояти ся ложки.

Тому то Чехи бажать, щоби королі і нарід скликали спільні наради, на котрих в мирний спосіб можна би обговорити науку Сьв. Письма. Они прирікають, що підчинять ся доказам зі Сьв. Письма і приймуть покуту за свої блуди. Але єсли місто оружя, Слова Божого, нападуть на них огнем і мечем, тогді они возьмуть Бога і його правду собі на поміч і будуть боронити єї, аж до смерти. Они писали: »Ми не налякаємо ся виклять папи, кардиналів або єпископів, бо ми знаємо, що папа не є Богом, так, як він себе представляє, а його проклятя не пошкодили нам в минув-

шині і ми тішили ся Божою ласкою і благословенством».

На кінци свого письма они подали чотири основні артикули, котрих будуть боронити до загину. Они суть: 1. Заборона великих публичних гріхів так серед духовенства як і світських; 2. великі доходи і світський блеск мають бути недоволені, бо они не годять ся з простотою проповідників Євангелія; 3. має бути свобода проповідувати Слово Боже і читати його по всіх місцях; 4. Причастіє має уділяти ся під двома видами.

Сею відповідію подали Чехи папі до відома, що они бажать мира, але если окаже ся того потреба, они суть готові на війну.

РОЗДІЛ 10.

ГУСИТСЬКІ ВІЙНИ.

Іван Жіжна з Троцнова. Безпосереднім наслідком спалення Івана Гуса в Констанції, були Гуситські війни. Пана Мартин V. проголосив пять хрестоносних походів на Чехію, через що прийшло до воєн, котрі в історії звуть ся Гуситськими війнами.

На жаль, в Чехії не було чоловіка, котрий би став на чолі цілого народу проти чужих наїздників. Король Вацлав був чоловіком слабого характеру і цілком не доріс до ваги хвилі. Чеський нарід був розділений на дві партії, котрі взаємно поборювали себе, а король глядів на се байдужно і прихильовав ся раз на один, то знов на другий бік.

В ту, так важку хвилю, коли чужоземські війська йшли з огнем і мечем на Чехію, післані туди папою, Чехи знайшли собі військового генерала в особі Івана Жіжки, котрий повів їх з побіди до побіди, аж доки сам не упав жертвою зарази.

Іван Жіжка походив зі шляхотської родини і родив ся около 1360. року. Вже з молодости показував бодро, воєнного духа а військового досвѣду набрав ся в борбах з Турками в Польщі і на Угорщині. Іван Жіжка був горячим приклонником Гуса, а по його смерті роздумував над тим, як би то шімстити ся за ту велику кривду. Окрім сеї народної наруги, Жіжка носив в серцю пам'ять тяжкої кривди, яку зробив йо-

го сестрі розпустний сьвященик.

Оповідать, що одного дня король Вацлав проходжував ся по городі і стрівув глибоко задуманого Жіжку.

»О чім ти так глибоко думаеш?« спитав король.

»Про тяжку наругу над чеським народом, коли Собор спалив Івана Гуса«, відповів Жіжка.

На те сказав король: »Ані я ані ти не можемо пімстити тої наруги; але если ти можеш знайти средства до того, то наברי відваги і пімсти ся за смерть твоїх співгорожан«.

Ті слова короля вистарчили, щоб поставити Жіжку на ноги. Маючи певність, що король не стане йому на дорозі, Жіжка взяв ся до роботи і в короткім часі станув на чолі побідної армії, котра наповнила страхом народи Середної Європи.

Внутрішні заворушення в Чехії. Зараз на початку виступленя Жіжки, получив ся з ним давний приятель Гуса, Николай Гусінець, котрий в короткім часі зібрав сорок тисячну армію, готову до війни в обороні прав Чехів. Король Вацлав не любив барона Николая, бо підозрівав, що він хоче скинути його з престола і сам себе оголосити чеським королем.

Король прогнав Николая з Праги а разом з ним виїхав з Праги і Жіжка. Негодоване до короля почало ширити ся по цілім краю, а Николай бачучи нездарність короля і уповаючи на силу свого війська, предложив Гуситам, щоби вибрали собі нового короля, котрий би був тих самих релігійних поглядів, що і они. Але здоровійша думка взяла верх поміж Гуситами, і той плян зістав понеханий. Многі пізнали, що ліпше мати на королівськім престолі Вацлава, котрий був королем лише з імени, як вибрати нового короля,

котрий би збільшив партійну ненависть в Чехії, будучи сам партійним чоловіком.

Так отже в Чехії не було майже жадного правитель-ства. Лише провідники Гуситів старали ся удержувати порядок серед своїх приклонників. Всі відчували тепер брак Гуса, бо він один своїм впливом міг був погодити споручі партії. Заворушеня і надужитя почали ширити ся по цілім краю. Многих свьящеників прогнано з їх парохій. Церкви понищено, монастирі зрабовано і попалено. Вороги Гуситів зістали поборені. Причастіє під двома видами свобідно подавано по цілій Чехії.

Король Вацлав утік з Праги і замешкав в замку Фоссенич. Тут він окружив себе військом і нікого не припускав до себе. Чеські вельможі раз враз просили о авдієнцію, але даром. В кінци приймив король на послуханє двох поважних вельмож і дав ся намовити вернути до Праги.

Відважний крон Жіжми. Повернувши до Праги, король Вацлав сейчас проголосив свободу подавати Причастіє під двома видами в'місті Празі і в цілім краю. Гусити знов піднесли голову і король покликав до себе їх провідників на нараду, однак мали они явити ся перед ним без оружя. Але несподівано, дня 15. цвїгтя 1418. року явив ся в королївській палаті Іван Жіжка на чолі уоруженнх Гуситів і зажадав послуханя у короля. Станувши перед змішаним Вацлавом, Жіжка промовив тими словами: »Володітелю, поглянь на заступ твоїх вірних підданих. Ми принесли своє оружє так, як ти приказав. Покажи нам своїх ворогів, а побачиш, як ужиточним покаже ся то оружє в руках тих людей«.

Збентежений король відповів: »Возьміть своє оружје і уживте його там, де потреба«.

Сей відважний крок Жіжки незвичайно скріпив його популярність серед народа. Жіжка без сумніву належить до найбільших генералів світа. Помимо успіхів на полі битви і великої влади над народом і слави, він не мав жадних особистих бажань. Часом прямо фанатичний, строгий і жорстокий, він один поміж великими провідниками народів не був самолюбний.

Знамениті суть його відозви до Чехів. Так приміром до мешканців одного чеського міста, він пише: »Нехай Бог позволить, дорогі братя, щоби сповняючи добрі діла, яко вірні діти небесного Отця, ви остали ся твердими в страсі Божім. Нехай жадне терпінє не зменшає вашої відваги, наслідуйте старинних Чехів, ваших предків, всегда готових боронити справи Божої і своєї власної. Всегда держім перед очами закон Божий і загальне добро і нехай кождий, що знає воювати ножем, кидати каменем або уживати довбні, готовить ся до походу. Нехай ваші проповідники захочують людей до борби з антихристом. Нехай кождий готовить ся до того, старий і молодий. Приготовлюйте запаси живности, не забувайте також про добрі діла. Уважайте, бо тепер прийшов час уоружити ся не лиш проти зверхних ворогів, але також проти тих, що між вами. Пригадайте собі вашу першу битву, коли вас було мало і без оружя, а ворогів много і добре уоружених. Рамя Боже не є скорочене, відваги і будьте готові«.

Армія Жіжки. Армія Жіжки, котра тепер збирала ся в місті Табор, складала ся з найкрасших людей

Чехії, вірних патріотів, обурених зрадою короля Жигмонта і Собора супроти Гуса і Броніма, але понад все, людей глибоко релігійних. Вони домагалися своєї совісті і віри в границях Св. Письма. Вони не бачили релігійної ревності ані в Соборі, ані в папі, ані в цісарю. Собор вже закінчився вибором папи Мартина V., але в церкві не заведено жадної реформи. Обставини в церкві зовсім не поліпшилися. Роспуста, віроломство, перекупство цвили далі без перешкоди. Не дивно, що Гусити переняті Євангельським духом, уважали борбу з папою і цісарем за борбу з антихристом.

Жіжка вибрав місто Табор за місце збору Гуситів з військових względів. Прага з многими Німцями не була певна на таку річ. Але Табор, віддалений лиш пятьдесят миль від Праги, був вже з природи добре укріплений і представляв зі стратегічних względів знамениту твердиню. Туди прямували зі всіх сторін Чехії оборонці народної справи. Там побудували хати і спровадили свої жінки і діти. Дня 22. липня 1419. року сорок тисяч війська прийняло Тайну Вечеру, а в вісім днів пізнійше під проводом Жіжки вирушили на Прагу.

Жіжка йде з військом на Прагу. В Празі знов прийшло до заворушень і король Вацлав в друге утік з міста; в палаті осталася королева з військом. Як раз то королівське військо, що осталося в Празі, стягнуло на місто гнів Жіжки. Військова старшина, а навіть прості жовніри почали строго переслідувати Гуситів, знущалися над ними а многих вкинули до в'язниць. Гусити побачили, що як довго королівське військо буде в місті, так довго життя їх буде zagrożене. Се як раз

було причиною походу Жіжки на Прагу. Жіжка не мав наміру ставати до отвертої боротьби, він хотів лише налякати папську партію, але обставини склали ся зовсім інакше.

Коли Жіжка увійшов до старого міста, котре було відокролене від тої части, де находила ся королівська палата, мешканці Праги прийняли його дуже радо і прилучили ся до него. Радість в місті була велика. Деякі жовніри Жіжки хотіли дістати ся до церкви сьв. Стефана, але сьвященик не впустив їх. Тоді військо попало в гнів, вломило ся до мешканя сьвященика і повісили його на вікні. Відтак уставивши ся ся в порядку, пішли до мійської ради і домагали ся випущеня увязнених Гуситів. Коли радні міста вагали ся, що мають чинити, хтось кинув каменем з вікна мійського будинку і поцілив Гуситського проповідника.

Той камінь дав початок Гуситській війні. Сейчас Гусити під проводом Жіжки ударили приступом на мійський будинок і здобули його. З вісімнадцятох радних, одинадцять утікло, а сімох, самих Німців, попало ся в руки Гуситів. Тих викинули жовніри віконом на подвіре, де они упали на наставлені списи і на місци погибли. Здавало ся, що тепер прийде до заворушень, але Жіжка сейчас взяв справу в свої руки і скликав мешканців міста, щоби вибрали собі раду, котраби управляла містом доки не прийде звичайний час виборів.

Смерть короля Вацлава. Зробивши лад в місті, Жіжка звернув ся проти королівського війська, котре боронило палати і королевої. Королева Софія тепер цілковито відрекла ся Гуситів і слала післанця за пі-

сланцем до короля Жигмонта з просьбою о поміч. Жіжка довідавши ся о тім, опустив Прагу і удав ся до Пильзна, щоби звідтам ударити на Жигмонтову армію. Тим часом Празани дальше облягали королівський замок.

Вісти про події в Празі вскорі дійшли до короля Вацлава і він попав в страшну лють. Не могучи себе вгамувати, він кинув ся на одного зі своїх дворян, котрий дорікав королеви за те, що опустив Прагу і хотів пробити його ножом. Присутні дворяни не допустили до того морду, а розяреного до безтями короля ударив параліж. Найперше відняло йому лівий бік, а в два тижні пізнійше другий удар параліжу закінчив його нужденне жите. Се стало ся дня 16. серпня, 1419. року.

Нові переслідуваня Гуситів. Смерть Вацлава дала почин великим заворушенням в місті Празі. Гусити почали нападати на вірні папі церкви, рабували їх і нищили. Монастир Каргузів зівстав спалений, а монахи ввинені до вязниці.

Серед того прийшло до завішеня оружя поміж королевою а Празанами, котре тревало пару тижднів. Коли однак міщани довідали ся, що королева потайки порозуміває ся з Німцями, попали в гнів і ударили на королівську палату, а рівночасно вівзвали Жіжку на поміч. Серед того, королева Софія в ночи утікла з Праги, побачивши, що єї військо не остойть ся перед нападами міщан. За кілька днів прибув до Праги Жіжка з чотирма тисячами Таборитів і допоміг міщанам загнати королівське військо назад до палати.

Коли королівська залога не бачила для себе виходу, заключила мир з міщанами на тих услівях, що

Гуситам було вільно приймати Причастіє під двома видами, що Божий Закон мав бути свobodно проповіданий в цілiм краю, а Гусити мали здержувати ся від дальшого насильства над церквами і залогою.

В такий спосiб мiсто Прага знов попало ся в руки ворогiв Гуситiв, а Жiжка опустив мiсто. Угода з королiвською залогою розпочала ся 12. листопада і мала тревати пять мiсяцiв. Але она не забезпечила Гуситiв перед переслiдуванем. Де лише папiсти були в бiльшості, там допускали ся страшних надужитiв над Гуситами. Гуситiв кидали до вязницi, продавали до неволі, або карали смертю. Один гуситський проповiдник вiдвiдував хорого. Його зловили і спродали Нiмцям, а тi привязали його до дерева і живцем спалили. В сей і подiбний спосiб згинуло шiстнайцять сот Гуситiв.

Жигмонт упоминає ся о чеський престол. Серед того король Жигмонт вiзвав Чехiв, щоб признали його свом володарем, а на доказ вiрности, щоби зрiвнали з землею окопи і укрiплення в Празі, якi побудували по смерти Вацлава, щоби дали спокiй монахам і щоби усунули всiх гуситських урядникiв, а на їх мiсце поставили вiрних католикiв.

Умiркована партiя Гуситiв, Калiкстини, були готові приймати Жигмонта якo свого короля і почали з ним переговори. Мiж тим папські приклонники в Празі почали сповняти королiвські домагання, многи з них, що недавно утекли з Праги, тепер назад вернули ся, папiсти пiднесли голову і домагали ся покараня Гуситiв. І знов почали ся кроваві переслiдуваня Гуситiв.

Переговори Калiкстинiв з Жигмонтом не довели до

жального результату. З делегатами Калікстинів Жигмонт обійшов ся грубо і жорстоко. Коли Калікстинський посланець предложив Жигмонтові домагання Його партії, між иньшим свободи приймања Причастія під двома видами, король попав в великий гнів і казав посланця увязнити, а опісля спалити. В подібний спосіб обійшов ся король з многими другими Гуситами. Прийшло до того, що обі партії Гуситів, Калікстини і Таборити получили ся разом проти Жигмонта.

Жіжка і Жигмонт готовлять ся до війни. Через пару місяців Жіжка держав ся на боці і лише приглядав ся переговорам Калікстинів з Жигмонтом. Він знав, що переговори розібють ся і ожидав відповідної хвилі, щоби обі партії получитьи разом. Та хвиля тепер надійшла. Кроваві учинки Жигмонта заворушили чеський нарід. Жіжка утворив лігу, котра присягнула, що не буде повинувати ся Жигмонтові і завізавав Чехів, щоби прилучили ся до тої ліги. Барони, вельможі, шляхта, лицарі і міста почали громадно вступати до ліги.

Жигмонт пізнав, нащо заносить ся, і почав збирати армію, щоби напасти на Чехію і заняті Прагу і другі важнійші міста. Йому дуже розходило ся о місто Пильзнь, котрого мешканці хотіли заявити свою вірність Жигмонтові. Але і Жіжка звернув свою увагу на Пильзнь і здобув се місто, побивши королівське військо. В битві обі сторони понесли великі страхи. Коли сьвіжі війська прибули на поміч містови, Жіжка дав ся намовити і заключив з папстами договір, на підставі котрого він мав свобідно відступити до Табора, а в місті мала бути заведена релігійна свобода. Але паписти показали ся віроломними, напали на

відступаюче військо Жижки і майже оточили його. Несподівано заскочений Жижка не упав на душі. Він чим скорше оточив себе наладованими возами і з них відбив напад ворогів, ба навіть завдав їм велике поразенє. Було се 25. марця, 1420. року. Після сеї битви Жижка зі своїм військом удав ся до міста Табор, головної кватири Гуситів. /

Папа оголошує хрестоносний похід на Чехію. Як раз в тім часі розійшла ся вість, що папа спільно з Жигмонтом оголосили хрестоносний похід проти Чехів. Було се 17. марця, 1420. року. В своїй буллі скликаючій хрестоносний похід, папа візав всіх королів, князів, пануючих, баронів, вельмож, шляхту, урядників, вільні міста, університети і села, щоби в імя крови нашого Спасителя, в надії відпущеня гріхів, причинили ся до стертя з лица землі прихильників Гуса і Векліфа, щоби дали поміч королеви Жигмонтови і виставили відповідну армію. Духовенство має власними руками умістити хрест на раменах добровольців. Сам папа дає повний відпуст тим, що возьмуть участь в тім поході, або умруть в дорозі. Також дістане відпуст той, хто місто себе виставить уруженого заступника. Навіть великі злочинці можуть здобути собі приступ до неба, если стануть до борби з прихильниками Векліфа і Гуса.

В той спосіб візав папа цілий християнський сьвіт, щоби при помочи оружя здавив Євангельський рух в малім королівстві Чехів.

Папські обітницї спасення мали чималий вплив на вірних католиків, але еще більше подобала ся їм нагода рабунку і здирства, яка звичайно мала місце в подібних війнах.

На вість про хрестоносний похід, навіть вороги Гуситів в Празі дуже налякали ся. Они знали, що перед тими папськими лицарями нічого не остоїть ся і потерплять від них зарівно приятелі і вороги. Більше як тисяч заможних Чехів в Празі, що були противні Гуситам, схоронили ся на цитадели і вижидали зі страхом хрестоносного війська. Зате Гусити бачучи надходяче небезпеченство, не стратили духа, але чим скорше взяли ся до укріплення міста. Камікстини і Таборити занехали свої межиусобиці і получили свої сили для спільної оборони.

Побіда Гуситів. Король Жигмонт зібравши велику армію, сто п'ятдесят тисяч війська, вирушив на Чехію. Жіжка знав, що король найперше ударить на осередок Гуситів, місто Табор, тому казав викопати дококола оборонні вали і рови і укріпив се місто так, що оно з невеликим числом війська могло оперти ся наступови короля. Відтак звернув Жіжка увагу на місто Прагу і витревало облягав дальше королівську залогу в палаті, не допускаючи до неї жадної живности. Залога була вже готова з голоду піддати ся, коли нараз наспіли вісти, що король Жигмонт є вже недалеко Праги.

Король не доходячи до Праги, задержав ся в дорозі і вислав велику армію на Табор, щоби здобула його приступом. Король думав, що коли ударить на Табор, то Жіжка поспішить свому місту на поміч, а тогді він спокійно буде міг заняти Прагу. Але Жіжка не дав ся вивести в поле. На відсіч Табора він не поспішив, але післав на поміч Таборитам пару сот кінного війська під проводом Николи Гусінця, а сам з цілою силою ударив на армію хрестоносців. Рівночасно Нико-

ла зі своєю невеликою армією ударив на короля з другого боку і почала ся кровава битва. Битва не тревала довго. Двадцять раз сильніше військо Жигмонта зістало на голову побите і в страшнім переполоху розбігло ся на всі боки. Таборити пустили ся за ним в погоню, многих убили, а многих забрали до неволі. Добич Таборитів була величезна. В їх руки попали ся великі скарби в золоті, сріблі, дорогоцінних одягах, великі склади оружя і живности. В таборі Гуситів запанувала велика радість. Всі дякували Богови за сьвітлу побіду.

Відтак слідували другі побіди. Чотири тисячі королівської кінноти зістало на голову побите на дорозі поміж Табором і Прагою. Таборити заняли укріплене місто Градище, недалеко Табору. Король Жигмонт післав десять тисяч найкрасшого свого війська, щоби відобрати Градище від Жижки. Але королівське військо так налякало ся Гуситів, що відступило від міста, не видавши битви і повернуло назад до головної армії.

Король Жигмонт посуваючи ся зі своїм військом наперед, лишав за собою одну велику руїну. Приятелі і вороги зарівно терпіли. Монастирі були приневолені оплачувати королівське військо. Церкви, в обороні котрих почав ся сей хрестоносний похід, зістали зрабовані самими хрестоносцями. Не інакше поступали Гусити. Одним словом, ціла Чехія представляла оплаканий вид.

Битва під Прагою. Дня 30. червня війська Жигмонта станули під Прагою. Замок від разу здав ся в його руки, але місто сильно укріплене і боронене Калікстинами і Таборитами ставило опір. Король отже

приступив до облоги, стративши надію здобути місто приступом. Від ріки Велтави, куди Гусити діставали поживу, находила ся висока гора. Король дав розказ заняти ту гору, але Жіжка випередив його, заняв ту гору і сильно її укріпив. Тоді король розділив свою армію на чотири часті і з чотирох сторін ударив на місто, маючи головно на цілі відобрати ту гору. Битва розпочала ся дня 14. липня. Перший удар хрестоносців був такий сильний, що Жіжка мусів подати ся взад і мало що не попав ся в руки ворогів.

Нараз в місті зчинив ся страшний переполох. Голос молитви змішав ся з воєнним криком. Під проводом Гуситського сьвященика, невеликий заступ війська і селян вирушив з міста на поміч Гуситам. Рівночасно в місті почали бити у всі дзвони, а крик народа продавав воздух. Хрестоносці так того налякали ся, що в неладі почали відступати. Ту догідну хвилю використав Жіжка і зібравши своє військо, кинув ся з гори на ворога і розбив його цілковито. Многі полягли на полі битви, а многі дістали ся до неволі. Король Жигмонт приглядав ся з далека пораженью свого війська і стративши надію здобути місто, подав ся до свого табора.

Серед Гуситів запанувала безмежна радість. Они клякнули на полі битви і відспівали пісню »Тебе Боже«. Опісля утворили ся процесії, котрі ходили улицями міста і співали пісні подяки.

Нове нещасте упало на королівське військо, коли дня 19. липня запалив ся табор військовий і під подувом вітру зістав перемінений в купу попелу. Король не бачив жадних виглядів для себе. Дня 28. липня дав він уворонувати себе чеським королем на королівським замку, а відтак відступив від мурів міста зі

Іван Жіжна під Прагою.

своєю побитою армією.

І знов, куди він перейшов, лишав за собою руїну і смерть. Жіжка також опустив Прагу і звернув свій похід на ті міста, що були ворожі Гуситам. Всякий опір карав він безпощадно і обходив ся з папістами строго і немилосердно. В місцевости Річани, недалеко Праги, спалено сімох сьвящеників. Місто Прахатич заняв приступом. Сотки людей зістало тут убитих а більше, як вісімдесять осіб спалених. Ні король, ні Жіжка не оказували милосердія своїм ворогам.

Друга битва під Прагою. Пізно в осени король зреорганізував свою армію і скріпив її сьвіжим військом. Було се в місяцю листопадї, коли король почав другий похід на Прагу. Він знав, що Жіжки нема в Празї, отже думав, що без труду здобуде столичне місто Чехії. Але Прага знайшла знаменитого оборонця в особі Гінка Круссіни, котрий на вість про похід Жигмонта, поспішив на поміч Празї на чолї своїх завязятих вояків, Горобітів. Горобіти були великим пострахом ворогів, несучи страшне знищенє своїм незвичайним оружїєм, зелїзними цїпами. Коли король Жигмонт побачив, що його військо утікає перед тим дивачним оружїєм, сказав до своїх генералів:

»Я бажав би стрїнути ся з тими молотїльниками«.

На те відповів один моравський шляхтич: »Володарю, я бою ся, що ми всі згинемо. Ті зелїзні цїпи суть страшні«.

»О, ви Моравяни!« сказав король. »Я знаю вас. Ви в труси!«

На таку обиду, Моравяни позлїзали з коний і кинули ся на Гуситські окопи під Прагою. Але не довго остояли ся перед зелїзними цїпами. Зажерта борба

скінчила ся великим поразенем хрестоносців. Поле битви було застелене трупами. Побіда Гуситів була цілковита.

Король не мав иньшого виходу, лиш мусів занехати в друге облогу Праги і подати ся взад.

Тепер обі Гуситські партії, Калікстини і Таборити прийшли до переконання, що Жигмонт не може бути їх королем. Дня 30. грудня 1420. року, зібрали ся в Празі представителі обох Гуситських партій на нараду і запросили до себе Жіжку, котрого принимали з великими почестями. Всі делегати ухвалили покликати на чеський престол польського короля.

Воєнні пляни Жіжки. Одноокий генерал Жіжка, (він стратив одно око еще в молодости) виробив тепер пляни на цілу кампанію, щоби вже раз забезпечити Чехію перед наїздами Жигмонта. Він постановив зорганізувати всі міста Чехії в одну лігу і в кождім місті зіставити свою залогу, котра укріпивши ся, могла ставити опір королівському війську.

Робота його в тім напрямі стрічала ся з успіхом. Многі міста піддавали ся, а котрі ставили опір, він здобував приступом, карав винуватих, відтак укріплював місто і лишав там свою залогу. В сей спосіб здобуто також замок Вацлава в Празі, а командант замку перейшов на сторону Калікстинів. Великі успіхи Жіжки дали нагоду до нових зборів чеських вельмож, які відбули ся в липню 1421. року. На тих зборах прийнято чотири артикули Калікстинів і рішено ввести їх в жите в цілім краю. Всі присутні заприсягли, що будуть боронити тих артикулів до послідної краплі крови. Ті збори подали також чотирнаїцять причин, чому не можуть узнати Жигмонта чеським королем; а що

папа заборонив польському королеви прийняти чеську корону, збори вибрали двацятьох радних, які мали правити краєм. Між ними Жіжка займав начальне становище.

Жіжка втрачає зір. Тепер Жіжка вирушив знова в похід і приступив до облоги міста Рабі, котре не хотіло прийняти чотирох артикулів Калікстинів. Там стратив Жіжка своє одиноке око. Він виліз на дерево, щоби приглянути ся окопам міста, коли нараз ворожа стріла поцілила його в здорове око. Його сейчас перевезли до Праги і віддали від опіку лікарів, котрі мали надію спасти його зір. Але Жіжка не хотів піддати ся довгим кураціям, і наслідок того був такий, що він цілковито осліп.

Приятелі Жіжки дораджували йому, щоб лишив ся в Празі і помагав народній справі своїм досвідом і радою. Але Жіжка і його військо були противної думки. Таким знаменитим був він генералом і такий великий мав він вплив на своїх жовнірів, що они вірили, що навіть сліпий Жіжка більше варта, як який другий генерал з двома очима. Військо зажадало його повороту і заявило, що буде служити лише під його проводом. Так отже Жіжка поспішив до свого війська.

Новий похід Жигмонта на Прагу. Справді оказалась потреба проводу Жіжки, бо в грудню 1421. року упертий король Жигмонт знова вирушив з великим військом на Прагу. Жіжка не міг ставити опору много разів численнішій армії хрестоносців і в міру як король посував ся на перед, Жіжка подавав ся взад. Так тревало три дни, аж Жіжка дістав ся до Праги. Тут чим скорше зорганізував своє військо і вирушив

на зустріч королеви. Оба війська стрінулися коло міста Кутна Гора, котре пару днів тому, заявилося за Гуситами. Але тепер побачивши велику армію Жигмонта, мешканці Кутної Гори зрадили Жіжку і стали по стороні хрестоносців. Через те, положене Жіжки стало дуже небезпечне. На нещастя ще і Пражане, які були в війську Жіжки, стали його опускати. Але сліпий Жіжка не стратив надії і подаючися взад, заняв гору Транекавк. Серед ночі королівські війська окружили ту гору зелізним перстеном і радувалися, що зловили Жіжку і його військо в свої сіти. Минув один день. Король не хотів ще нападати на гору, і очідавав, аж Жіжка зробить перший крок. Але Гусити сиділи на горі спокійно. Серед того надійшла ніч. Жіжка мав вже готові пляни. Коли темрява осіла на землі і вороги поснули, Жіжка з військом по тихо і в порядку, не повісши майже жадних страт, передерся через королівський табор і дістався на безпечне місце. Можна собі представити, що діялося з королем, коли на другий день рано довідався, що Жіжка з Гуситами видерлися з його пазурів.

Тепер змінилася ситуація. Жіжка скоро зібрав велику армію і ударив на короля. Король почав подаватися взад. Дня 18. січня 1422. року, Жіжка дігнав королівське військо коло Німецького Броду і виповів битву. Кровава боротьба тревала три години і королівські війська зістали тяжко побиті. Розбита армія почала в неладі утікати, аж спинилася над рікою. Одинокий міст був переладований утікаючими, через те зчинився великий переполох серед тих, що осталися позаду. Тоді то п'ятнадцять тисяч кінноти пробувало перейти ріку по леді. Але лід був за тонкий і заломився і майже вся та кіннота знайшла смерть в фи-

лях ріки. Страти Жигмонта були величезні. В руки Жіжки попало ся сім прапорів, пятьсот наладованих возів і великі запаси живности і воєнного оружія. Все те роздав Жіжка своїм жовнірам.

Побитий король утік в гористий край Моравії, а Жіжка доповнив свою побіду, коли під Бродом розбив на порох армію єпископа Літомишля, котрий йшов на поміч королеви.

Ті рішучі і великі побіди, свідчать про великі спосібности Жіжки яко генерала. Найбільші побіди відніс він, коли вже був сліпий. Знаючи добре положене краю, він уживав очий других, випитував ся про кожний рух ворожого війська, а знайшовши яку слабу сторону, сейчас видавав відповідні розкази і з найприкрийших положень виходив побідоносно. Військо обожало Жіжку і сліпо йому вірило.

Роздори в Празі. Жіжка вибрав ся до Моравії, коли нараз вибухли великі роздори в Празі і його там покликано. Причиною роздорів було те, що Таборити хотіли покликати на чеського короля полського шляхтича Корибута, а Калікстини були тому противні і воліли Жигмонта. Прийшло до заворушень. Калікстини захопили в свої руки управу міста і засудили на смерть десятюх Таборитів. Се розярило Таборитів, они захопили мійський будинок і вимордували урядників міста. Очевидним було, що Корибут не може бути королем.

Даром старав ся Жіжка погодити обі ворожі партії. На зборах в листопаді 1421. року, Жіжка взивав їх словами Євангелия: »Простіть одні другим, щобисьте могли разом сказати: Отче наш, котрий вси на небі«. Його не послушали, ба навіть Калікстини почали ви-

ступати проти него і закидали йому диктаторство. Жіжка побачив, що Калікстини були так само ворожі свободі Чехії як король Жигмонт, тому опустив Прагу і станув на чолі Таборитів.

Борба Таборитів з Калікстинами. Не минуло много часу, а Калікстини зібрали армію і вирушили проти Жіжки. В сей спосіб почала ся братовбійча війна, котра опісля стала гробом свободи Чехів.

В короткім часі Жіжка цілковито розбив військо Калікстинів і пустив ся на їх місто, Кральове Градец. Жіжка бажав дістати ся там в як найкоротшім часі і видав розказ війську маширувати в ночи. Але жовніри почали шемрати: »Жіжка є сліпий і може маширувати і бити ся потемки. Для нас досить, коли машируємо в день«. Слова ті заболіли Жіжку. Він сказав: »Се задля вас я борю ся. Я не маю в тім жадної особистої користи. Я можу помирити ся кожної хвилі, коли бим хотів. То всьо для вашого добра«. Відтак спитав ся Жіжка: »Де ми тепер єсьмо?« Коли йому сказали, він видав розказ: »Ідїть і підпалїть село Местец, щоб освітило нам дорогу«. Військо вже без шемраня сповнило розказ, а над раном місто Кральове Градец без опору віддало ся в руки Жіжки.

Єще раз Калікстини зібрали військо проти Жіжки, але під мурами Кральове Градцу зістали цілковито знищені.

Тепер Жіжка вирушив до Моравії, де було много прихильників Гуситів. В Моравії пробував сестрінець Жигмонта, архикнязь Альберт і вів боротьбу з Гуситами, на котрих чолі стояв Прокоп. Жіжка прогнав архикнязя майже під самі мурн Відня, відтак лишив Прокопа на Моравії а сам вернув ся до Чехії.

Тут ще раз прийшло до битви з Калікстінами, з котрої Жіжка вийшов побідоносно.

Жіжка займає Прагу. Ті боротьби Жіжки тревали близько два роки. Калікстіни всюди зістали побиті і Жіжка був паном цілого краю, окрім міста Праги. Щоби завершити свою побіду, Жіжка вирушив на Прагу і 11. вересня станув під мурами міста. В Празі настав великий переполох, все ж таки місто постановило боронити ся проти Таборитів. Була се справді гірка судьба Жіжки, здобувати то місто, котрого недавно передтим так завзято боронив перед Жигмонтом. І військо Жіжки ніяково почувало себе під мурами Праги. Але Жіжка знав що робить. Він станув по середині війська і промовив тими словами:

»Товариші! Чого ви шемраєте? Я не ваш ворог, але ваш генерал! Через мене ви віднесли тільки побід, через мене ви здобули славу і маєток. Я задля вас стратив свій зір; я засуджений на вічну ніч. Яка мені заплата за всі мої труди? Нічого, лиш імя. Для вас я боров ся, для вас я побіджав. Не для своєї користи я йду з оружьем на се місто. Се місто не прагне крови сліпого, старого чоловіка, але оно лякає ся ваших, хоробрих сердець і вашого побідоносного оружя. Коли мене захоплять в свої сіти, они наставлять на вас лапку, з котрої ви не втечете. Тому здобудьмо Прагу. Придавим ворохобню, заки Жигмонт довідав ся о тім. Тепер вибирайте. Хочете мира? Уважайте, щоб се не була засідка. Хочете війни? Ось, тут я«.

Ті слова успокоїли військо. Почали ся приготования до облоги. Серед того Празани стратили духа і перед борбою заключили мир з Жіжкою і впустили його до міста.

Отся безкровна перемога була вінцем всіх подвигів Жижки.

Предложенє короля і смерть Жижки. Король Жигмонт приглядав ся з боку подіям в Чехії, а коли тепер побачив побідного Жижку в Празі і цілу Чехію в руках сего побідоносця, хоч сліпого генерала, він перемислав ся, що оружєм Чехії ніколи не здобуде. Тому король змінив свої пляни і почав переговори з Жижкою. Він предложив зробити Жижку дійсним королем Чехії, щоби лиш йому віддано пусту честь короля того краю. Жижка мав правити королівством, а назву короля мав мати Жигмонт.

Роблячи Жижці се предложенє, король не домагав ся від Гуситів жадних уступств на поли релігійнім; они могли дальше держати ся науки Викаліфа і Гуса, могли принимати Причастіє під двома видами, взагалі могли придержувати ся тих наук, які Собор в Констанції назвав еретицькими. Справа Чехії взяла справді несподіваний оборот. А що найцікавіше, то те, що краєм мав правити чоловік, котрий через шість літ завзято і побідоносно боров ся проти папи і цісаря.

Здавало ся, що чеська реформація увінчає ся успіхом і мученича смерть Гуса і Єроніма зістане пам'ячена. Але провидіння Боже інакше зарядило. Жижка помер підчас пошести, 11. жовтня 1424. року. Його похоронили в церкві в Чаславі, недалеко Кутна Гори, а на його гробі написали ті слова: »Тут лежить Іван Жижка, провідник поневоленої свободи. В ім'я і задля імени Бога.«

Гус, Єронім і Жижка, се три найбільші герої чеського народу. Упосажений здібностями Єроніма, чистий

серцем і повний самопожертвования як Гус, сліпий Жіжка перевисшав тамтих двох, а його смерть була еще більшим ударом для Чехії, як смерть Гуса і Броніма.

Дальші війни Гуситів. По смерті Жіжки, король зірвав всякі переговори з Гуситами і почав нові виправи на Чехію. Але оружію його не щастило ся. На чолі Гуситів станув спосібний генерал, Прокоп, котрий вів Чехів до дальших побід. Щоби випередити ворогів в їх нападах на Чехію, Прокоп переніс війну у сусідні краї і почав нападати на Австрію, Шлезк, Баварію, Угорщину, Саксонію, наповняючи ті краї пострахом свого імени. Ціла Європа затревожила ся. Остаточно король Жигмонт прийшов до переконання, що під всяким услівем треба заключити мир з Чехами, а відтак з часом они упадуть жертвою внутрішних роздорів і він захопить власть над ними в свої руки. Чехів побідять лише самі Чехи. На Соборі в Базилей 1433. року, Калікстини зістали поріженні з Таборитами і заставлені до борби з собою. Після довгих переговорів, Калікстини прийняли предложеня Собора, котрі заключали в собі чотири їх артикули, давніше ухвалені в Празі. Але се не подобало ся Таборитам. Калікстини zorganizували ся в сильну лігу і постановили повернути лад і порядок в краю. Проти сеї ліги виступили Таборити і дня 30. мая, 1434. року прийшло до великої битви під Чеським Бродом, недалеко Праги. Армія Таборитів зістала там по раз перший і послідний в нащадком розбита. Провідник Таборитів, Прокоп, коли побачив, що битва виходить на его некористь, зібрав коло себе найхоробріших мужів і кинув ся в розгар битви. Переможений численними ворогами,

він згинув на полі битви, а з ним пропала і незалежність Чехії.

Так отже сповнилися слова короля Жигмонта, що Чехів лиш самі Чехи поборять. Після двадцятилітньої боротьби, дня 23. серпня, 1436. року, король Жигмонт торжественно віхав до міста Праги і правління своє розпочав віроломним нищенням тих уступств, які поробив Чехам на Соборі в Вазилей. Але дні його життя були вже почислені. Він помер в пару місяців після візду до Праги в 1437. році.

Так закінчилися Гуситські війни. Були се одинокі війни в історії світа, що були ведені не за матеріальні користи, але за ідеї.

Заніччене. Отсе в історія Івана Гуса і воєн, які викликала його мученича смерть. Протестантський дух в Чехії зістав викорінений огнем і мечем пізніших володітелів Чехії. Днесь ледви два процент Євангельських християн знаходиться між Чехами. Але взір життя і праці Гуса заховався по нинішній день. Добрий і великий Гус здобув собі безсмертну славу на землі, котрої смерть не може дігкнути ся. Апостол Павло помер. Але голос його чути понад гроби мучеників; він проникає темну ніч поганських країв і наповняє їх звуком спасення. Лютер помер; але його велика душа веде перед у поході релігійної реформації. Кальвін помер, але вплив його на ум, на серця і на совість християнського світа живе по нинішній день. І Гус помер, але дух його живе в змаганнях людства визволити ся з ланцюхів духового утиску, в боротьбі роду людського за свободу духа, котрої він був одним з найшляхотніших оборонців.

Кінець.

А.

Аахен, Аквісгран, 54, 145.
 Авінон, 23.
 Александер V. папа, 60, 67.
 Александер з Галес, 158.
 Альбано, кардинал, 32.
 Альберт, архикнязь, 242.
 Альбік, 85, 125.
 Андрій Брода, 104, 134.
 Анна Люксембурська, 34.
 Апсельм, 158.
 Антихрист, 31.

Б.

Бенатки, Новий Брусалим, 31.
 Бенедикт XIII. папа, 23, 59,
 131, 151.
 Беренгар, монах, 169.
 Бетлеємська каплиця, 41, 42,
 77, 115.
 Бол, 18.
 Болгария, 26.
 Боніфатій VIII. папа, 21.
 Буля папська, проти Вькліфа,
 68; Владислава, 88; Гуса,
 111, 112, 114, 115; Гуситів,
 220-222.

В.

Варвара, сьв., 30.
 Вацлав Дуба, 134, 135, 162,
 182.
 Вацлав, король, 48, 59, 116, 117,
 224, 226, 229; а університет,
 61, 62; а Собор в Пізі, 67;
 в обороні Гуса, 75-77, 79;
 а Вькліф, 104; комісія, 125.
 Вацлав Тім, 89.
 Веленський Лука, 46.
 Вькліф Іван, вплив на Чехів,
 34-36; на Гуса, 43-46; а від-
 пусти, 90; вьклятій, 160.

Відпусти, 91, 92, 101, 102.
 Владислав, король Неаполю, 87,
 150.
 Вок Вальдштайн, 101.

Г.

Ганс з Бадену, 139.
 Генрик III., 131.
 Генрик IV., цісар, 20.
 Генрик Лефль з Лазан, 127.
 Генрик Спенсер з Норвич, 90.
 Гибнер Іван, 44.
 Гінко Круссіна, 237.
 Горобіти, 237.
 Градище, місто, 235.
 Григорій VII., папа, 20.
 Григорій XII., папа, 23, 24, 35,
 56, 57, 59, 67, 131, 151.
 Гус Іван, молодість, 38, 39; а
 університет, 39, 40, 60, 63;
 проповідник, 41, 42; провід-
 ник народа, 47; а моральність
 духовенства, 48-51; а Вьк-
 ліф, 57, 58, 74, 105; а цер-
 ков, 64, 65; еретик, 67, 147, а
 булля, 69, 70; вьклятій, 73,
 80, 111, 112; а папська
 власть, 76, 94, 95, 106-108,
 188, 189; поклик до Риму,
 77-79; ісповідане віри, 81,
 82; а Стакс, 86, 87; а відпу-
 сти 89-99; апелює до Христа,
 113; на вигнання, 116-120;
 його листи, 122-124, 127, 128,
 163, 188, 191; в Констанції,
 132, 133, 147; увязнений, 139;
 в затку Готлібен, 153; на пер-
 реслуханю, 161, 164-167,
 170-174, 177, 179; перед
 смертю, 187, 190, 192, 201-
 205.

Гусінець Николай, барон, 39,
225, 234.

Гусінець, село, 38.

Г.

Герсон Іван, 129, 130, 144, 158,
159.

Д.

д-Айлі, кардинал, 177, 178, 195,
197.

Дайчброд Михайло, дивн Ми-
хайло де Кавсіс.

Дідакус, теолог, 140.

Домініканський монастир, 141.

Духовенство, 25, 27, 65.

Е.

Єпископ з Авгсбурга, 139.

Єпископ з Каркассоне, 154,
155.

Єпископ з Літомишля, Іван Бу-
ка, Зеліаний єпископ, 115,
121, 122, 138, 154, 208, 241.

Єпископ з Лоді, 196, 215.

Єпископ Риги, 164.

Єпископ з Салсбурі, 214.

Єпископ з Тренту, 139.

Є.

Єзуїти, 42, 191, 216.

Єресь, 196, 197.

Єретик, 22, 125.

Єронім з Праги, 44, 101, 147,
148, 210-217.

Ж.

Жбди, 30.

Жигмонт і Збинец, 83; і Собор.
132, 169; в Констанції, 145,
182; про лист безпеченьства,
146, 168; і папа Іван XXIII.,

151; і Чехи, 218, 231, 232,
244, 246.

Житко Петро з Праги, 52, 53.

Жижка Іван з Троцнова, 224,
226-230, 232, 239, 244.

З.

Забарелля, кардинал, 166, 184,
195, 197.

Засуд, 199, 200.

Збинец, архієпископ, 59; при-
тель Гуса, 48; проти Гуса,
58, 60; кидає клятву на Пра-
гу, 67; інтердикт, 80; булла,
68, 69; палить книги Вікліфа,
72, 73; угода, 80, 81; ломить
угоду, 82, 83; смерть, 84.

Здіслав, 74.

Зеліаний лист безпеченьства,
135, 142.

Зуль Николай, 48.

І.

Іван XXIII., папа, 71, 87, 131;
а протест Гуса, 76, 77; і Вла-
дислав, 87, 88; в Констанції,
136, 150-152, 160, 161.

Іван з Єсеніц, Єсенич, 78, 116,
118, 148, 209, 219.

Іван з Праги, 102.

Іван з Противи, 133.

Іван з Усті, 117.

Інквізиція, 19-21.

Інокентій III., папа, 20, 21.

Інокентій VII., папа, 55.

К.

Калікстини, 219, 231, 242, 245.

Кардинал Домінік, 221, 222.

Кардинал з Піан, 129.

Кардинал з Реймс, 129.

Кароль IV., цїсар, 28, 29, 31.
 Каргузів монастир, 230.
 Католицька церков, 20, 22, 23.
 Кирило і Методій, 26.
 Климентій VI., папа, 113.
 Климентій VII., папа, 90.
 Коаї Градек, 117, 127.
 Коїн Стефан, 42.
 Конрад Вальдгавзер, 29.
 Конрад Вехта, 85, 117, 130, 133, 210.
 Констанція, місто, 136.
 Константи́нський Собор, 131, 137.
 Константин, цїсар, 22.
 Константинополь, 26.
 Корер Ангел, гляди папа Григорій XII.
 Корибут, 241.
 Краковец, 127.
 Краьове Градец, 242.
 Криж, купець, 41.
 Кров Христова, 53, 54.
 Кутна Гора, 240.

Л.

Лолларди, секта, 35.
 Людвик, палатин, 175, 202.
 Люна Петро, гляди папа Бенедикт XIII.
 Люттерворт, 36.
 Лянкастер, князь, 35.
 Лятеранський Собор, 21.
 Ляцембок, 136.

М.

Мартин з Праги, 102.
 Мартин Лютер, 22.
 Мартин V., папа, диви Оддо Колонна.
 Мартин, ученик Гуса, 134.
 Матїй з Янова, 32, 33.

Местец, 242.
 Михайло де Кавсіс, Дайчброд, 100; в Римі 111, 114; в Констанції, 136, 138, 143, 144, 147, 148, 179, 186.
 Міліч з Кромержу, 30-32.
 Мільгайм Іван з Пардубиць, 41.
 Младенович Петро, 139, 142, 162, 182.
 Монахи Августинські, 30.
 Монахи Домініканські, 30.
 Монахи Францішканські, 29.
 Моравська шляхта, 155-157, 209.
 Морава, 31, 241, 242.

Н.

Николай, єпископ Назарету, 133.
 Німецький Брод, Дайчброд, 240.
 Німці, 61, 62, 126.

О.

Оддо Колонна, кардинал, папа Мартин V., 77, 78, 111, 131, 160, 220, 228.

П.

Палєч, 56; проти Гуса, 100, 104, 115, 118; про церков, 126; в Констанції, 138, 143, 147, 179, 186.
 Папа, 21.
 Патріярх з Антіохії, 156, 195.
 Петро, апостол, 20.
 Петро з Пекла, 72.
 Пильзнь, 230, 232.
 Піза, 24, 59, 60, 66, 67.
 Польська шляхта, 154.
 Погію Бракціолїні, 216, 217.
 Прага, 234, 235, 239, 241, 243.
 Прахатич, містечко, 39, 237.
 Прахатич Християн, ректор уні-

верситету, 116, 125, 148, 219
 Причастя, 157-159, 165, 166,
 198.
 Прокоп, 242, 245.
 Прокопій, 74.
 Протіва Іван, 42.

Р.

Реченя Петра в Ломбарду, 40.
 Рим, 23.
 Ричард II, король, 34.
 Річани, місто, 237.
 Роберт, сторож, 141, 162.
 Розправа про Церков, 127, 174.
 Русиня (Рутені), 213.

С.

Сакраментальна система, 19.
 Силвій Бней, кардинал, папа Пій
 II, 42, 211.
 Симон з Гиснова, 73.
 Собор в Базилі, 245.
 Собор в Констанці, 145, 146,
 193, 207.
 Софія, королева, 48, 59, 76, 77,
 79, 229, 230.
 Стакс Іван, 85, 86, 165.
 Станіслав Знайм, 56, 100, 104,
 115, 118.
 Сташек з Польщі, 102.
 Стефанесчі Петро, кардинал,
 111.
 Схизма папства, 23, 43, 59, 65,
 66.
 Схоластична теологія, 19.
 Святе Письмо, 219, 222; а уні-
 верситет в Празі, 207; мало
 звісне 24; а відпусти, 96, 97;
 а Матій з Янова, 33; а Вик-
 ліф, 36; а Гус, 43, 193, 194,
 200.

Т.

Табор, місто, 228, 234.
 Таборити, 219, 230, 242, 245.
 Тайни сьв., 21, 23.
 Тома Аквінас, 22, 158.

У.

Університет, в Липську, 62.
 Університет, в Оксфордї, 28, 34,
 55, 56, 63.
 Університет, в Парижі, 28,
 63, 128, 129.
 Університет в Празі, встановане,
 28; в справі писань Викліфа,
 45; в борбі за права, 60, 61;
 меморіял, 121; протест, 206,
 207; а Калікстини, 219.
 Урбан V., папа, 32.
 Урбан VI., папа, 23, 90.

Ф.

Фердинанд, король арагонський,
 146.
 Фердинанд, князь австрійський,
 152.
 Фіда, вдовиця, 136.
 Фоссенич, замок, 226.
 Францішканський монастир, 143.

Х.

Хлюм Генрик, 134.
 Хлюм Іван, 134, 139, 141, 142,
 162, 182, 195.
 Хотек, 115.
 Хрестоносний похід, на Влади-
 слава, 88; на Чехів, 233, 234.

Ц.

Цезар з Гайстербаху, 21.
 Целестин V., папа, 151.
 Церков, 20, 21, 26.

ч.	Чехія, 17. 18.
Чеський Брод, 245.	Чудо в Вилсв... 52. 53.
Чеський наріч, походження, 18,	Ш.
19; і Німці, 19; 61-63; і Рим,	Шаф Давид, історик, 54.
27; нові ідеї, 28, 29.	Шафгавен. 152.
Чеська шляхта, 154, 156, 157,	Я.
209.	Яків зі Стрибра, 74.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 07009 6766

9 390 AA 5137
BR4
12/08 02-013-01 Group

Barcode
Inside

